

**T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI**

BAŞAK YÜKSEKLİ

**BİLGİ EDİNME HAKKI YASASI'NA GÖRE
KAMU KURUM VE KURULUŞLARININ GÖREVLERİ**

**Yüksek Lisans
Tezi**

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Rauf KARASU

KIRIKKALE – 2008

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Başak YÜKSEKLİ tarafından hazırlanan “Bilgi Edinme Yasası’na Göre Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Görevleri ” adlı tez çalışması, jürimiz tarafından, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir./...../200...

Başkan

Prof. Dr. Enver BOZKURT

Üye

Yrd.Doç.Dr. Hüseyin DEMİR

Üye

Yrd.Doç.Dr. Rauf KARASU
(Danışman)

ÖZET

Bu çalışmada; ülkemizde geçmişi çok eskilere dayanmayan, yönetimde katılımcılığı, şeffaflığı ve hesap verebilirliği sağlamayı esas alan, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve bu kanun kapsamında yer alan kamu kurum ve kuruluşlarının görevleri incelenmiştir.

1982 Anayasası'nda bilgi edinme hak ve özgürlüğünün anayasal bir temeli yoktur. Bilgi edinme hakkına anayasada yer verilmemesinin yanında, hakkın kullanımını engelleyen herhangi bir hüküm de mevcut değildir. Küreselleşme olgusunun da etkisiyle değişen siyasi ve idari yapılanmalar yönetimlerde gizlilik ilkesinden ayrılıp, şeffaflık ilkesine doğru yönelmeyi gerekli kılmaktadır. Yönetimde şeffaflığın sağlanması ve kişilerin bilgiye ulaşma yollarının açılması, demokrasiye giden yolda önemli unsurlardan biridir. Modern devlet yönetiminde kişisel veriler ve devlet sırrı niteliğindeki bilgi ve belgeler saklı kalmak koşuluyla yöneten ve yönetilenler açısından bilgi edinme hakkına işlerlik kazandırılması gerekmekte ve bu konuda kamu kurum ve kuruluşlarına çok önemli görevler düşmektedir. Özellikle “devlet sırrı” kavramı ile bu kavram dışında kalan konuların ayrımının, kurum ve kuruluşlar tarafından çok iyi analiz edilmesi gerekmektedir, “devlet sırrı” kavramının sınırlarının, halkın gözünde güç kaybetmemek adına keyfi olarak genişletilmesi, kişiler açısından bilgi ve belgelere erişimin daha çok kısıtlanması anlamına gelmektedir. Oysa bilgi edinme hakkının amacı idareyi olabildiğince şeffaf kılmaktır. Bunun için de gerekli alt yapı ve kamu hizmetlerinin kamu kurum ve kuruluşları tarafından hazır hale getirilmesi gerekmektedir.

Geleneksek kamu yönetimi anlayışının terk edilerek, modern yönetim sistemlerinin benimsendiği günümüzde, Bilgi Edinme Hakkı Yasası'nın tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de kabul edilip uygulanması, yönetime katılan ve yönetimi denetleyen bireyleri ortaya çıkarmıştır. Şeffaflığın araçlarından biri olan bilgi edinme hakkıyla birlikte kamu kurum ve kuruluşlarının üzerine düşen görevler de artmaktadır. Bugün çağdaş demokrasilerde, idarenin yaptığı iş ve işlemlerden sadece idarenin istediği veya izin verdiği kadarının bilinmesi değil, kişilerin ayrıca gereksinim duyduğu bilgi ve belgelere ulaşabilmesi söz konusudur. Bu nedenle Bilgi Edinme Hakkı Yasası çerçevesinde kurum ve kuruluşların her an denetlenebilir olması kaçınılmazdır.

ABSTRACT

This study addresses the principles and procedures regarding the implementation of the Law pertaining to the Rights for Information Access prepared within the framework of Law for Harmonization with the European Union enforced as of 24.04.2004 and especially the liabilities of the public organizations and institutions under such Law.

The Law pertaining to the Rights for Information Access prepared with inspiration from the Western modern democracies is intended to make a mentality that is "transparent and accountable" dominant in the state instead of an "authoritarian and unaccountable" mentality. The administrative and political structures changing with also the influence of the concept of globalization make it necessary to depart from the understanding of confidentiality in public administrations and to set orientation towards transparency. Ensuring transparency in administration and opening the paths of access to information to people are important elements of the paths to the democracy. In modern state administration, the right of access to information should be implemented for the rulers and the ruled and the public organizations and institutions have very important duties in this respect, provided that personal data and the information and documentation with the nature of a state secret shall be reserved. Especially the realm of the state secrets and confidentiality should be analyzed very well by the public organizations and institutions in order to provide the necessary facilitations and transparency with regards to the right of access to information and to terminate the culture for an unnecessary secrecy. The fact that the limits of the concept of a "trade secret" are expanded arbitrarily for the sake of not losing power in the eyes of the people means more restriction of access to information and documentation for the people. However, the purpose of the right of access to information is to make the public administration as transparent as possible. And for this purpose, the necessary infrastructure and the public services should be made ready by the public organizations and institutions.

In present day, when the traditional public administration understanding is abandoned and modern administration systems are adopted, the ratification and implementation of an information access law in our country as is done throughout the

world creates individuals participating in and supervising the administration. Today in modern democracies, the acts and operations of the administration are not known only to the extent permitted by the administration and people are able to access the information and documentation that they need. Therefore, it is inevitable that the organizations and institutions shall always be subject to supervision within the framework of the Law pertaining to the Rights for Information Access.

KİŞİSEL KABUL

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım “Bilgi Edinme Hakkı Yasası’na Göre Kamu kurum ve Kuruluşlarının Görevleri” adlı çalışmamı, ilmi ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazdığımı ve faydalandığım eserlerin bibliyografyada gösterdiklerimden ibaret olduğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu şeref ve haysiyetimle doğrularım.”

10/06/2008

Başak YÜKSEKLİ

ÖNSÖZ

Demokratik ülkelerde bilgi edinme özgürlüğü, temel hak ve özgürlüklerin kullanılması bağlamında vazgeçilmez haklardan biri olarak kabul edilmektedir. Bilgi paylaşımı; iktidarın paylaşımını beraberinde getireceğinden kamu bilgilerine erişim özgürlüğü, katılımcı bir demokrasi için esas teşkil etmektedir. Bilgiye erişim hakkının yasalarla güvence altına alınması, şeffaf yönetimin sağlanması için önemli bir adımdır. Küreselleşme olgusuyla birlikte hız kazanan gün ışığında yönetim kavramı dünya devletlerini kamu yönetiminde reform çalışmaları yapmaya zorlamıştır. Bu nedenle açıklık ve şeffaflığın en önemli unsurlarından biri olan bilgiye erişim hakkı, reform çalışmalarının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.

Bu gelişmelerden yola çıkarak, bilgi edinme hakkının dünya ve Türkiye'deki uygulamaları ile Türkiye'deki kamu kurum ve kuruluşlarının Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamındaki görevleri üzerinde durulmuştur.

Bu çalışmayı yaparken büyük bir özveri göstererek, benden yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Rauf KARASU'ya, çalışmalarımnda her zaman desteğini gördüğüm Kırıkkale Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı Sayın Prof. Dr. Enver BOZKURT'a, hiçbir fedakârlıktan kaçınmadan tez çalışmama katkı sağlayan Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Araştırma Görevlisi, Sayın Dr. Fatih KIRIŞIK'a en büyük moral kaynağım olan ailem ve iş arkadaşlarıma ayrı ayrı teşekkürlerimi sunarım.

Mayıs 2008

Başak YÜKSEKLİ

KISALTMALAR

a.g.e.	:Adı geçen eser
a.g.m.	:Adı geçen makale
AB	:Avrupa Birliği
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
AİHS	:Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AP	:Avrupa Parlamentosu
BEHK	:Bilgi Edinme Hakkı Kanunu
BEHY	:Bilgi Edinme Hakkı Yönetmeliği
BM	:Birleşmiş Milletler
c.	:Cilt
CADA	:Yönetmeliklere Erişim Komisyonu
ÇED	:Çevresel Etki Değerlendirmesi
MEHTAP	:Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi
MERNİS	:Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi
OECD	:Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
PTT	:Posta ve Telgraf Teşkilatı
s.	:Sayfa
SSK	:Sosyal Sigortalar Kurumu
T.C.	:Türkiye Cumhuriyeti
TBMM	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	:Türk Ceza Kanunu
Tv	:Televizyon
UNDP	:Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNESCO	:Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Kurumu
vb.	:ve benzeri
yy.	:yüzyıl

İÇİNDEKİLER

ÖZET	İ
ABSTRACT.....	İİ
KİŞİSEL KABUL.....	İV
ÖNSÖZ	V
KISALTMALAR.....	VI
İÇİNDEKİLER	VII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMU YÖNETİMİ VE BİLGİ EDİNME HAKKI

1.1.YÖNETİMDE GİZLİLİK ve KAPALILIK.....	3
1.1.1. Yönetimde Gizlilik ve Kapalılığın Nedenleri	5
1.1.1.1. Siyasi Rejimin Yapısı	7
1.1.1.2. Devlet Güvenliği.....	7
1.1.1.3. Kişisel Bilgilerin Korunması	8
1.1.1.4. Otorite Kazanma Eğilimi	8
1.1.1.5. Kamu Yararını Sağlama Gerekçesi.....	8
1.1.1.6. Memurların Denetimden Korunma Eğilimi.....	9
1.1.2. Yönetimde Gizlilik ve Kapalılığın Sonuçları	9
1.2. BİLGİ EDİNME HAKKI.....	11
1.2.1. Bilgi Edinme Hakkının Ortaya Çıkışı.....	13
1.2.2. Bilgi Edinme Hakkının Unsurları	15
1.2.3. Bilgi ve Belgeye Ulaşma Serbestisi	18
1.2.4. Bilgi Edinme Hakkının Boyutları	22
1.2.4.1. Bireysel Hak Boyutu.....	22
1.2.4.2. Kamusal Görev Boyutu	23
1.2.5. Bilgi Edinme Hakkının Kapsamı	24
1.2.5.1. Bilgi Kavramı ve Bilgi Edinme Hakkı	25
1.2.5.2. Belge Kavramı ve Belgeye Erişim Hakkı.....	27

1.2.5.3. Bilgi Edinme Hakkının Sınırlanması	28
1.2.6. Kişisel Nitelikli Verilere Dayanan Fişler Karşısında Bireyin Korunması.....	30

İKİNCİ BÖLÜM

BİLGİ EDİNME HAKKI KANUNUNA GÖRE KAMU KURUM VE KURULUŞLARININ GÖREVLERİ

2.1. TÜRKİYE’ DE BİLGİ EDİNME HAKKININ GELİŞİMİ.....	34
2.2. BİLGİ EDİNME KANUNU KAPSAMINDAKİ KURUM VE KURULUŞLAR	39
2.3. KAMU KURUM VE KURULUŞLARININ BİLGİ VERME YÜKÜMLÜLÜĞÜ.....	42
2.3.1. Bilgi Edinme Hakkının Kapsamı	44
2.3.2. Bilgi Edinme Hakkının Sınırları	45
2.3.2.1. Yargı Denetimi Dışında Kalan İşlemler	46
2.3.2.2. Devlet Sırrına İlişkin Bilgi veya Belgeler.....	47
2.3.2.3. İstihbarata İlişkin Bilgi veya Belgeler	49
2.3.2.4. Ülkenin Ekonomik Çıkarlarına İlişkin Bilgi veya Belgeler.....	49
2.3.2.5. İdari Soruşturmaya İlişkin Bilgi ve Belgeler	50
2.3.2.6. Adli Soruşturmalara İlişkin Bilgi ve Belgeler	50
2.3.2.7. Özel Hayatın Gizliliği.....	51
2.3.2.8. Haberleşmenin Gizliliği	52
2.3.2.9. Ticari Sır Niteliği Taşıyan Bilgi ve Belgeler	52
2.3.2.10. Fikir ve Sanat Eseri Niteliğindeki Belgeler	53
2.3.2.11. Kurum İçi Düzenlemeler	53
2.3.2.12. Kurum içi Görüş Bilgi Notu ve Tavsiyeler.....	54
2.3.2.13. Tavsiye ve Mütalaa Taleplerini İçeren Bilgi veya Belgeler	54
2.3.2.14. Yayımlanmış veya Kamuya Açıklanmış Bilgi veya Belgeler	55
2.3.3. Bilgi Edinme Hakkının Kullanımı	55
2.3.3.1. Başvuru Usulü.....	56
2.3.3.2. Elektronik Ortam Ya da Diğer İletişim Araçlarıyla Yapılan Başvurular	57
2.3.3.3. Bilgi Edinme Başvurularının Cevaplandırılması.....	61

2.3.3.4. Bilgi Edinme Başvuru Süreleri	65
2.3.3.5. Bilgi ve Belgeye Erişim Ücreti	67
2.3.3.6. Yabancıların Bilgi Edinme Hakkından Yararlanma Şartları	68
2.3.4. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu.....	69
2.3.4.1. Kurulun Yapısı ve İşleyişi	70
2.3.4.2. Bilgi Edinme Değerlendirme Kuruluna Yapılacak İtirazlar ve İtiraz Usulleri.....	70
2.3.5. Bilgi Edinme Hakkının İhlaline Uygulanan Yaptırım.....	73
2.4. ARŞİV YÖNETİMİ	74
2.5. BİLGİ EDİNME BİRİMLERİNİN OLUŞTURULMASI.....	75
2.6. GİZLİ BİLGİLERİ AYIRARAK BİLGİ VEYA BELGE VERME ÖDEVİ...76	
2.7. RAPOR SUNMA GÖREVİ	77
2.8. PERSONELİN EĞİTİMİNİ SAĞLAMA.....	78

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİLGİ EDİNME HAKKININ TÜRKİYE DIŞINDAKİ ÜLKELERDE KORUNMASI

3.1. GENEL OLARAK	79
3.2. AMERİKA.....	81
3.2.1. Amerika Birleşik Devletlerinde Bilgi Edinme Hakkının Gelişimi	81
3.2.2. Amerika Birleşik Devletlerinde Bilgi Edinme Hakkının Kapsamı	82
3.2.3. Amerika Birleşik Devletlerinde Bilgi Edinme Yasasının Kullanımı.....	85
3.3. FRANSA	86
3.3.1. Fransa’ da Bilgi Edinme Hakkının Gelişimi.....	86
3.3.2. Fransa’ da Bilgi Edinme Hakkının Kapsamı	87
3.3.3.Fransa’ da Bilgi Edinme Yasasının Kullanımı	89
3.4. İSVEÇ	91
3.4.1. İsveç’ de Bilgi Edinme Hakkının Gelişimi.....	91
3.4.2. İsveç’ de Bilgi Edinme Hakkının Kapsamı	93
3.4.3.İsveç’ de Bilgi Edinme Yasasının Kullanımı	94
3.5. İNGİLTERE.....	96

3.5.1. İngiltere’ de Bilgi Edinme Hakkının Gelişimi.....	96
3.5.2. İngiltere’ de Bilgi Edinme Hakkının Kapsamı	97
3.5.3. İngiltere’ de Bilgi Edinme Yasasının Kullanımı	99
3.6. AVRUPA BİRLİĞİ.....	100
3.6.1. Avrupa Birliği’ n de Bilgi Edinme Hakkının Gelişimi.....	100
3.6.2. Avrupa Birliği’ n de Bilgi Edinme Hakkının Kapsamı	103
3.6.3. Avrupa Birliği’ n de Bilgi Edinme Yasasının Kullanımı	106
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	109
YARARLANAN KAYNAKLAR.....	111

GİRİŞ

Kamu hizmeti gerçekleştirmekle görevli olan yönetimler sahip oldukları kamu gücüne dayanarak tek taraflı irade açıklaması ve işlemler yapabilmektedir. İdarenin kanuniliği ilkesi gereğince yapılan tek taraflı irade açıklamaları, aksi mahkeme önünde ispat edilmedikçe hukuka uygun kabul edilmektedir. Kişiler karşısında daha ilk baştan üstünlüğü olan idarenin, yargısal denetiminin yanı sıra kamuoyunun denetiminin de olması kaçınılmazdır. Kamuoyu denetiminin en önemli aracı ise, bilgi edinme hakkıdır. Bilgi edinme hakkı; kapalılıktan açıklığa geçişi, yönetime olan güveni, idarenin iş ve işlemlerinin objektif ve dürüst olmasını sağlayan önemli bir olgudur.

4982 sayılı BEHK'nun 2004 yılında yürürlüğe girmesiyle birlikte, demokratik ve saydam yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak, kişilerin bilgi edinme hakkına ilişkin esas ve usuller düzenlenmiştir. Bilgi edinme hakkını kabul eden diğer dünya devletlerinde olduğu gibi, Kanunun ülkemizde de kabul edilmesiyle birlikte kamu yönetiminin işleyişi değişikliğe uğramıştır¹.

BEHK'nun 2. maddesine göre; “Bu kanun, kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının faaliyetlerinde uygulanır” hükmü yer almaktadır. Bu maddeye göre; kamu kurumu niteliğindeki merkez kuruluşları ile tüm kamu kurum ve kuruluşları bilgi verme yükümlülüğü altına alınmıştır².

Bilgi edinme hakkının yasalaşmasının yanında, yönetilenlerin de bu hakkın neyi ifade ettiğini, nerde, nasıl ve ne şekilde kullanabileceğini bilmesi, Kanuna işlerlik kazandırılması açısından önemlidir. Kişiler tarafından bu hakkın kullanılması şüphesiz ki yönetimleri daha şeffaf ve hazırlıklı olmaya zorlayacaktır. Bilgi edinme talebindeki artış, halkın bilinçlenmesi, kamu kurum ve kuruluşlarının her an bilgi vermeye hazır olmasını sağlayacaktır. Kurum ve kuruluşlar Kanunda yer alan istisnalar ve diğer sınırlamalar dışında, her türlü bilgi ve belgeyi, bilgi edinme talebinde bulunan gerçek ve tüzel kişilerin yararlanmasına sunmak ve başvuruları etkin, hızlı ve doğru bir biçimde sonuçlandırmak üzere, gerekli idarî ve teknik önlemleri almakla yükümlüdürler.

¹ Akşener, Haşmet Sırrı/ Çakmakçı, Ramazan; **Bilgi Edinme Hakkı Kanunu**, Birinci Baskı, Legal Yay., İstanbul 2004, s. 3.

² “Bilgi Edinme Hakkı Kanunu (4982 S.K.)”, **Resmi Gazete**, 25269, 24 Ekim 2003

Bu çalışmanın amacı, Bilgi Edinme Yasası'nın kamu yönetiminde meydana getirdiği değişiklikleri, gerek vatandaşların bilgi alma şekil ve yöntemlerini, gerekse bu Yasanın Türkiye'deki kamu kurum ve kuruluşlarına getirdiği sorumlulukları ortaya koymaya çalışmaktır.

Çalışma üç bölümden oluşmuştur. Birinci bölümünde; yönetimin eskiden beri süre gelen eğilimleri üzerinde durulmuş, bilgi edinme hakkının genel anlamda neyi ifade ettiği, yönetilenlere ne gibi kısıtlamalar getirdiği ve ne tür serbestlikler tanıdığı açıklanmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde; ülkemizde bilgi edinme hakkının ortaya çıkması, gelişmesi ve bu anlamda Türkiye'de Kanun kapsamında yönetilenlerin bilgi edinmek için başvurması gereken usul ve yöntemler açıklanarak, kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve sorumlulukları üzerinde durulmuştur.

Üçüncü ve son bölümde ise; diğer dünya ülkelerinde ve üyesi olmaya çalıştığımız Avrupa Birliği düzleminde bilgi edinme hakkına ilişkin gelişmeler ve uygulama alanları incelenmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMU YÖNETİMİ VE BİLGİ EDİNME HAKKI

1.1. YÖNETİMDE GİZLİLİK ve KAPALILIK

Yönetim; belli bir amacın gerçekleşmesi için kurulan örgüt veya bu amaca ulaşmak için yürütülen planlı insan faaliyeti anlamına gelmektedir³. Yönetim kavramı evrenseldir ve gerek kamu kesimi, gerekse özel kesim için geçerlidir, asıl amacı ise; kamuya yararlı olmaktır. Günümüzde bu kavram belli bir örgütü ya da kuruluşu ifade ederken, yönetim faaliyetlerinin büyük bir kısmı örgütler tarafından yerine getirilmekte ve kalkınmanın temel unsurlarından sayılmaktadır.

Dünyada zamanla meydana gelen değişim ve gelişim, yönetim anlayışında da pek çok farklılıkların oluşmasına neden olmaktadır. Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş sırasında ulus devlet yapısında ve işlevlerinde değişimler yaşanmıştır. Bugün, pek çok devlet kendisini anayasasında “demokratik devlet” olarak nitelemeye başlamıştır. Demokratik Devlet denildiğinde ise; ilk akla gelen özgürlük ve serbestlik anlayışıdır. Ancak bu serbestliğin kamu düzenini bozacak biçimde kullanılmaması gereklidir.

Günümüz bilgi ve şeffaflık dönemidir. Demokrasi, serbest düşünce, saydam yönetim gibi kavramlar açıklık ve şeffaflığın birer göstergesidir. Bugün insanlar çevresinde meydana gelen olayları, olduğu gibi kabullenmek yerine bu olayları aydınlatma yoluna gitmekte, zaman zaman da sorgulamak istemektedirler. Buna karşın bürokrasinin yapısal özelliklerinden biri olan dışa kapalılık ve gizlilik, kamu yönetiminin temel unsurlarından birisi niteliğindedir. Dışa kapalılık; yönetimin halka

³ Gözübüyük, Şeref; **Yönetim Hukuku**, Ankara 2001, s. 1.

karşı duyarsız davranmasıdır. Gizlilik ise; yönetimdeki bilgi, belge ve diğer idari tasarrufların açıklanmamasını ifade etmektedir⁴.

Kamu yönetimi geleneksel olarak faaliyetlerini gizlilik içinde yürütme eğilimi göstermekte, kararların hazırlanması, alınması, düzenleyici ve bireysel işlemlerin yapılması yönetimin iç işi olarak algılanmaktadır. Bu bağlamda da gizlilik, yönetimlerin sahip oldukları gücü koruyabilmelerinin aracı olarak kullanılmıştır. Ülkemizde kamu bürokrasisi; yapı ve işleyiş bakımından gizlilik ve resmi sır esasına göre örgütlenmiştir. Gizlilik ve resmi sır genel bir kural, açıklık ise, istisnadır. Açıklık; yönetimin dış denetime açık olması anlamını taşımaktadır. Açıklık ve şeffaflık bir taraftan idari bir işlemde etkilenen kişilerin, söz konusu işlemin dayanağını anlamalarını sağlarken, diğer yandan da idari işlemin denetleyici kuruluşlarca dış denetiminin yapılmasına olanak tanımaktadır. Aynı zamanda, açıklık ve şeffaflık; hukukun üstünlüğü, kanun önünde eşitlik ve hesap verebilirliğin sağlanması için gerekli araçlardır.

Kamu yönetimi, kural olarak şeffaf ve açık olmalıdır. Yalnızca istisnai olarak, ulusal güvenlik ya da benzer meselelere etki eden hususlar sır olarak saklanmalı ve gizli tutulmalıdır. Ulusal güvenliği etkileyen konular az sayıda olmasına karşın, uygulamada kamu otoriteleri ulusal güvenlikle ilgili olmayan konuları da gizli olarak nitelendirme ve bu bilgiler hakkında açıklama yapmama eğilimi içine girmektedirler.

Gizliliğin toplumların idari ve siyasi yönden kurumsallaşmaya başlaması ile birlikte ortaya çıktığı söylenebilir. Çoğu zaman gizlilik ve kapalılığı birbirinden ayırmak oldukça güçtür. Bunun nedeni ise; gizlilik ilkesini benimseyen bir yönetimin otomatikman kendisini dışarıya karşı kapatacak olmasıdır.

Genel olarak gizlilik ve dışa kapalılık, yönetimin hem siyasi hem de idari boyutunda egemendir. Gizlilik ve kapalılığın kökenleri kabile hayatındaki meclislerin kapalı kapılar arkasındaki görüşmelerine kadar inmektedir. Daha sonra yönetimin toplumdaki bazı önemli ve nitelikli insanlar tarafından yürütülmesiyle birlikte, yönetim fonksiyonu belli insanların dışındakilere kapatılmaya başlanmıştır. Zamanla yönetim fonksiyonu belirli bir aile tarafından yerine getirilmeye başlanarak o aileye mensup olmayanlar, karar alma ve uygulama mekanizmalarına dahil edilmemiştir⁵.

⁴ Aktan, Coşkun Can; “Kirlili Devletten Temiz Devlete”, **Yeni Türkiye Yayınları**, Sayı 21, (1998), s. 83.

⁵ Eken, Musa; **Yönetimde Şeffaflık**, Adapazarı: Sakarya Kitapevi, 2005, s.6.

20. yüzyıl boyunca örgütlenme ve işlev olarak büyüyen kamu yönetimlerinde giderek artan yolsuzluk olayları, vatandaş nezdinde ve akademik çevrelerden yoğun eleştiriler toplamış, halkın kamu kurum ve kuruluşlarına olan güvenini azaltmıştır. Bu gelişmelere bir tepki olarak, 1980'li yıllardan itibaren kamu yönetiminin küçültülmesi, kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi, hukuki ve mali denetimin yanında, performans denetiminin de uygulanması, kamu görevlileri için etik standart değerlerin belirlenmesi, yönetsel açıklık ve bilgi edinme hakkının kabul edilmesi gibi yaklaşımlar, tüm dünyada reform dalgaları halinde yayılmıştır.

1.1.1. Yönetimde Gizlilik ve Kapalılığın Nedenleri

Yönetimde gizliliğin en önemli sebeplerinden biri; yönetici ve memurların kendilerini kamuoyu ve halkın eleştirilerine karşı korumak istemeleridir. Bazı yasalar, gizlilik ve resmi sır kavramlarını idarecilerin kendi çıkarları doğrultusunda kullanmalarına olanak vermektedir. Açıklanacak veya gizli kalacak işlerin mahiyetine, ilgili kurumun yöneticisi ya da personeli karar vermektedir. Dışa kapalı bir yönetim, gizliliği faaliyet alanlarına göre genişletmekte, bu durum da en çok halkla ilişkileri etkilemektedir. İdarenin gizliliğe ihtiyaç duymasının nedenlerini pek çok başlık altında sıralamak mümkündür. Siyasi rejimin özelliği, devlet güvenliği; otoritenin korunması, yönetimin etkinliği ve taraflı olması, kötü yönetim, denetim riskinden korunma ve özel hayatın korunması gibi çeşitli nedenlerle yönetimde gizlilik ve kapalılık benimsenmektedir⁶.

Yönetimde gizlilik ve kapalılık önemli oranda bazı uygulamalardan kaynaklanmaktadır. Bunu daha çok kamu görevlilerinin eğilimi, alışkanlıklar ve gelenekler belirlemektedir. Gizliliğin biçimi ve derecesi, o ülkenin sosyo ekonomik ve kültürel yapısı ile yönetim gelenekleriyle de alakalıdır. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde gizlilik uygulamaları daha geniş kapsamlı ve yüksek düzeydedir. Toplumun kültürel yapısındaki gelişmişlik ve eğitim düzeyi de kamu yönetiminin gizliliği ve kapalılığı üzerinde etkili olmaktadır⁷.

Devlet memuru ya da yönetici kendi makam ve statüsünü korumak için kamuoyundan gelebilecek eleştirilerden uzak kalmayı tercih etmektedir. Nitekim

⁶Bkz. Eken, s. 8.

⁷Bkz. Eken, s. 16.

yöneticiler eleştiri alarak güçlerini kaybetmek yerine, ya kamuoyunu yanıltma yoluna gitmekte veya hiçbir şey olmamış gibi sessiz kalmayı tercih etmektedirler. Dolayısı ile kamuoyu sadece idari faaliyetlerin neticesinden haberdar olmaktadır. Ülkelerin pek çoğunda da kamu yönetimi gizlilik kuralı altında faaliyetini sürdürmektedir.

Yönetimde gizliliği zorunlu kılan çeşitli kurallar bulunmaktadır ve bunlar ceza kanunları ve devlet memurları ile ilgili kanunlarda düzenlenmiştir. Gizlilik ilkesine uyulmaması cezai ve hukuki sorumluluğu doğurmaktadır. Kamu yönetimi, siyasi rejimin niteliği, uluslararası ilişkiler, devlet güvenliği, özel hayatın korunması gibi nedenlerle bazı resmi bilgi ve belgeleri gizli tutma eğilimi içerisindedir. Esas itibari ile devlet güvenliği ve özel hayatın korunması gibi makul gerekçeler ile ortaya çıkan gizlilik politikası uygulamaları, zamanla genişleyerek pek çok kamu faaliyetini içine almıştır. Devletin görevlerinin artması ve koruyucu yönetim anlayışının gelişmesine paralel olarak gizlilik bürokrasisinin vazgeçilmez eğilimi haline gelmiştir⁸.

Gelişmiş ülkelerde yönetenler yönetimin işleyiş ve faaliyetleri üzerinde daha çok bilgi sahibi olabilmekte ve onu rahatça sorgulayabilmektedir. Buna karşılık yönetimde herhangi bir skandala yol açmamak amacıyla birçok faaliyetini kamuoyu önünde yürütmekte iken, gizliliği sadece hukuk kuralları çerçevesinde uygulamaktadır. Çünkü gelişmiş ülkelerde devletin karşısında geniş bir sivil alan ve kurumlar bulunmaktadır⁹.

Bazı çevreler, kamu yararının sağlanabilmesi için kamu yönetiminin gizlilik ve dışa kapalılık ilkeleriyle hareket etmesi gerektiğini, ancak bu şekilde kamu yararının etkin biçimde sağlanabileceğini savunmaktadır. Dış etki ve baskılara karşı kendini koruyan kamu yönetiminin, bu şekilde genel kamu yararını en iyi biçimde sağlayacağı düşünülmektedir. Genel olarak yönetimlerin eğilimi, sahip olduğu bilgileri gizli tutmak yönündedir. Yönetenlerin öğrendikleri bilgileri kullanarak devleti zor duruma sokma ihtimali, yönetiminde dışa kapalı politika izleme eğilimini arttırmakta ve gizliliği ön plana çıkartan nedenlerin başında gelmektedir. Gizliliğin ön plana çıkmasında etkili olan başlıca nedenler şunlardır.

- Siyasi Rejimin Yapısı
- Devlet Güvenliği
- Kişisel Bilgilerin Korunması

⁸ Bkz. Eken, s. 9.

⁹ Bkz. Eken, s. 14.

- Otorite Kazanma Eğilimi
- Kamu Yararını Sağlama Gerekçesi
- Memurların Denetimden Korunma Eğilimi

1.1.1.1 Siyasi Rejimin Yapısı

Demokratik ve katılımcı olan siyasi rejimlerin hakim olduğu toplumlarda, merkeziyetçi ve otoriter rejimlerde daha fazla şeffaflık eğilimi vardır. Çünkü otoriter rejimlerde; devletin vatandaş için değil, vatandaşın devlet için varolduğu düşüncesi vardır. Otoriter rejimlerde kamu yönetimi siyasi iktidarın elindedir ve yönetimden halka doğru tek yönlü bir iletişim vardır. Demokratik rejimlerde ise; çift taraflı bir iletişim ağı vardır. Devlet kendini halka karşı sorumlu hissetmektedir. Çoğulcu ve katılımcı rejimlerde; devlet tekelindeki kitle iletişim araçlarının yanı sıra, özel kişilere ait kitle iletişim araçlarının bulunması, devleti halka gerçekleri açıklamaya ve hesap vermeye zorlamaktadır¹⁰. Otoriter rejimlerde ise; halk siyasi iktidarın öngördüğü ölçüde bilgi sahibi olmakta, buda gizliliğin kapsamını genişletmektedir.

1.1.1.2. Devlet Güvenliği

Dış Politika ve devlet güvenliği ile ilgili bilgiler gizliliğin ilke olarak kabul edildiği konulardır. Aslında bu konulardaki bazı bilgi ve belgelerin kamuoyuna açıklanmamasında yarar vardır. Ancak tüm iş ve işlemleri bu konunun kapsamı içinde yorumlamak doğru değildir.

Dış politika ve devlet güvenliği ile ilgili konularda hiçbir açıklama yapılmaması, halkın bu konuda hiçbir bilgiye sahip olmaması anlamına gelir. Bu durum gelişmiş modern yönetim sistemine aykırıdır. Bu nedenle devlet sırrı niteliğindeki bilgi ve belgelerin sınırları, mahiyeti dışında genişletilmeden net bir şekilde ortaya konmalıdır.

¹⁰ Kaya, Cemil; **İdare Hukukunda Bilgi Edinme Hakkı**, Ankara: Seçkin Yay. , 2005, s. 49.

1.1.1.3. Kişisel Bilgilerin Korunması

Özel hayatın ve kişisel bilgilerin korunması anayasal temel haklar arasında yer almaktadır. Çünkü özel hayat ve kişisel nitelikteki bilgiler, sadece kişinin kendisini ilgilendiren, toplumsal nitelikte olmayan bilgi ve belgeleri içermektedir. Kamu yönetiminin elinde bireylerin bizzat kendilerine ait pek çok bilgi ve belge bulunmaktadır. Bu bilgi ve belgelerin üçüncü şahısların eline geçmesi temel hak ve özgürlüklerin çiğnenmesi anlamına gelmektedir. Ancak devletin görevi, kişilerin temel hak ve özgürlüklerini korumaktır. Bu nedenle özel hayat ve kişinin kendisi ile ilgili olan bilgilerin gizli kalması doğaldır.

1.1.1.4. Otorite Kazanma Eğilimi

Kamu otoriteleri; gerek siyasi iktidar karşısında, gerekse toplum karşısında elindeki bilgi ve belgeleri gizli tutarak gücünü korumaya çalışmaktadır. Toplum içinde başkasının bilmediği bilgi ve belgelere sahip olmak, bürokrasinin gücünü arttırmakta, bu nedenle de yönetim, elindeki bu gücü kaybetmek istememektedir.

Geleceğini garanti altına almak ve toplum karşısında konumunu koruyabilmek amacıyla dışa kapalı bir politika izleme eğilimi gösteren kamu otoriteleri, şeffaflıktan uzak kalmayı tercih etmektedirler. Zira şeffaflık kendi menfaatlerine gölge düşüren bir uygulama olarak görülmektedir.¹¹

1.1.1.5. Kamu Yararını Sağlama Gerekçesi

Gizlilik politikasına meşruluk kazandırmak isteyen kamu otoriteleri, dış bakılara karşı kendisini koruyarak bu şekilde kamu yararının sağlanabileceğini düşünmektedir. Esasında bu yaklaşım tarzı, gizli ve dışa kapalı yürütülen iş ve işlemlere geçerli bir dayanak oluşturma çabasıdır. Kamuya açık bir şekilde yürütülen faaliyetlerde, kamuoyunun baskısı karşısında sağlıklı kararlar alınamadığı ve alınan kararların objektif olmayacağı varsayılarak, kamu yararının gerçekleşmediği savunulmaktadır.

¹¹ Bkz. Kaya, s.50.

1.1.1.6 Memurların Denetimden Korunma Eğilimi

Kamu görevlileri açısından önemli olan; statüsünü korumak ve geleceğini garanti altına almak olduğu için, bu durumla ters düşecek her türlü eylemden kendisini uzak tutmaya çalışmaktadır. İş ve işlemlerin kamuya açık bir şekilde yürütülmesinin, kamu görevlisi için herhangi bir menfaat sağlamaması, aksine bazı görevlilerin çıkarlarına engel olmasından dolayı, memurlar şeffaflıktan uzak kalmayı tercih etmektedirler¹².

Kamu görevlilerinin yapmış olduğu iş ve işlemlerin denetlenmesinden, çıkar sahipleri rahatsızlık duymaktadır. Çünkü bu durumda memurların keyfi hareketlerinin önüne geçilmektedir. O nedenle memurlar kendilerini olabildiğince denetimden uzak tutmaya çalışmaktadırlar.

1.1.2.Yönetimde Gizlilik ve Kapalılığın Sonuçları

Günlük hayatımızın önemli bir parçasını oluşturan kamu yönetimi, eğitimden sağlığa, haberleşmeden güvenliğe, adaletten, savunmaya kadar birçok alanda hizmet yürütmektedir. Kamu yönetiminin yürüttüğü hizmetlerdeki aksama, toplumu doğrudan etkilemektedir. Kamu yönetimi veya bürokrasi olmadan toplumsal düzene süreklilik kazandırılması ve devlet sisteminin işletilmesi mümkün olmamaktadır. Toplumsal düzen açısından önemli bir yere sahip olan bu sistem, yönetilenler tarafından şikâyetlere neden olan bazı olumsuzlukları da aynı zamanda bünyesinde barındırmaktadır.

Vatandaşlar daha çok işleyişin yavaş olması, formalitelerin çok fazla olması ve halkla ilişkilerin bozukluğu ile işleyişin kapalı kapılar ardında, gizli bir şekilde yürütülmesinden şikâyet etmektedir. Gizlilik ve kapalılık, eskiden beri idarede egemen olan bir özellik olmuştur. Bu kavramların gerek kamusal, gerekse bireysel güvenlik açısından önemli bir ihtiyaç olduğu söylenebilir. Ancak zamanla idarenin her alanına yayılan bu anlayışın sınırları aşılmış ve idarede egemen bir pozisyon kazanmıştır. Diğer taraftan ise; halk idari sistemi tanımak, kararlara katılmak, neticelerden birebir haberdar olmak ve idareyi denetlemek istemektedir¹³.

¹² Bkz. Eken, s.15.

¹³ Eken, Musa ; “Kamu Yönetiminde Gizlilik Geleneği ve Açıklık İhtiyacı” , **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 17, Sayı 2 (1994), s:75

Söz konusu gizlilik kuralı ve dışa kapalılık, kamu yönetiminin işleyişinde küçümsenemeyecek ölçüde sorunlar yaratmaktadır. İdarenin bazı bilgi ve belgeleri elinde tutmasında ve kendisini toplumdan soyutlamasında bazı çıkarlar yatmaktadır. Bunlardan en önemlisi; yönetimin topluma karşı güçlü görünmek istemesidir. Gizlilik aynı zamanda yönetenler ve yönetilenler arasında güvensizlik ortamı yaratmaktadır. Ancak bu ilke, kimi zaman özel kişilerin hak ve menfaatlerini korumaktadır. Yönetimin, elinde bulundurduğu kişilere ve işletmelere ait bilgi ve belgelerin, başkalarının kullanımına kapalı olması, kişilerin temel hak ve özgürlüklerinin zarar görmesini engellenmesi açısından önemlidir. Ancak idarenin barındırdığı pek çok bilgi ve belgeyi bu şekilde nitelendirmek yanlış bir yaklaşımdır. Bu nedenle hangi bilgilerin açıklanabilir, hangilerinin kapalı kalması gerektiği noktasında özenle durmak ve bunun analizini yaparak net bir şekilde ortaya koymak gerekmektedir.

Gizlilik ve kapalılık ilkeleri, memurları dış çevreden gelebilecek baskılara karşı korurken, vatandaşın idare üzerinde şüphe ve güvensizlik duygusuna kapılmasına, onun karşısında çekimser kalmasına neden olmaktadır. Yönetim; gelişmelerin ışığında kamuoyu karşısında görünümünü iyileştirmek istediği zaman, bazı bilgileri seçerek kamuoyunu etkileme yolunu seçmektedir.

Gizlilik ve kapalılığın olumsuz etkilerinden bir tanesi de, iletişimin tek yönlü olmasıdır. İletişim sürekli olarak idareden halka doğru olmaktadır. İletişimin tek yönlü olması ise, yapılan icraatların veya alınan kararların neticelerinin etkinliği veya verimliliğini ölçememe gibi bir durumu ortaya çıkarmaktadır¹⁴.

Kimi zaman yönetenler ve yönetilenler arasındaki ilişkiyi olumsuz yönde etkileyen bu ilke, halkın yönetime katılmasında, dolayısıyla da demokrasinin gelişmesinde önemli bir engel teşkil etmektedir. Gizliliğin olduğu ortamda yöneticilere yakın kişiler gizli bilgi ve belgeleri öğrenerek kendi politikalarını oluşturma fırsatı bulur. Bu ortamda gizlilik dar bir kapsam içinde de olsa açıklığa dönüşmüş olur. Böylelikle gizlilik kamu yararına değil, bazı kişilerin özel çıkarlarına hizmet etmiş olur. Yönetimde görülen dışa kapalılık ve gizlilik, idarenin hizmet verdikleri insanlara karşı duyarsız davranmalarına neden olmaktadır¹⁵.

¹⁴ Bkz. Eken, **Yönetimde Şeffaflık**, s.14.

¹⁵ Bkz. Kaya, s.52.

1.2. BİLGİ EDİNME HAKKI

Çağdaş bir toplumda bireylerin en fazla yüz yüze geldiği devlet işlevi, kuşkusuz idare işlevidir. Zira kamu hizmetlerinin yürütülmesinden ve bireylerin huzurlu bir ortamda yaşamasından idare sorumludur. Bundan dolayı devlet idare işlevini kesintisiz olarak yürütmek durumundadır. Klasik kamu yönetimi modeli, yönetimin her yerde hazır olmasını ve yönetilenlerle olan ilişkilerinin bizzat yönetim tarafından belirlenmesini öngörmektedir¹⁶.

Bugün küreselleşmenin de etkisiyle yönetim anlayışında önemli ölçüde değişim yaşanmaktadır. Dışa kapalılıktan şeffaf bir yönetime, hantal bürokratik yapıdan, etkileşimli ve işlevsel yapıya geçilmekte ve katılımcı uygulamalar yaygınlaşmaktadır. Bu gelişmeler bireylerin her alanda olduğu gibi, yönetim alanında da bilgi dağarcığını arttırmış ve yönetsel konular hakkında daha fazla bilgi sahibi olmasını sağlamıştır. Bu dönemde devlet ile toplum arasındaki ilişkiler gelişmiş, sivil toplum önemli bir güç haline gelmiştir. Modern bilgi ve iletişim teknolojileri, farklı gruplara seslerini duyurma fırsatı verirken, vatandaşların ihtiyaçlarının daha az maliyetle ve daha iyi karşılanmasına yönelik, şeffaf ve hesap verilebilir kamu hizmeti talepleri de hızla büyümektedir. Bu nedenle hükümetler insanların taleplerine ve ihtiyaçlarına cevap verme yönünde her geçen gün daha da artan baskılarla karşılaşmaktadır.

Günümüzde yönetim, sadece siyasal iktidara ve bürokratlara bırakılacak bir iş olarak görülmemektedir. Dolayısıyla da, vatandaşın idari sürece katılımını öngören yönetişim kavramı ortaya çıkmaktadır. Yönetişim anlayışıyla birlikte, klasik yönetim yaklaşımından sıyrılarak, yönetim ve hizmetin kalitesinin sorgulanması ve daha şeffaf bir yönetimin ortaya çıkması sağlanmaktadır. Tüm bu gelişmeler doğrultusunda demokratik bir rejime sahip devletlerde 20. yy.ın son çeyreğinden itibaren idare ve yönetilenler arasındaki ilişki, değişime uğrayarak, idarenin uzun yıllardır süregelen tek yanlı ve üstün özelliği ortadan kalkmaya başlamıştır. Böylelikle idareye çeşitli ödev ve yükümlülükler verilmiştir¹⁷.

Yeni yönetim anlayışı, idarenin özellikle şeffaf, katılımcı ve açık olmasını gerektirmektedir. Bunun yanı sıra, insanlara idari işlem ve eylemler ile bunların

¹⁶ Ramazan, Şengül; “Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Türk Kamu Yönetimini Camdan Eve Dönüştürür mü?”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt 60, Sayı 3, (2005), s. 216.

¹⁷ Çukurçayır, Akif / Sipahi, Esra B.; “Yönetim Yaklaşımı ve Kamu Yönetiminde Kalite”, **Sayıştay Dergisi**, Sayı 50–51, [t.y], s.35.

sonuçlarından haberdar olabilmesi açısından bilgi edinme hakkı verilmiştir. Bilgi edinme, kişiler için bir hak, yönetim içinse ödevdir. Yönetimin izlemekte olduğu politikanın halka benimsetilmesi, çalışmaların sürekli ve tam olarak halka duyurulması, yönetime karşı olumlu bir hava yaratılması, bunun yanı sıra halkın da yönetim hakkında ne düşündüğünün ve yönetimden ne istediğinin bilinmesi ve halkla işbirliği sağlanması işlevi, yani bir anlamada halkla ilişkiler mantığı bilgi edinme hakkının temelinde yer alan önemli yapı taşlarından biridir¹⁸.

Kamu kuruluşlarının amacı, halka hizmet, halkla ilişkiler biriminin amacı ise, halka hizmetin en iyi şekilde sunulmasını sağlamaktır. İki kesimin arasındaki farklılık, özel kesimin kar amacına dayalı hizmet vermesidir. Bu nedenle, özel sektörün halkla ilişkiler anlayışında bu özelliğin etkisi görülmektedir. Kamu kesiminin halkla ilişkilerinde iletişim, tek yönlü değil, çift yönlüdür. Bu sektörde halkla ilişkiler, kamu kuruluşunun halka tanıtılması, halkta kuruluş için olumlu bir imaj yaratılmasının yanı sıra, halkın beklentilerinin, istek ve şikâyetlerinin kuruluşa iletilmesi ve kuruluştaki bu beklentiler doğrultusunda değişiklikler yapılmasına yönelik amaçları içermektedir¹⁹.

Yönetimin olduğu kadar, özel kesimin halkla ilişkilerinin de düzenli bir çaba olarak ortaya çıkması, birbirini tümleyen teknolojik, toplumsal değişikliklerin bir sonucudur. Halkla ilişkilerin 20'nci yüzyılda daha çok işlerlik kazanmasının nedenleri, gerek kamu gerek özel kesim örgütlerinin, toplumsal sorumluluk duygularının güçlenmesi, iletişim teknolojisindeki büyük gelişmeler, devletin görevlerinin giderek çoğalması ve yönetimin karmaşıklaşmasının olumsuz sonuçlarını gidermek olarak görülmektedir.

Modern devletin gelişmesinin temel çizgilerinden biri, kamu yönetiminin faaliyetlerinin gittikçe artan bir önem kazanmasıdır. Bu gelişmenin sonucu olarak, bireyler ve gruplar sürekli bir şekilde yönetimin fonksiyonlarıyla ve hizmetleriyle karşılaşmaktadırlar. Haberleşme, eğitim, sağlık, güvenlik, adalet ve savunma v.b. gibi hizmetler, devlet veya devletin yakın gözetimi altında özel teşebbüs tarafından yürütülmektedir. Önceleri hiç bilinmeyen birçok faaliyet, bugün devletin ilgilendiği veya yoğun olarak düzenlediği alanlar haline gelmiştir²⁰.

¹⁸Kazancı, Metin; "Türk Kamu Yönetiminde Halkla İlişkiler Anlayışı ve Uygulaması", **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt: VI, Sayı:3, (1973), s.4.

¹⁹ Hasdemir, Tuğba Arşak; **Kamusal İletişimde Bilgi Edinme Hakkı**, Ankara: Dipnot Yay., 2007, s.44.

²⁰ Bkz. Hasdemir, s.45.

Yönetimin elindeki imkânların ve araçların artması, vatandaşın kamu bürokrasisi karşısında korunmasının ve yönetimin hukuka ve ihtiyaçlara uygun davranmasının sağlanması gereğini ön plana çıkarmıştır. Kamu yönetiminin genişlemesi, yapı ve işleyiş itibariyle karmaşık bir nitelik göstermesi, ayrıca günlük hayata artan orandaki müdahalesi, etkin bir kamuoyu denetimini de gerekli kılmaktadır²¹. Böyle bir denetim ise, yönetimin kendisini dışa açmasını, kamuoyunun, yönetimin eylem ve işlemleri hakkında bilgi sahibi olmasını, kararların nasıl ve kimler tarafından alındığının bilinmesini gerektirir. Dolayısıyla, yönetilenlerin de elde ettiği bilgiler ışığında yönetime daha aktif katılabilmesiyle, denetimin daha etkin hale gelebileceğini söylemek mümkündür.

1.2.1. Bilgi Edinme Hakkının Ortaya Çıkışı

İnsanlığa yeni ufuklar açan, Fransız Devrimi ve Amerikan Bağımsızlık Savaşı sonrasında yeni bir özgürlük anlayışı gelişmiş ve bu anlayış diğer ulusları da derinden etkilemiştir. Özgürlüklerin yayılması ve bireyler tarafından kullanılması, ancak bildirme, sözleşme, antlaşma gibi uluslararası metinlerde yerlerini bularak, ülkeler tarafından kabul edilmeleri ile mümkün olmuştur.

Yönetimde şeffaflık taleplerinin 1960'lı yıllardan sonra sık sık dile getirilmeye başlandığı ve ülkelerin bu konuda hukuksal düzenlemelere giriştikleri görülmektedir. İnsanların kamusal sorunlara daha çok eğilmeye başlamasıyla birlikte bilgi edinme hakkına duyulan ihtiyaç da giderek artmıştır²².

Bu konuda önemli bir belge olan ve Avrupa Konseyi tarafından 1992'de kabul edilmiş “Avrupa Konseyi Anlatım ve Bilgi Edinme Özgürlüğü Bildirgesi” devletlerin; düşünceleri araştırma, alma ve aktarma hakkının gelişmesine yardımcı olmasının gerekliliğine vurgu yapmıştır. Yine 1992 “Rio Çevre ve Kalkınma Bildirgesi” nde ise; bireylerin çevre sorunları konusunda bilgi edinmesinin devletler tarafından desteklenmesi zorunluluğu belirtilmiştir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ise, 1997'de “Kamusal Bilgi Açıklama Politikası”nı kabul etmiştir. Dünya Bankası, “Bilgilerin Açıklanması Politikası”nı 1993' de ilan etmiştir. Aynı yıl yürürlüğe girmiş olan Maastricht Antlaşması'nda da, “...karar verme sürecindeki saydamlık,

²¹ Bkz. Hasdemir, s.48.

²² Bkz. Ramazan, s. 218.

kurumların demokratik niteliğini güçlendirir ve kamunun yönetime güvenini artırır.” hükmünü içeren Bilgiye Erişme Hakkı Bildirgesi yer almaktadır²³.

Kamu yönetimini şeffaf olmaya zorlayan faktörlerin başında, yönetimdeki anlayış değişikliği, halkın hesap sorma eğilimi ve kamu yönetiminde şeffaflık taleplerinin artmasıdır. Bu anlamda modern toplumlarda; vatandaşların artan taleplerini etkili şekilde karşılayabilme düşüncesiyle, siyasal sistemler giderek bürokratikleşmekte ve yoğun bir şekilde yeni bürokratik yapılanmalara sahip olabilmek için çaba sarf etmektedir. Bireylerin bilgi özgürlüğü ve bilgi edinme hakkı, bugün yasalarla güvence altındadır. Türkiye de bu hakları yasal güvence altına almıştır. Tek sorun uygulamada karşılaşılan güçlüklerdir. Bu güçlükleri aşmanın yolu da bilgi edinme hakkımızı ısrarla sürdürmek ve bu kararlılığı göstermekte yatmaktadır.

Günümüzde bütün dünyada bilgiye erişim özgürlüğü konusunda, devletler, devletlerarası kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri çerçevesinde heyecan verici bir düşünce akımı yaşanmakta, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi gibi uluslararası kuruluşlar tarafından da insan hakları kapsamında bireylerin ve halkın bilgi edinme hakları konusunda bağlayıcı bildirimler yayınlanmaktadır. Son bir kaç yılda birçok ülkede bu hakkı güvence altına alan ve uygulamalara yön veren kanunlar kabul edilmiştir. Pek çok devletlerarası kuruluşta oluşturulmuş olan bilgi açıklama sistemleri, düzenli olarak gözden geçirilmektedir²⁴.

Bilgiye Erişme Özgürlüğü; insanın insan olma haysiyeti ile yakından ilgili olan, insan haklarına saygının temelinde yer alır ve düşünce özgürlüğünün olmazsa olmaz ögesidir. Çünkü özgür insan, özgürce düşünebilen ve kanaatlerini özgürce ifade edebilen insandır. Bunun ön koşulu da doğru, çarpıtılmamış bilgiye erişim hakkıdır. Bu hakkın yetersiz olduğu ülkelerde kamuoyunun sağlıklı oluşmadığı, yürütme erkini elinde bulunduran grup veya kişilerin kitle iletişim araçlarını kullanarak gerçeğe aykırı durumları kendi halklarına benimsettikleri görülmektedir. İşte bu nedenle, yetkin demokrasilerde düşünce özgürlüğü kavramının temel öncülü, devlet organlarınca üretilen bilgiye özgürce erişme hakkıdır. Yeterli ve doğru bilgi elde edemeyen birey ve toplumların özgür davranmaları beklenemez.

²³ Bkz. Kaya, s. 124.

²⁴ Bkz. Kazancı, s. 6.

Bilgiye Erişme Özgürlüğü; temsili demokrasilerde saydamlığın ve katılımcılığın önemli ve hatta zorunlu bir gereçidir. Dürüstlük, devlet yönetiminde en önde gelen ihtiyaçtır. Dürüstlüğe ulaşmanın tek yolu ise saydamlıktır. Diğer yandan, Demokrasinin bugün eriştiği “Katılımcı Demokrasi” kavramı, yurttaşların sadece seçimlerde değil, bütün demokratik karar verme süreçlerinde görüşünü iletmesi anlamını taşımaktadır. Bu bildirim bilincinin bilinçli olması ise ancak saydamlık ile mümkün olabilir²⁵.

Çağdaş demokratik devletlerde en önde gelen ve birbirine sıkı sıkıya bağlı iki kavram olan iyi yönetim ve hesap verme yükümlülüğünün de öncül koşulu, Bilgiye Erişme Özgürlüğüdür. Gerçekten, etkin, verimli, tutumlu ve dürüst bir yürütme anlamındaki iyi yönetim; bugün demokratik ülkelerde yurttaşların aradığı en önemli özellik olmuştur. İyi yönetim ise, siyasilerin ve her kademedeki teknokrat ve bürokratların icraatlarının sorumluluğunu taşımaları anlamına gelen, hesap verme yükümlülüğünün varlığını gerektirmektedir. Bilgiye erişim özgürlüğü, hesap verme yükümlülüğü bağlamında da büyük önem taşımaktadır²⁶.

Bilgi edinme hakkı uygulaması 18. yy.’dan bu yana insan haklarına ilişkin birçok belgede ve anayasal metinlerde yer alan ifade özgürlüğü, düşünce ve düşüncüyü açıklama özgürlüğü ile yakından ilişkilidir. Bilgi edinmenin bir hak olarak yasalarca düzenlenmesi ve kişilere bu hakkın tanınması, bilgi edinme hakkı konusunu ortaya çıkarmıştır. Bu Kanun özellikle 20.yy.’ın ikinci yarısından sonra gelişme göstermiştir. Bu hakkı ilk olarak kabul eden ülke ise, İsveç olmuştur. 1766 yılında bilgi edinme hakkını kabul eden İsveç’te o dönemdeki yönetimde var olan bozuklukların giderilmesi için bilgiye erişme özgürlüğü yeni bir çözüm olarak görülmüştür²⁷.

1.2.2. Bilgi Edinme Hakkının Unsurları

Kamu otoriteleri kamu yararı amacıyla görevlerini ifa ederler. Bu görevleri yerine getirirken de çeşitli bilgiler toplarlar. Ancak kamu düzenini bozmayacak nitelikte olan bilgi ve belgelerin gizli tutulması kamu yararına hizmet anlayışının dışında yer alır. Bilgi edinme hakkı; idarenin elindeki bilgi ve belgelere ulaşma bağlamında, zamanla

²⁵ Bkz. Kazancı, s.7.

²⁶ Hesap vermektan kaçınan dışı kapalı yönetimler, yolsuzluğu besleyen en önemli unsurdur.

²⁷ Bkz. Eken, **Yönetimde Şeffaflık**, s.60.

kamusal bir hak boyutu kazanmıştır. Esasında bu hak, insanların bilgi edinme ihtiyacından ötürü ortaya çıkmıştır.

Bilgi edinme hakkının; idarenin tek yanlı iradesiyle hukuk düzeninde yaptığı değişiklikler ve sonuçlarıyla ilgili, insanların bilgi alabilmesini sağlayan bir özelliği vardır. Teknolojik gelişmeler; idarenin elinde olan ve daha önceleri zorlukla elde edilen bilgilere, yönetilen kesimin erişimini kolaylaştırmıştır. Bu durum ise şeffaflığı kolaylaştırıcı bir unsur oluşturmuştur.

Bilgi edinme hakkı; çeşitli bağları itibariyle ilk adımları geçmişte atılmış olan esasında da çok yeni olmayan bir haktır. Çünkü temel hak ve özgürlükler içinde yer alan birçok hak ve hak grupları ile ilişkisi bulunmaktadır. Örneğin; 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi iki ayrı maddesinde düşünce ve kanaatin özgürce iletilmesi ve yurttaşların kamu görevlilerinden hesap isteme hakkını düzenlemiştir. Bilgi edinme hakkı, düşünceyi açıklama özgürlüğü ile olan bağlantısıyla ele alındığında esasında çok ta yeni olmayan bir hak olarak değerlendirilebilirken, vatandaşın yönetimden hesap istemesi hakkıyla ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda ise; yeni bir hak olarak değerlendirilebilir.

Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nin 15. maddesinde yer alan "Toplumun tüm kamu görevlilerinden, görevleriyle ilgili hesap sormak hakkı vardır." ibaresi bilgi edinme hakkının temeli olarak görülmektedir. Bu hakkın bilim ve sanat özgürlüğü gibi özgürlüklerle ilişkisi düşünüldüğünde, 1776 yılında ortaya çıkan İsveç "Basın Özgürlüğü Yasası" ile düzenlendiği de söylenebilir.²⁸ Bugün de çağdaş demokrasilerde idarenin yaptıkları işler hakkında tek yönlü olarak halka bilgi vermesi yeterli sayılmamakta, kamusal faaliyetlerin topluma daha açık ve kişilerin bilgi servislerinden bağımsız olarak istedikleri bilgi ve belgelere erişebilmesi hakkı tanınmaktadır. 1776 yılından bugüne geline nokta bilgi edinme hakkı, modern demokrasinin ayırt edici bir özelliği olmakta, hatta ayırt edicilikten ziyade vazgeçilmez bir unsur olarak görülmektedir.

Fransız ihtilalinden sonra polis devlet anlayışı yerini günümüz devlet anlayışına bırakmıştır. Hukuk devlet anlayışında yöneticiler hukuka karşı sorumludur. İnsan ve Vatandaşlık Hakları Beyannamesi'nde bilgi edinme ve şeffaf yönetim anlayışının temelleri 1789 yılında atılmasına rağmen, bu kavramlar üzerindeki tartışmaların

²⁸Bkz. Ramazan, s. 220.

yoğunluk kazandığı dönem, 1960'lı yıllardır. 18. yy.'da İsveç'te yönetilenlere kamusal faaliyetler hakkında bilgi edinme hakkı tanınmıştır. Batıda bu gelişmeler yaşanırken 1980'li yıllarda eski doğu bloku ülkelerinde ortaya çıkan açıklık talepleri “glosnost” adıyla kendini duyurmuştur²⁹.

Açıklık-şeffaflık, gerçek anlamda demokrasinin ve etkili yönetimin bir gereği olarak bireylerin Kamu Otoriteleri tarafından saklanan bilgilere sahip olma hakkı anlamında birçok ülkede artan bir şekilde kabul edilmektedir. İsveç 1766, ABD 1966, Fransa 1978, Yunanistan 1986 yıllarında bilgi edinme hakkını elde etmenin yolunu açan yasalara sahip olmuştur³⁰.

BEHK'nun, ulusal savunma ve dış ilişkiler gibi sınırlandırılması zorunlu görülen alanlar dışında, idarenin elindeki her türlü bilgi ve belgeye ulaşmayı, böylece vatandaşa önemli bir denetim yetkisi aktarılarak kamu yönetiminin yolsuz faaliyetlerde bulunmasını ve kusurlu işlem ve eylemler gerçekleştirmesini engellemeyi amaçlayan bir yönü vardır.

Demokratik denetimin olmazsa olmaz unsurlarından biri de seçimlerdir. Diğer bir deyişle, idarenin karar organları ve yürütmeyle ilgili yetkililerinin seçimle işbaşına gelmesi, demokratik yönetimin vazgeçilmez koşulu olarak görülmektedir. Ancak yinede tek başına bu unsurun yeterli olduğunu söylemek zordur. Çünkü seçimler demokratik yönetimleri sağlayabilse dahi, oluşumdan sonraki işleyiş, yönetimin demokrasiyi tam anlamıyla gerçekleştirmesi konusunda yetersiz kalmaktadır.

Genel yapı itibari ile yönetimde demokrasinin 2 unsuru vardır. Bunlardan biri, idarenin karar alma mekanizmasının önceden belli bir usule bağlanmasıdır. Bu usulün sadece belirli işlem türleri için değil, tüm idari işlemler için geçerli bir “genel idari usul” olması da yönetimde demokrasi için zorunluluk arz etmektedir. Yönetimde demokrasinin ikinci unsuru, bilgi edinme özgürlüğüdür. Demokrasi ve hukukun üstünlüğünün gereklerinden biri olan bu hak, bireylere daha yakın bir yönetimi, halkın denetime açıklığını, şeffaflığı sağlama ilkelerinin yanı sıra, halkın devlete karşı duyduğu kamu güvenini daha yüksek düzeylere çıkarmada önemli bir rol oynamaktadır. Kullanılan bu hak sayesinde, hem halkın devlet denetimi kolaylaşmakta, hem de

²⁹Bkz. Çukurçayır / Sipahi, s. 53-54.

³⁰ Kınalıtaş, Vahit; “Bilgi Edinme Hakkı”, (Adalet Yönetimi Yüksek Lisans Programı Dönem Projesi, TODAİE,2004, s.9.

devletin demokratik karakteri güçlenmektedir. Kamu kurum ve kuruluşlarında şeffaflık ve açıklık kavramı olumsuz olarak görülen gizlilik kavramının giderilmesi ve yönetilenlerin yönetenlerin işlem ve faaliyetlerini denetlemesinin sağlanması düşüncesi üzerine çıkmıştır³¹.

Şeffaflık ve açıklık gibi iki önemli unsuru temelinde barındıran Bilgi Edinme Yasası'nın 2 ayrı yönü bulunmaktadır. Bunlardan ilki; kurum ve kuruluşların "Bilgi Verme Ödevi", ikincisi ise; vatandaşların "Bilgi Edinme Hakkı"dır. Bu Yasa'nın kapsamı içinde yer alan kurum ve kuruluşlar bu hakkın vatandaşlar tarafından kullanılması hususunda yapılan başvuruları cevaplandırmak, bilgi veya belgeye erişimde gereken kolaylıkları sağlamak yoluyla, şeffaf yönetimin gerçekleşmesine önemli ölçüde katkıda bulunabilirler³².

Kamu kaynaklarıyla üretilen ve hiçbir gizliliği olmayan bilgilere erişimin gereksiz yere kamuoyundan gizlenmemesi gerekmektedir. Vatandaşların, kendileri ile ilgili bilgilere kolayca erişebilmesi, kurum ve kuruluşların çalışmalarını izleyebilmeleri amacıyla bilgi edinme hakkının sınırlarını belirlemek bu hakkın gelişmesinde ve kullanılmasında önemli bir unsurdur.

Kamusal gizlilik ve kişisel gizlilik, bilgi edinme hakkını belirlerken göz ardı edilmemesi gereken iki önemli kavramdır. Söz konusu kavramlar bilgi edinme hakkının tanıdığı serbestinin sınırlarını belirlemektedir. Kamusal ve kişisel gizlilik konusunda hassasiyet göstermek bir yana, bu alanının sınırlarının belirlenmesi ve bunun dışında kalan iş ve işlemlerden halkın bilgilendirilmesi en önemli unsur olarak gösterilebilir.

1.2.3. Bilgi Ve Belgeye Ulaşma Serbestisi

Bilgi ve belgeye erişim bilgi edinme hakkının temel amacıdır. Kişiler bilgi ve belgelere, kurumlara bizzat başvurmak suretiyle erişebileceği gibi, Yasa gereği kurum ve kuruluşların hiçbir talep olmaksızın yayınlamak zorunda olduğu bilgilere internet

³¹ Dindar, Pınar. http://www.turkhukuk sitesi.com/tezkaynak/makale_640.htm. 19 Aralık 2007.

³² Köseoğlu, Özerk / YURTTAŞ, Fatma / Selek, Cihan; "Yolsuzluğu Önlemede Kullanılan Araçlardan Biri Olarak Yönetimde Açıklık ve Bilgi Edinme Hakkı", **Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu, Sakarya, 18-19 Kasım 2007**, Sakarya: 2007,s.b 153.

sayfalarından veya bilgi edinme birimlerinde yer alan rapor, broşür gibi dokümanları inceleyerek de ulaşabilir³³.

Bilgi edinme hakkının etkin bir şekilde kullanılmasında en az bireylerin duyarlılıkları kadar etkili olacak diğer bir belirleyici unsur, bilgi verme yükümlüsü olarak, idarenin tutumu ve konuya yaklaşımıdır. Vatandaşlar, belirli yasal sınırlar çerçevesinde her türlü bilgi ve belgeye ulaşma serbestisine bu hakla sahip olmaktadır. Bilgi edinme hakkının etkin şekilde kullanılmasında belirleyici olan başka bir durum ise, bu hakkın sınırlarıdır. Yasada devlet sırları ve ticari sırlara, istihbarata, ülkenin ekonomik çıkarlarına idari soruşturmaya, adli soruşturmaya ve kovuşturmaya, kurum içi düzenleme görüş, bilgi notu ve tavsiyelere ilişkin bilgi ve belgeler ile özel hayat ve haberleşmenin gizliliğini ihlal edecek bilgi ve belgelerin, bilgi edinme hakkı kapsamında ilgililere verilmeyeceği düzenlenmiştir³⁴.

Kamu yönetiminin elindeki bilgi ve belgelere ulaşma hakkı ve şartları kamu görevlilerinin kişisel değerlendirme ve hükümlerine bağlı değildir. Hakkın kapsamı ve şartları, doğrudan kanun koyucu tarafından, yasal düzenlemelerle belirlenmekte ve garanti altına alınmaktadır. Bilgi edinme hakkı gerçek veya tüzel kişilere tanınmaktadır. Bu ülkede yaşayan gerçek veya tüzel kişi niteliğindeki yabancıların da yönetimin faaliyetlerinden etkilenmesi söz konusu olduğundan, onlara da kendilerini ilgilendiren konularda bilgi edinme hakkının verilmesi doğaldır. Türkiye'deki duruma baktığımızda, ülkemizde ikamet eden yabancılara, bilgi edinme hakkı tanınırken bazı sınırlamalar da getirilmektedir. Birincisi, yabancılar ancak kendileriyle ve faaliyet alanlarıyla ilgili bilgilere ulaşabilmektedirler. İkincisi ise; Türkiye'de yabancı olarak kabul edilen kişilerin vatandaşı olduğu ülkelerin Türk vatandaşlarına da bilgi edinme hakkını tanımaları gerekmektedir.

Bilgi ve belgelere ulaşmanın bazı usul ve esaslara bağlanması kamu hizmetlerinde etkinlik ve hizmetlerin aksamaması açısından gerekli görülmektedir. Kişiler yerinde inceleme yapabilmeli ve isterlerse dokümanın varlığına zarar vermemek ve fiyatını ödemek şartıyla kopyasını alabilmelidirler³⁵.

³³ Bkz. Eken, **Yönetimde Şeffaflık**, 158.

³⁴ Yıldız, Şerife; **Bilgi Edinme Hakkının Etkinliği**, Günışığı Aylık Hukuk Dergisi, <http://www.gunisgihukuk.com/bilgiedinnehakki.html>. 25 Aralık 2007.

³⁵ Eken, Musa; "Gizlilik Geleneğinden Şeffaf Yönetime Doğru", **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 38, Sayı 1, (2005), s.118.

Bilgiye erişim hakkı genel bir ayırımla bilgi edinecek kişi bakımından iki ana unsur içermektedir. Bunlardan birincisi; bilgi edinecek kişinin bilgiye erişiminin engellenmemesi, ikincisi ise; bilgi edinecek olanın bilgi talep etme olanağının olmasıdır. Bu hakkın gereğini yerine getirecek olan devletin ise kişinin kendi imkânlarıyla bilgiye erişiminin engellenmemesi ve bilgiyi erişebilir kılmak gibi iki önemli yükümlülüğü vardır. Bilginin erişebilir kılınması, bilginin resmi yayın yollarıyla örneğin; Resmi Gazete ile resmi bültenle veya resmi ilanla açıklanmasından, kamusal arşivlerin açıklanmasına, kamusal kütüphanelerin kullanılmasına kadar, geniş bir alanı kapsamaktadır. Bugün kamu kurum ve kuruluşları bilgi edinme hakkının kullanımını ve belgelere erişimi kolaylaştırmak için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdürler.

Belgelere erişim hakkını kullanan ilgililer, hakkın kapsamı içerisinde bulunan belgelerin tamamının kopyasını alabilecekleri gibi, belgelerden yazılı notlar da alabilirler. Bireyin hak ve menfaatlerini incelemek de hakkın kapsamı içindedir.

Kişiler genel olarak kendileriyle ilgili her türlü bilgi ve belgeye ulaşma hakkına sahip olabilmelidir. Kamu kurum ve kuruluşlarının, kendileriyle ilgili olarak aldıkları kararları öğrenebilmelidirler. Bireysel öğrenme hakkı ilk kez 1776 yılında İsveç'te olmak üzere ardından 1786 Virginia Bildirgesi ve 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi ile anayasal nitelikte bir hak olarak tanınmıştır. Bireysel bilgilerden haberdar olma hakkı, kişinin kendisine ilişkin bilgileri idari otoriteden alma hakkı anlamına gelmektedir³⁶.

Bireysel bilgilerden haberdar olabilme hakkı, saydam yönetimin vazgeçilmez koşullarındandır. Gerçek demokratik düzenlerde siyasal gücün bireylerden saklayacağı bir şey olamayacağı kabul edildiği için, bugün demokrasi ve saydam yönetim eş anlamlı olarak nitelendirilebilmektedir. Saydam yönetim sayesinde bireyin bilgilenme hakkı işlerlik kazanmaktadır. Dolayısıyla bu süreç bilgilenmiş bireyi yaratmaktadır. Kamu yönetiminde gerçek ve tüzel kişilerle ilgili olarak bilgi toplama ve ihtiyaç duyulduğu zaman bu bilgileri çeşitli amaçlarla kullanma eğilimi vardır. Özellikle de; otoriter yönetimler farklı nitelikte gördükleri insanlar hakkında bilgi toplama ve ilişkilerini bu bilgiler çerçevesinde kurmaya önem verirler³⁷. Elektronik kayıt sisteminin oldukça önem kazandığı günümüzde, kamu yönetiminin elinde güvenlikten eğitime kadar pek

³⁶ TESEV, **Bilgi Edinme Hakkı Değerlendirme Raporu**, Aralık 2004,s.3.

³⁷Bkz. Eken, **Yönetimde Şeffaflık**, s.51.

çok alanda bireysel kayıtlar bulunmaktadır. Oldukça önem arz eden bu bilgilere ulaşmak şeffaf yönetimlerde bilgi edinme hakkı kapsamına girerken, bu bilgilerden bir bölümüne ulaşmak ise sınırlandırılmıştır. Saydamlık ve bilgi edinme hakkının gelişmesi açısından yönetimin elinde bulunan çok az miktarda ayrılmış bir alan dışında, her türlü bilgi ve belgeye ulaşmak önemli bir olgudur.

Bazı ülkeler; özel kişilere belirli şartlar dâhilinde bizzat kendilerini ilgilendiren bilgi ve belgelere ulaşma veya bunları kontrol etme hakkını vermiştir. 1973 yılında İsveç'te "Verilerin Korunması Kanunu" , 1970 yılında ABD'de kredi memurlarının bireysel araştırmalarını ve tüketici kredilerini düzenleyen "Fair Credit Reporting Act" gibi kanunlar kişilere doğrudan kendileriyle alakalı bilgilere ulaşma imkânı vermiştir³⁸.

Bilgi edinme hakkı bireylerin bütün idari belge ve arşivler ile kayıtları yerinde inceleyebilme, bu kayıtlar hakkında açıklama isteyebilme ve belgelerin suretlerinin kendisine verilmesini isteme gibi olanaklar sağlamalıdır. İdarenin elinde bulunan, bizzat kişinin kendisini ve özel hayatını ilgilendiren tüm bilgi ve belgelerin, bireyler tarafından incelenmesine fırsat verilmesi gerekmektedir. Kişilerin özel hayatlarıyla alakalı belgelere erişim hakkı sadece bu kişilere verilmiştir. İdarenin elinde olan kayıtların eksik veya yanlış olduğunun ilgili tarafından fark edilmesi halinde kişiler bunların düzeltilmesini isteme hakkına sahiptirler. Kişileri birebir ilgilendiren bilgilere, ilgililerin erişimi kimi durumlarda kamunun menfaati gerektirdiğinde kısıtlanabilir. Eğer istenen bir belge kişisel ise, başvuru sahibinin konu ile ilgisini kanıtlaması gerekmektedir.

Bilgilere erişim hakkını kullanan kişiler, hakkın kapsamı içinde bulunan belgelerin tamamının kopyasını alabilecekleri gibi, belgelerden yazılı not alma hakkına da sahiptirler. Kişilerin özel hayatına ilişkin belgelere ulaşma hakkı, ilgili kişiye tanınabilmekte ve bu kişiler, belgelerdeki bilgilerin eksik veya yanlış olması halinde, bu eksiklikleri tamamlama veya düzeltme talebinde bulunma hakkına sahiptirler. Şayet idari bilgi veya belgelerde herhangi bir yanlışlık varsa, bu yanlış bilgilerin düzeltilmesini talep etme hakkı da bilgi edinme hakkı kapsamı içerisinde yer almaktadır³⁹.

³⁸Bkz. Eken, **Yönetimde Şeffaflık**, s. 51.

³⁹Bkz. Eken, **Gizlilik Geleneğinden Şeffaf Yönetime Doğru**, s. 120.

1.2.4. Bilgi Edinme Hakkının Boyutları

Bilgi edinme; hukuken düzenlenmiş bir usul çerçevesinde bireylerin idareden bilgi ve belge almalarını gerektirmektedir. Bilgi edinme hakkının karşılanabilmesi aynı zamanda idareye bilgi verme ödevini de yüklemektedir. Dolayısıyla bilgi ve belgeye ulaşma kişiler için bir hak niteliği taşırken, bilgi ve belgelerin verilmesi de idare için ödev niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda bilgi edinme hakkının iki boyutlu olduğunu söylemek mümkündür. Birinci boyutu, devletin kişilerin bilgi ve belgelere ulaşmasına ilişkin herhangi bir engel çıkarmamasını gerektirir. İkinci boyutu ise, devletin elinde bulunan ve başka şekilde ulaşılamayan bilgi ve belgeleri isteyen kişilere ulaştırılmasını gerektirir. Bu uygulama bir nevi idarenin keyfi bir şekilde hareket etmesini engellemektedir. İdarenin bilgi verme ödevi ve bireylerin bilgi edinme hakkı aynı zamanda yönetimde şeffaflığın iki önemli aracıdır.

Bireylerin, kendilerini ilgilendiren konularda bilgi alma haklarının olduğu güvence altına alınmıştır. Bu hakkın temel bir hak olarak kabul edilip edilmemesi, ülkelerin kendi hukuk anlayışlarına bağlıdır. Bu nedenle bilgi edinme kimi yönetim biçimlerinde yönetimin bilgi verme ödevi olarak düzenlenmiş, kimilerinde ise, yönetimin takdir yetkisi olarak kabul edilmiştir ve önemli kabul edilen konularda bilgi vermek kanunla ödev sayılmıştır. Bilgi edinme özgürlüğünden bireylerin kamu yönetimindeki tüm bilgilere ulaşabileceği anlamı çıkarılmamalıdır. Bu hak kişilerin özel hayatlarına ait olan bilgiler, devlet ve kamu güvenliğini ilgilendiren bilgiler, kişilerin ve kuruluşların ekonomik çıkarlarının korunması ile ilgili bilgiler gibi nedenlerle kısıtlanabilir⁴⁰.

1.2.4.1. Bireysel Hak Boyutu

Ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel gelişmeyle birlikte toplumların kamusal sorunlara ilgisi arttıkça, bilgi edinme hakkına olan ihtiyaç ta artmaktadır. Bilgi edinme hakkı, bilginin gayri meşru olmayan amaçlarla kullanılmasını ve keyfiyeti önleyerek, demokratik çerçeve içerisinde hesap sorabilmeyi sağlamak için, demokratik yaşamın vazgeçilmez unsurları haline gelmiştir. Bilgi edinme hakkı temel bir insan hakkıdır. Her

⁴⁰Akıllıoğlu, Tekin; “Yönetimde Açıklık-Gizlilik ve Bilgi Alma Hakkı”, **I.Ulusal İdare Hukuku Kongresi**, Danıştay Yay., Ankara, 1990.s.814.

insan yaşamını etkileyen ve etkileme ihtimali olan olgulardan haberdar olabilmelidir. Bireysel bir hak olan bilgi edinme, her türlü ifadeyi, konuşma, basın, radyo, tv vs. gibi pek çok unsuru kapsar. Bu hak şeffaf yönetimin en temel amaçlarından birini ifade etmektedir. Kişiler, insan hakları çerçevesinde yönetimin eylem, işlem ve kararları hakkında bilgi sahibi olabilmektedirler⁴¹.

Kamu yönetiminin, yönetilenler eliyle denetlenmesinin etkili araçlarından biri olan açıklık kişilerin resmi belge ve bilgilere ulaşabilmesini, idari faaliyetlerin incelenebilmesini, dosyaların görülebilmesini, her türlü bilgi ve belgeye erişebilme imkânı tanımaktadır. Bireysel bir hak olarak bilgi ve belgeye erişebilme hakkı e-devlet uygulamalarıyla da güç kazanmaktadır. Her insan fikir ve ifade özgürlüğüne sahiptir. Bu hak herhangi bir müdahaleye maruz kalmadan bir fikre sahip olmayı, bilgi edinme ve belgelere ulaşmayı ifade eder. Bireylerin kamu yönetimini denetleyebilmesi için, onların faaliyetleri hakkında bilgi sahibi olması gerekmektedir. Netice itibariyle kişilerin bireysel olarak sahip olduğu bilgi ve belgelere ulaşma hakkı, bir yandan kişinin temel hak ve özgürlüğünün bir aracı, diğer yandan ise; yönetimi denetim altında tutmak, idarenin hesap verme eğilimini artırma ve açıklık ilkesini kapsamaktadır⁴².

1.2.4.2. Kamusal Görev Boyutu

Bilgi verme ödevi, bilgi edinme hakkının kullanılabilmesi bakımından bireylere güvence sağlamakla birlikte, yönetimi halka yakınlaştırma, halkla devleti bütünleştirme açısından önemli bir yere sahiptir. Bu yolla idarenin halka kendi icraatları hakkında net ve objektif bilgi vermesi sağlanmakta ve idarenin bunu bir görev olarak yerine getirmesi mümkün olmaktadır.

Bilgi verme ödevinin ön koşulu; yönetimin bir enformasyon servisi kurmasını gerektirmektedir. Bu enformasyon servisinin görevi ise; vatandaşları idarenin yetkileri, görev ve sorumlulukları ile başta yasalar olmak üzere diğer mevzuat hakkında bilgilendirmek olmalıdır. Yönetim, uygulanmakta olan tüm mevzuat hakkında halkın anlayacağı bir dille bilgi vermek ve toplumu gerek kişisel yetki ve hakları, gerek görev

⁴¹ Bkz. Eken, **Gizlilik Geleneğinden Şeffaf Yönetime Doğru**, s.118.

⁴² Bkz. Çukurçayır /Sipahi, s.55.

ve sorumlulukları konusunda olsun, gerekse kamusal faaliyetler hakkında olsun sürekli aydınlatmak durumundadır⁴³.

İdare toplumu oluşturan bireylere hizmet sunmak için vardır. Hukuka bağlı yönetim anlayışına dayanan bir idari sistemde, idari usulün düzenlenmesi ve bilgi edinme ve idarenin karar alma sürecine bireyin katılımı, birbirini tamamlayarak demokratik yönetimin unsurlarını oluşturmaktadır. Bilgi edinme hak ve özgürlüğünün sonuçları yalnızca bireyler ve vatandaşlar için değil, aynı zamanda yönetimi geliştirmenin aracı olarak da düşünülmesi gerekmektedir. Kamu yönetimi etkili ve sistemli bir halkla ilişkiler programı ile toplumun yönetime katılımını, destek ve işbirliğini sağlayabilir.

1.2.5. Bilgi Edinme Hakkının Kapsamı

Bilgi edinme hakkı; yönetimde açıklığın kabul edilmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Demokrasi ve hukukun üstünlüğünün gereklerinden olan bilgi edinme hakkı, bireylere daha yakın bir yönetimi, halkın denetimine açıklığı, şeffaflığı sağlama işlevlerinin yanı sıra, halkın devlete karşı duyduğu kamu güvenini daha yüksek düzeylere çıkarmada önemli bir rol oynamaktadır. Kullanılan bu hak sayesinde hem halkın devlet denetimi kolaylaşmakta, hem de devletin demokratik yönü güçlenmektedir. Kamu kurum ve kuruluşlarında açıklık ve şeffaflık kavramı, olumsuz olarak görülen gizlilik kavramının giderilmesi ile yönetilenlerin yönetenlerin işlem ve faaliyetlerini denetlemesinin sağlanması düşünceleri üzerine ortaya çıkmıştır⁴⁴.

Bilgi edinme hakkı kapsamına giren konular, hem kişilerin kendilerini ilgilendiren, hem de toplumu ilgilendiren türdendir. Genel olarak yönetimin elindeki yazılı belgeler, düzenleyici işlemler, toplantı tutanakları, istatistikî bilgileri içeren inceleme ve araştırmalar gibi bazı konular bilgi edinme hakkı kapsamına giren konular arasında yer almaktadır⁴⁵.

Vatandaşların sadece kendilerini ilgilendiren idari eylem ve işlemler kadar toplumun genelini, kamuoyunu ilgilendiren idari eylem ve işlemlere karşı da duyarlı olmaları, bilgi edinme hakkının kullanımında beklenen demokratik katılımın gelişmesi

⁴³ Bkz. Çukurçayır / Sipahi, s. 57.

⁴⁴ Bkz. Hasdemir, s. 52.

⁴⁵ Bkz. Eken, **Yönetimde Şeffaflık**, s. 68.

ve yönetimin denetlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Toplumun bilgi edinme ihtiyacı ve bilgi verme, kamu yönetiminde modern devletin gelişmesinin temel çizgilerinden biridir. Bu gelişmenin sonucu olarak, bireyler ve gruplar sürekli bir şekilde yönetimin fonksiyonlarıyla ve hizmetleriyle karşılaşmaktadırlar.

Yönetimin elindeki imkânların ve araçların artması; vatandaşın kamu bürokrasisi karşısında korunmasının ve yönetimin hukuka ve ihtiyaçlara uygun davranmasının sağlanması gereğini ön plana çıkarmıştır. Kamu yönetiminin genişlemesi, yapı ve işleyiş itibarıyla karmaşık bir nitelik göstermesi, ayrıca günlük hayata artan orandaki müdahalesi, etkin bir kamuoyu denetimini de gerekli kılmaktadır. Böyle bir denetim ise, yönetimin kendisini dışa açmasını, kamuoyunun, yönetimin eylem ve işlemleri hakkında bilgi sahibi olmasını, kararların nasıl ve kimler tarafından alındığının bilinmesini gerektirir. Dolayısıyla, yönetilenlerin de elde ettiği bilgiler ışığında yönetime aktif katılabilmesiyle denetimin daha etkin hale gelebileceğini söylemek mümkündür.

1.2.5.1. Bilgi Kavramı ve Bilgi Edinme Hakkı

Bilgi paylaşıldıkça değer kazanan bir kavramdır. Bu nedenle bilgi üretmek kadar bilginin paylaşımı da önemlidir. Kamu kurum ve kuruluşlarının kendi bünyelerinde üretmiş oldukları ve doğal faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan bilgiye kurumsal bilgi adı verilmektedir. Kurumsal bilgi; kurum ve kuruluşların işlemleri süresince gerçekleştirmiş oldukları, kurumların etkinliğinin artırılması, denetiminin daha sağlıklı bir biçimde yapılması, yönteminin verimli hale getirilmesi, hizmetlerin geliştirilmesi gibi süreçlerde kullandıkları her türlü belge, düşünce, fikir ve olgulardır⁴⁶.

BEHK' nun 3. maddesinin (c) bendinde bilgi; kurum ve kuruluşların sahip oldukları kayıtlarda yer alan, kanun kapsamındaki her türlü veri olarak tanımlanmıştır. Bilgilendirme olgusu hem özgürlük, hem de bir hak olarak nitelendirilebilir. Günümüzde küreselleşme olgusu ile beraber bilginin kazanmış olduğu önem bilgi alma hakkının yasalarla düzenlenmesini gündeme getirmiştir. Ülkemizde sürdürülen e-devlet çalışmaları, hazırlanan yasa tasarıları, taslak planlar, ana raporlar ve yürürlüğe giren

⁴⁶Özdemirci, Fahrettin; "Belge Üretimi ve Kurumsal Bilgi Yönetimi", **21. Yüzyıla Girerken Enformasyon Olgusu Sempozyumu: Bildiriler (19–20 Nisan 2001)**. Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği, 2001,s.180.

kanunlar ile yeni bir ivme kazanmıştır. E-devlet ile kazandırılan bu ivme Türkiye'nin bilgi toplumuna geçiş çalışmalarının hızlandırılması, bilgi toplumu strateji ve politikalarının belirlenerek bu alandaki faaliyetlerin belirli bir teknik içerisinde yürütülmesini amaçlamaktadır. Aydınlanma dönemi filozofları bilginin önemi üzerinde ısrarla durmuş, yasal düzenlemelerin yayımlanması, milli ve mahalli meclis toplantılarının halka açılması gibi önemli adımların atılmasında öncül bir rol izlemişlerdir.⁴⁷

Bilgi edinme hakkı, bireylerin bilgilenmesini sağlarken bu yöntemle kişilerin idarenin faaliyetleri, kararları ve yetkileri konusunda bilgi sahibi olmasını da sağlar. Böylece kamu hizmetlerinin etkin bir şekilde yerine getirilebilmesi, güvence altına alınmış olur.

Bilgi çağının bir sonucu olarak bilgi yönetimi ve bilgi yönetim sistemleri de değer kazanan kavramlar haline gelmektedir. Frances Bacon 1600'lü yıllarda "Bilgi bir Güçtür Bir Kuvvettir."⁴⁸ demiştir. Bilgi toplumu örgütlü toplumları güçlendirmektedir. Böyle toplumların içinde ortak özellikler, değerler ve amaçlar ile ortak mekân ve çıkarlara sahip kişilerin oluşturduğu sosyal gruplar, teşkilatlanmış gruplar olarak sivil hayattaki ağırlıklarını ve etkinliklerini göstermektedirler. Bilgi toplumlarında temsili değil, katılımcı demokrasi hâkimdir. Öznesinde insan yatan bilgi toplumunda her türlü bilgi ve belgeye sahip olan birey yönetime katılma çabası içine girmektedir.

Bilgi çağı olarak adlandırılan 21. yy.da değişen teknoloji bireylerden kurum ve kuruluşlara kadar tüm iş ve işlemlerimizi değiştirmekte; bilginin ve bilgili insanın artan önemi yeni ve modern yönetim biçimini karşımıza çıkarmaktadır. Artık Devlet yönetiminde insanlar bir vatandaş değil, devletin verdiği hizmetin kalitesinden etkilenen müşteri niteliği taşımaktadır⁴⁹.

İnsanlarda günden güne artan öğrenme bilinci, idarenin iş ve işlemlerinden haberdar olma eğilimi, bilgiye ulaşma, bilgi edinilmesi ve kullanımı, bilgi kavramının önemimi arttırmakta ve konuya farklı boyutlar kazandırmaktadır.

⁴⁷ Bkz. Kaya, s.32.

⁴⁸ Aktaş, Ziya; "Türkiye'de Bilgi Toplumuna Nasıl Erişiriz?", **Türkiye Bilimler Akademisi**, Tubitak yay., Ankara, 2003, s. 23.

⁴⁹ Bkz. Hasdemir, s.57.

1.2.5.2. Belge Kavramı ve Belgeye Erişme Hakkı

BEHK' nun (d) bendinde belge; kurum ve kuruluşların sahip oldukları kanun kapsamındaki yazılı, basılı veya çoğaltılmış dosya, evrak, kitap, dergi, broşür, mektup, program, fotoğraf gibi her türlü bilgi veri özelliği taşıyan unsurlar olarak ayrıntılı bir biçimde tanımlanmıştır⁵⁰. Kanundaki ifade şekline bakıldığında, maddede sayılan bilgi kaynaklarının sınırlayıcı nitelik taşımadığı sonucuna varmak gerekir. Bu nedenle belirtilen bilgi kaynaklarının dışında kalan herhangi bir belgeden yararlanılmasının mümkün olmayacağını söylenmesi yanlış olur. Yasa maddesi içinde tanımlanmasa da kişileri aydınlatıcı nitelik taşıyan her türlü bilgiden faydalanma imkânı olmalıdır.

Belge ve belge yönetimi kavramı bilgi edinme hakkına işlerlik kazandırılması yönünde önemli bir yere sahiptir. Bu kavram kurumsal bilgiden internete, demokratikleşme ve serbest girişimden, küreselleşmeye kadar uzanan bir yapının bileşkesi olarak nitelendirilebilir. Belge; bir işi, bir yargıyı doğrulamak olarak tanımlanabilir ki; bu da kurum veya kişi olarak bir varlığın kapasitesini arttırmaktır. Belge kavramını çeşitli özellikleriyle ele almak mümkündür⁵¹.

- düşünsel bir durumun kanıtı,
- bir araç ya da nesne,
- bir sürecin delili,
- bilgiye erişme durumu.

Belge ve içinde barındırdığı bilgi, depolanabilen ve dağıtılabilen bir varlık olarak görülebilir. Belgelere erişimi kolaylaştırabilmek ve içeriğine erişmek için kurumsal belgelerin düzenlenmesi gerekmektedir. Kurum veya kuruluşların ürettiği belgeler yönetim için büyük önem taşır ve bir yönetimin etkinliği de büyük oranda kurumun belgelerinin ne kadar etkin bir şekilde yönetildiği ile ölçülür. Bilgi eksikliği ya da bilgiye erişememe, kurum ve kuruluşların önemli sonuçlarından bir tanesidir denilebilir.

⁵⁰ Yılmaz, Zekeriya / Hız, Yüksel; **Bilgi Edinme ve Dilekçe Hakkı**, Ankara: Seçkin Yay. , 2004, s. 65.

⁵¹Bkz. Özdemirci, s.181.

Belge yönetimi; kurum ve kuruluşlarda verimliliği arttırmaya, kurumsal bilgileri yönetmeye ilişkin bir kavramdır ve 1990'larda uluslararası düzeyde tartışılmaya başlanmıştır. Belge yönetimi kavramının gelişmesinde kamu yönetimindeki açıklık politikaları, demokratik yaklaşımların artması, uluslararası düzeyde hükümetler arasında artan hareketlilik ve son olarak bilgi edinme özgürlüğü ile ilgili yasaların ön plana çıkması büyük rol almıştır.

Belge yönetimi konusunda önemli unsurlardan biri arşiv sisteminin kurumlar tarafından doğru bir şekilde oluşturulmasıdır. Ulaşımın kolay sağlanabilmesi için belgeleme ve bunları arşivleme sistemlerinin sistematik olarak oluşturulması, bilgi edinme talebinde bulunan kişiye makul süre içerisinde cevap verebilmeyi sağlamaktadır.

1.2.5.3. Bilgi Edinme Hakkının Sınırlanması

Demokratik Yönetimlerde vatandaşın, bilgi edinme özgürlüğünün güvence altında olması, yönetimde demokrasi anlayışının temel unsurlarındandır. Bilgi edinme hakkına ilişkin düzenlemelerde, idarenin kararları, eylem ve işlemleri ile ilgili bilgi ve belgelerin bireyler tarafından elde edilebilmesi ile örgütlenmemiş bireylerinde kamusal yaşama katılabilmeleri sağlanmaktadır. Demokratik düzende bireyin düşüncesini açıklama özgürlüğüne sahip olması, siyasal sistemin temel taşlarındandır. İfade özgürlüğü; sadece lehte olduğu kabul edilen ya da zararsız görülen bilgi ve düşünceler için olmamalıdır.

Nihayetinde bilgi edinme hakkı ulusal savunma ve dış ilişkiler gibi sınırlandırılması zorunlu görülen alanlar dışında idarenin elindeki her türlü belgeye ve bilgiye ulaşmayı, böylece vatandaşa önemli bir denetim yetkisi aktararak kamu yönetiminin yolsuz faaliyetlerde bulunmasını ve kusurlu işlem ve eylem gerçekleştirmesini engellemeyi amaçlamaktadır⁵².

Tüm kamu kurum ve kuruluşları kanunlarda belirtilen bazı istisnalar dışında her türlü bilgi ve belgeyi başvuranların yararlanmasına sunmak durumundadır. Asıl olan insanlara sunulan hak ve özgürlüklerin kullanılabilmesidir. Ancak bu kullanımı daraltan

⁵²Yıldırım, Ramazan; İdare Hukuku Açısından Bilgi Edinme Hak ve Özgürlüğü, **İdari Usul Kanun Hazırlığı, Uluslararası Sempozyumu 1998**, Ankara: s. 227.

hükümlerin varlığı, kısıtlamanın nedeni ve boyutunun yoruma sebebiyet vermeyecek derecede açık ve net olarak belirtilmesi, sınırlandırmayı haklı kılacak boyutta olmalıdır. Devletin egemenlik hakkı ve yetkisinin sonucu olarak sahip olduğu siyasal gücün sınırsız olduğunu söylemek mümkün değildir. Devlet yönetimi içerisinde yöneticilerin vatandaşlar adına sahip oldukları ve kullandıkları güç ve yetkileri kötüye kullanmalarını ve suistimal etmelerini önlemek için yönetimde açıklık kaçınılmaz hale gelmektedir. Bunun dışında ülke savunması gibi ehemmiyet teşkil eden bir takım hassas konuların tümüyle kamuoyuna sunulmasının da sakıncalar doğurabileceğini söylemek mümkündür. Bu nedenle bazı hassas konularda vatandaşın bilgi alma hakkını sınırlandırma yoluna gidilmektedir.

Dünya ülkeleri de genel olarak savunma, uluslararası ilişkiler, ulusal ekonomik çıkarlar, yasaların uygulanması ve adalet sisteminin yönetilmesi, kişi güvenliği ile kamusal ve ticari çıkarlarla alakalı konularda bilgi edinme hakkına sınırlandırmalar getirmiştir⁵³.

Hangi resmi bilgilerin yayınlanması gerektiği, üzerinde çok durulan bir konudur. Çünkü yurttaşların bilmek istedikleri ile yönetimin açıklamak istedikleri genellikle çakışmamaktadır. Bu konuda ilk olarak devlet sırrı kavramı karşımıza çıkmaktadır. Doğaldır ki; devletin güvenliği açısından açıklanması sakınca doğurabilecek bilgiler saklı kalmalıdır⁵⁴. Bunun gibi kamu düzeni, halkın sağlığı, genel ahlak kuralları açısından açıklanması sakınca doğuracak bilgiler de bulunabilir. Ancak bu kavramların hemen hepsi kolayca tanımlanabilecek kavramlar olmadığı için bilgiye erişim özgürlüğünün sınırlarında pek çok gri alanlar kalabilmektedir. Yani hangi konuların kamu yararını oluşturduğu, hangi konuların gizli kalması gerektiği tam olarak belirlenmemektedir.

Buna karşılık, yasal olarak açıklanmasında sakınca olmadığı belirlenmiş olan bilgi ve belgelere erişmek için, bu bilgi ve belgelere erişmek hakkına sahip olduğunu veya bu bilgi ve veya belgeye ihtiyacı olduğunu ispat etmesi kişiden istenebilmektedir. Bununla beraber artık yetkin demokrasilerde bu ispat yükümlülüğü de yön değiştirmiştir. Bireyler ulaşmak istedikleri bilgileri talep ederken bu istemin gerekçesini sunmak zorunda değildir. Buna karşılık bireylerin bilgi talebini red etmek isteyen ilgili

⁵³ Bkz. Yıldırım, s.228.

⁵⁴ Bkz. Yıldırım, s.229.

kurum veya kuruluşun, talep edilen bilgi veya belgeye erişmenin kanunla yasaklanmış olduğunu kanıtlamak durumundadır. Aksinin kabulü halinde bilgiye erişimin sağlanması idarenin takdir yetkisine bırakılmış olur.

1.2.6. Kişisel Nitelikli Verilere Dayanan Fişler Karşısında Bireyin Korunması

Bilgi teknolojilerinde son dönemde yaşanan gelişmeler sonucunda, dünya üzerinde internet yoluyla dolaşımda olan ve bilgi bankalarında yer alan bilgilerin büyük bir kısmını kişisel veriler oluşturur hale gelmiştir. Bireyler gündelik hayatlarının her anında bir şekilde özel hayatlarına dair önemli ya da önemsiz kimi bilgileri, bu bilgi sistemleri ile paylaşmaktadırlar. Bu sistemler kamu sektörüne ait olabileceği gibi, kimi zaman da bankacılık ve sigortacılık alanlarında olduğu gibi özel sektöre de ait olabilmektedir. Bilgi teknolojilerindeki bu gelişmeler, bir yandan bireylerin yaşam kalitesini arttırmaya, gündelik yaşamlarını kolaylaştırmaya hizmet ederken, bir yandan da farkında olmadan büyük bir veri tabanının yaratılmasına ve teknolojinin imkânları sayesinde bu yaratılan veri tabanına, dünyanın her köşesinden birkaç saniye içerisinde erişilmesine imkân vermektedir.

Kişilerin kendileri ve özel hayatlarıyla ilgili bilgilerin üçüncü şahıslara karşı korunmasında yönetimlerin büyük sorumlulukları vardır. OECD, UNESCO ve BM yanında Avrupa Konseyi de bu verilerin korunmasına büyük önem vermiştir, bu amaçla da 28 Ocak 1981 tarihli ve 108 sayılı “Kişisel Nitelikteki Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunmasına Dair Sözleşme”yi kabul etmiştir. Sözleşmeyi Türkiye’de imzalamasına karşın henüz onaylamamıştır. Sözleşme kişisel verilerin yetkili olmayan organlar tarafından yayılması, erişime açılması, değiştirilmesi, zarara uğratılması ve kaybına karşı uygun güvenlik önlemlerinin alınması gerektiğini belirtmiştir⁵⁵.

Dünyamızı küçülten bu gelişmeler ve sonucunda karşılaşılan sorunlar da, yine bilgi teknolojileri kullanılarak çözülmeye çalışılmaktadır. Bugün dünya üzerinde pek çok ülke bu teknolojileri, kamu hizmetlerinin kolaylaştırılması için nüfus bilgilerinin

⁵⁵Gözübüyük,Tan; **Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data**,s.444-445 den aktaran KAYA, s.93.

toplanması, saklanması ve gerektiğinde işlenmesi için kullanılmaktadır. Buna son bir örnek olarak İngiltere’de 2006 yılında yürürlüğe giren kimlik kartları projesi verilebilir. İngiliz parlamentosu tarafından kabul edilen Kimlik Kartı Yasa’sı, ulusal bir kimlik kartı düzeni oluşturulmasını öngörmektedir. Söz konusu kimlik kartları, ad, soyad, doğum yeri ve tarihi, ikametgâh adresi gibi bilgilerin yanı sıra yüz ifadesi, göz bebeği şekli ve parmak izleri gibi kişiyi tanımlayıcı bilgileri de içermektedir. Proje ile suçun, yasadışı göç ve çalışmanın önlenmesi, organize suç ve terörizmle mücadele ve kamu hizmetlerinin sunumunun etkililiğinin ve verimliliğinin artırılması amaçlanmaktadır⁵⁶.

Buna benzer bir proje, oldukça uzun bir süredir ülkemizde de hayata geçirilmeye çalışılmaktadır. Yaklaşık otuz yıllık bir geçmişe sahip olan ve bugün itibariyle büyük ölçüde tamamlanan kısa adı MERNİS olan proje, nüfus kayıtlarının tek bir merkezde toplanmasını ve bu sayede kamuda bürokrasiyi ve kırtasiyeciliği azaltmayı amaçlamaktadır. Kayıtlarda toplanan bilgilerin kamu kurumlarına açılması ile vergi, noter, tapu işlemleri gibi pek çok hizmet çok daha kısa bir sürede görülüp, suçluların ve asker kaçaklarının yakalanması çok daha kolay hale gelecektir. Bu proje ile aynı zamanda eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik alanlarına ilişkin bilgilerin de tek bir merkezde toplanması amaçlanmaktadır⁵⁷.

Gerçek ya da tüzel kişiler hakkında çeşitli kayıtların tutulması eskiden bu yana var olan bir durumdur. Eskiden elle tutulan bu veriler günümüzde daha çok otomatik araçlar yoluyla tutulmaktadır. Ne şekilde kayıt altına alınırsa alınsın bu bilgiler “ kişisel veri” olarak adlandırılmaktadır. Kişisel veriler üzerinde ilgili kişilerin şüphesiz birtakım hakları vardır ve bu verilerin korunmasını isteme hakkı da söz konusu kişilere aittir. Kişisel nitelikli verilerin korunması daha çok 1960’lı yılların sonu ve 1970’li yılların başında özel ve kamu sektöründe bilgisayar ve elektronik veri iletme yöntemlerinin gittikçe artmasıyla önem kazanmıştır.

Kişisel verilere dayanan fişler bilgi edinme hakkı ile yakından alakalıdır. Bu iki kavram arasında iki başlı bir yapı vardır. Bir taraftan kişiler bilgi edinme hakkı çerçevesinde kendileriyle ilgili bilgi ve dökümanlara ulaşma hakkına sahip olurken, üçüncü şahıslar için özel yaşamın gizliliği kapsamında bilgi edinmeye bir takım sınırlandırmalar getirmektedir. Kişilerle ilgili bilgilerin yer aldığı bu fişlere insanların

⁵⁶ Bkz. Eken, **Yönetimde Şeffaflık**, s.51.

⁵⁷ Bkz. Kaya, s.87-88.

etnik kökeni, dini inancı siyasi görüşü gibi bazı hassas olan kişisel verilerin işlenmesi yasaktır. İnsanlar kendi rızaları ile makul sürelerde makul ücretler ödeyerek bu bilgileri kontrol etme gerekli bilgilerin işlenip işlenmediğini öğrenme gibi bazı haklara sahiptirler.

AİHS’ de özel yaşamın korunmasıyla ilgili maddenin varlığından dolayı AB içinde bu kişisel bilgi içerikli fişler önem arz etmektedir. Hukuk devletinde birey toplumdan soyutlanmış, izole edilmiş bir varlık değildir. Birey toplum ve devlet düzeni içerisinde yaşamaktadır ve toplumsal ve kamusal yaşamın devamı için özgürlüklerine getirilen bir takım sınırlamalara riayet etmek zorundadır. Bu bağlamda bireyin kişisel nitelikli faaliyetlerini sürdürmek ve suçlulukla mücadele için bireylere ilişkin kişisel nitelikli verilere ulaşmak ve bu verilerden yararlanmak gereksinimi duyması oldukça doğaldır. Neticede sosyal devlet niteliği gereği, kamusal organların idari faaliyetler veya suçlularla mücadele gibi amaçlarla yapacağı faaliyetler için kişisel verilere ve kayıtlara ulaşma ve bunları değerlendirme ihtiyacı yadsınamaz bir durumdur. Ancak bu faaliyetler sırasında kişisel nitelikli verilerin korunması hakkının temelini oluşturan, kişiliğin serbestçe geliştirilmesi hakkının, insan onurunun dokunulmazlığının ve özellikle özel yaşamın dar alanının korunmasının sağlanması ve kamusal yetkilerin kötüye kullanılabilmesi olasılığı karşısında bireyi koruyucu yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Çünkü bireyin insan onurunun, kişiliğini serbestçe geliştirme hakkının ve özel yaşamın gizliliğine riayet hakkının korunmasının bir gereği olarak kişisel nitelikli verileri üzerinde hakkı bulunmaktadır⁵⁸.

Şeffaflığı benimsemiş olan ülkelerde kişisel bilgi içerikli belgelere ulaşma bilgi edinme hakkı kapsamına alınmıştır. 1973 yılında İsveç’te “Verilerin Korunması Kanunu”, 1970 yılında ise Almanya’da “Data Protection Act” gibi kanunlarla kişilere belirli şartlarda kendileriyle ilgili dosyalara ulaşma ve bunları kontrol etme hakkı verilmiştir⁵⁹.

AİHS’de cinsiyet, medeni hal, doğum yeri, parmak izi, fotoğraf, tıbbi kayıtlar, kişisel harcamaların detayları gibi unsurlar kişisel verileri kapsamaktadır. Gelişmiş ülkelerde ise, bu kişisel verilerin iki türlü korunma yöntemi vardır. Bunlardan biri ceza öngören, diğeri ise, ceza öngörmeyen idari yaptırım ve tazminat öngören sistemlerdir.

⁵⁸ Bkz. Eken, **Yönetimde Şeffaflık**, s.51.

⁵⁹ Bkz. Eken, **Yönetimde Şeffaflık**, s.50.

Her iki sistemi birden benimseyen ÷lkelerden biri de Almanya'dır. Almanya gibi ÷lkemizde de her iki yöntem birden benimsenmiştir. Bir suçun oluşabilmesi için, kişisel verilerin hukuka aykırı bir şekilde kayda aldırılması gerekmektedir⁶⁰. Bazı kamu kurumlarında verilen kamu hizmetinin gereğı olarak kişilerle ilgili bilgilerin kanun gereğince alınması gerektiğinde bu bilgilerin alınması suç sayılmamaktadır. Bunun yanında kişinin kendi rızası ile bilgilerin kayda alınması da suç teşkil etmemektedir.

⁶⁰ Araslı, Oya; "Özel Yaşamın Gizliliğı ve TC Anayasasında Düzenlenişi", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1979.

İKİNCİ BÖLÜM

BİLGİ EDİNME HAKKI KANUNU'NA GÖRE KAMU KURUM VE KURULUŞLARININ GÖREVLERİ

2.1. TÜRKİYE'DE BİLGİ EDİNME HAKKININ GELİŞİMİ

Türkiye'de kamu yönetimi uzun yıllar boyunca yapı ve işleyiş bakımından “gizlilik ve resmi sır esasına göre örgütlenmiş, gizlilik ve resmi sır genel bir kural niteliği taşıırken, açıklık ise; istisna olarak kabul edilmiştir⁶¹. Yönetimin dışa kapanması, yönetilenlerin yönetimden uzak kalmasına zemin hazırlamaktadır. Dışa kapalı ve hesap verme eğilimi içerisinde olmayan halktan uzak yönetimler, beraberinde rüşvet ve yolsuzluğu getirmektedir. Hesap verme, belgeleme ve belgeleri ilgililere sunma eğilimi içinde olmayan yönetimlerde, kendi takdir yetkisiyle keyfi hareket etme ve yolsuzlukların artması doğaldır. Dünya devletlerinin çoğunda olduğu gibi, ülkemizde de devlete olan güveni sarsmamak ve idarecilerin kendi statülerini korumak istemelerinden kaynaklanan dışa kapanma politikası vardır.

1982 Anayasasında bilgi edinme hakkı açıkça belirtilmemiştir. Ancak, 1982 Anayasasında yer almasa da, bilgiye erişme hakkının; basın, ifade özgürlüğü ya da dilekçe hakkı gibi haklarla dolaylı bir bağlantısı vardır. Esasında bu hak; hukuk devleti ilkesinin gereğini oluşturmaktadır. Çünkü hukuk devleti ilkesinin temelinde, insan haklarına saygı vardır. Kişiler bilgi alma, edindiği bilgileri yayma, özgür düşünme, dilekçe hakkı gibi haklara sahiptir.

Ancak unutulmaması gereken nokta; demokratik devlet düzeninde dahi kişilere sınırsız hak ve özgürlükler tanınmaz, bu özgürlüklerin sınırlarını kamu düzenine ve topluma zarar verip vermeme unsuru belirler. Yani kullanılacak hak ve özgürlükler toplumun menfaatini zedeleyecek ya da kamu menfaatine zarar verebilecek nitelikte ise,

⁶¹İnaç, Hüsamettin / Ünal, Feyzullah; “Türkiye’de Kamu Yönetiminin Denetlenmesinde Yönetimde Açıklığın Önemi Ve Uygulama Düzeyi”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 18, (2007), s. 11.

bu hakkın kişi veya tüzel kişiler tarafından kullanılmasına izin verilmez⁶². Türkiye’de de kişilerin bilgi edinme özgürlüklerinin sınırsız olduğunu söylemek yanlıştır. Objektif bir değerlendirmeye, hak ve özgürlüklere sınır koymak, ülkelerin dirlik ve asayiş açısından önemlidir. Ancak bu sınırların çerçevesini çok iyi belirlemek gerekir.

Türkiye bilgi edinme hakkına ilişkin yasal düzenlemeleri son yıllarda kabul eden ülkeler arasındadır. Türk kamu yönetimi geleneğinde uzun yıllardır, idare edenlerin, güçlü otoriter yapısını koruyabilmek, denetimden uzak kalmak amacıyla dışarı bilgi vermeme, iş ve işlemlerin kapalı kapılar ardında yürütülmesi, alınan kararların gerekçelerinin açıklanmaması eğilimi vardır.

Kapalı kapılar ardında yürütülen işlemler, hesap verme kaygısının olmaması, idarenin olabildiğince hesapsız ve keyfi hareket etmesine neden olmaktadır. Yapılan araştırmalar da; Türk idare yapısındaki bu geleneği doğrular niteliktedir. Türkiye; yönetimde yolsuzluk ve rüşvet alma oranlarının yüksek olduğu ülkeler arasında yerini almaktadır. Ancak bilgi edinme hakkının 2003 yılında yasalaşması, yönetimi birtakım önlemler almaya zorlamıştır. Henüz yeni bir yasa olmasından dolayı, bu hakkın kullanımının yüksek seviyelerde olduğunu söylemek zordur. Bilgi edinme hakkının yasalaşması, kamu otoritesini bir anlamda sınırlamakta, daha tedbirli davranmaya ve yerinde kararlar almaya yöneltmektedir.

Devlet faaliyetlerinde gizliliğin esas olmadığı, bilgi edinme hakkının Yasa çerçevesinde sonuna kadar kullanılabileceğinin, hak sahipleri tarafından bilinmesi gerekmektedir. Aksi takdirde idare; öğrenme eğiliminde olmayan, açıklama beklemeyen vatandaş karşısında duyarsız kalacak ve kapalılığı benimseyecektir. Zaten temelinde, gizlilik ve kapalılık eğilimi olan idareyi, bilgi edinme hakkını kullanmamakla daha da gizemli hale getirmek yasanın amacına ulaşmasını engelleyecektir.

E-Devlet uygulamalarına geçiş, Türkiye’de bilgi edinme hakkının gelişmesine yardımcı olan unsurlar arasındadır. Çünkü bu uygulama sayesinde, insanların bilgi edinme başvurularını daha rahat, bürokratik engellere fazla takılmadan yapmaları sağlanmaktadır⁶³. Ülkemizde uzun yıllardan beri gizlilik resmi sır, açıklık ise istisna olarak kabul edilmiştir. Bu tabuyu yıkabilmek için atılan adımların her biri şüphesiz

⁶² ÖZAY, İl Han; **Gümüşğında Yönetim**, Filiz Kitabevi, İstanbul,2004, s.761.

⁶³ Bkz.Yılmaz / Hız, s. 54.

önemlidir. E-Devlet uygulaması da bu anlamda hakkın kullanımını kolaylaştıran etkenlerden biridir.

BEHK çıkmadan öncede, bazı yasal düzenlemelerde de yönetimde açıklığı ve şeffaflığı ifade eden hükümler yer almasına rağmen, aynı düzenlemelerde geçen “devlet sırrı” kavramı, bu açıklığın, hesap verebilirliğin çemberini daraltmış, insanların zihninde devletin dokunulmazlığını ve hesap sorulmazlığını ön plana çıkarmıştır.

Türkiye’de bilgi edinme hakkının kullanılmasını belirleyecek ilk unsur; idarenin bizzat kendisinin Kanun hükümlerinin uygulanmasında sergileyeceği tutum ve davranışdır. İdarenin; elinde bulunan pek çok belgenin açıklanmasında sakınca görmesi, insanlara tanınan bilgi edinme ve belgelere ulaşma haklarının işlerlik kazanmasına engel olmaktadır. Bu durumun neticesinde de BEHK, kâğıt üzerinde olan yasal düzenlemeden öteye gitmemektedir. İkinci bir unsur ise; hak sahiplerinin yasa kapsamında ulaşabilecekleri bilgi ve belgelerin bilincinde olması, bu hakkı nerde ne şekilde kullanabilecekleri konusunda bilgi sahibi olmalarıdır.

Kapalı ve hesap verme sorumluluğundan uzak olmasından ötürü, idareden talep edilmedikçe şeffaflaşma örneği sergilemesi zor görünmektedir. Bu nedenle idarenin, insanlara tanınan bu hakkın bilincinde olması, Halkın da, bu hak sayesinde sahip olduğu yetkileri kullanması gerekmektedir.

Devlet ile toplumun bütünleşmesi, saydamlığın sağlanması açısından ve en önemlisi yolsuzluğu önlemek, yönetilenleri olan bitenden haberdar etmek ve halkın yönetime katılımını arttırmak için, Türkiye’de bilgi edinme hakkına işlerlik kazandırılması gerekmektedir. Bu hak aynı zamanda demokratik ve hukuk devletinin de gereğini oluşturmaktadır. Ancak şuan için Türkiye’de bilgi edinme hakkının amacına ulaştığını söylemek mümkün değildir. Çünkü idarenin işleyişinin temelini oluşturan, dışa kapalılık eğiliminden vazgeçilmemiş ve yönetilenler hala bu hak sayesinde ulaşabilecekleri bilgi ve belgeler konusunda tam olarak bilinçlenmemiştir.

1961 Anayasasının 20. Maddesi temel hak ve özgürlükler alanında düşünce hürriyetini esas alan konuyu içermektedir. Anayasa, düşünce özgürlüğünü sınırlayabilecek herhangi bir neden belirtmemiştir. Aynı Anayasanın 11. Maddesi bazı hak ve özgürlüklerin kullanılmasında sınırlamalar olduğuna dikkat çekmektedir. Ancak sınırlandırmaların çizgileri net bir şekilde ortaya konulmamıştır. Bu durumu ortadan

kaldırmak amacıyla 1982 Anayasasının 13. Maddesi bu konudaki çerçeveyi daha net bir şekilde ortaya koymuştur⁶⁴.

Türkiye’de bilgi edinme hakkı idarenin işleyişinin yeniden düzenlenmesi, idari işlemlerde açıklık ve şeffaflığa yer verilmesi, idari usul konuları çerçevesinde gelişmeye başlamıştır⁶⁵. Bu hakkın ortaya çıkmasında belirli bir alt yapının oluşturulduğunu söylemek mümkün değildir. Geçmiş çok eskilere dayanmayan bu hak, 1990 lı yıllarda konuşulmaya başlanmıştır. II. Dünya Savaşından sonra Amerika Birleşik Devletlerinde yaygınlaşmaya başlayan yönetimin iyileştirilmesi çabası, tüm dünya devletlerini etkilediği gibi Türkiye’yi de etkisi altına almıştır.

1945–1960 lı yıllarda bilgi birikimi ve uzman sayısının yetersiz olması nedeniyle gereken oranda sistemli olarak yönetimin yeniden düzenlenmesi ile ilgili çalışmalar yapılamamıştır. Ancak bu dönemde yabancı uzmanlar tarafından yapılan bazı araştırmalar dikkat çekmektedir. Prof. Dr. Fritz Neumark tarafından hazırlanan Neumark Raporunda yönetimde yapılacak iyileştirmelerde ve alınacak önlemlerde, halkı haberdar etmenin ve halkın desteğini almanın önemi üzerinde durulmuştur. 1951 yılında yayınlanan Barker Raporu ve Martin-Cush Raporlarında da yine yönetimin iyileştirilmesine yönelik olarak belirli ilkeler ortaya konmuştur. 1960 lı yıllardan itibaren yönetimde açıklık düşüncesi ön plana çıkmaya başlamıştır. 1961 Anayasasının ön tasarısında bu durum herkesin kanunlar çerçevesinde idari otoritelerin önünde düşüncelerini açıklama ve disiplin cezaları uygulanırken isnat edilen fiille alakalı olarak ilgili kişiye gerekli bilgi ve belgelerin verilmesi ilkesi benimsenmiştir. Bu dönem; bilgi edinme hakkının ortaya çıkmasına ve gelişmesine katkıda bulunması, yönetimin iyileştirilmesi düşüncesinin yaygınlaşması açısından önemli bir gelişme olarak nitelendirilebilir. Dönemin önemli özelliklerinden bir tanesi de Türk uzmanlar tarafından yapılan bazı çalışmaların ortaya konması olmuştur. 1963 yılında yayınlanan ve idarenin düzenli ve örgütlü bir şekilde çalışması için bazı usullerin belirlenmesini öngören “Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi Raporu”(MEHTAP) en önemli örnektir⁶⁶.

Planlı kalkınma sonrası dönemde hazırlanan kalkınma planlarının da yönetimin iyileştirilmesi ve bilgi edinme hakkının temelini oluşturan açıklığın benimsenmesinde

⁶⁴ Bkz. Özay, s. 773.

⁶⁵ Bkz. Kaya,s.199.

⁶⁶ Bkz. Kaya,s.200-201.

önemli bir rolü olmuştur. I. Beş Yıllık Kalkınma Planından (1963–1967), Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planına (2001–2005) kadar hazırlanan kalkınma planlarında, genel olarak yönetimin işleyişinin iyileştirilmesi, idarenin vatandaşla işbirliği içerisinde olmasının gerekliliği, açık ve şeffaf hareket etmenin önemi vurgulanmıştır⁶⁷.

1982 Anayasası ile birlikte yönetimin yeniden yapılanması ile ilgili çalışmalar biraz daha ön plana çıkmıştır. İdarenin daha verimli, süratli çalışması halkın yönetime daha fazla katılımının sağlanması ile ilgili çeşitli çalışmalar yapılmıştır. 1991 yılında yayınlanan KAYA Projesinde; kuruluşların konumları, görev ve yetkilerinin halk tarafından bilinmesi gerektiği üzerinde durularak, kişilerin kamu kurum ve kuruluşlarda işlerini takip ederken kendilerine yol gösterecek bilgi ve belgelerden haberdar olması gerektiği vurgulanmış, bu konuda halka başvurularını izlemede yol gösterecek tanıtıcı kitapçıkların hazırlanması öngörülmüştür.

Planlı dönem öncesi ve sonrasında yapılan birtakım çalışmalar dolaylı olarak bilgi edinme hakkının ortaya çıkmasına zemin hazırlarken, esasında BEHK çıkıncaya kadar direk olarak konuyla ilgili herhangi bir somut düzenlemenin olduğunu söylemek zordur. Bu konuda dolaylı olarak yapılan düzenlemelerden biri de Belediyeler Kanunu'dur. Bu kanun belediye meclisi toplantılarının halka açık olmasını öngörmüştür. Bunun dışında çıkartılan dilekçe hakkı ile, idareye şikâyetlerini ve dileklerini iletme gibi haklar tanınmıştır. Ancak bu durumu bilgi edinme hakkı ile eş tutmak mümkün değildir. Sadece verilen dilekçelerin sonucunda idarenin dilekçe sahibine cevap vermesi, bilgilendirme niteliği taşıyabilir.

Bilgi Edinme Hakkıyla ilgili olan diğer bir düzenleme ise; 2002 yılında hazırlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED)'dir. Düzenleme; belirli bir çerçeve içerisinde, yani Çevresel Etki Değerlendirmesi konusunda halkın görüşünün alınmasını ve halkla yakın ilişki içerisinde olmayı öngörmüştür. Türkiye Barolar Birliği ve Basın Konseyinin hazırladığı düzenleme teklifinde, yönetimin halka açılması ve bilgi edinme hakkının anayasada yer alması önerisi de, BEHK çıkmadan önceki çalışmalarındandır⁶⁸.

Bu gelişmenin ardından 2003 yılı içerisinde Acil Eylem Planı içerisindeki “Kamu Yönetimi Reformu” adı altında şeffaflaşmanın sağlanması, yönetimin hesap verebilir olması ve tüm vatandaşları kapsayacak şekilde bilgi edinme hakkının

⁶⁷Bkz. Kaya, s. 203.

⁶⁸ Bkz. Eken, **Yönetimde Şeffaflık**, s. 99.

çıkarılacağı belirtilmiştir. Kamu kurum ve kuruluşlarının vatandaşları bilgilendirme konusunda gerekli hazırlık ve alt yapı çalışmalarını yapmalarını, en önemlisi kurum ve kuruluşlardan istediğini alamayan vatandaşın, ulusal düzeyde oluşturulacak birime başvurabileceği, buradan da talepte bulunduğu bilgiyi alamaması halinde, yargı yoluna gidebileceği belirtilmiştir. Yapılan bu çalışmalar; bir anlamda BEHK'nun hazırlık çalışmalarını oluşturmaktadır⁶⁹.

Bütün bu gelişmelerin neticesinde 9 Ekim 2003 tarihli ve 4982 sayılı BEHK, 24 Ekim 2003 tarih ve 25269 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış ve 6 aylık yürürlük süresinin geçmesinin ardından 24 Nisan 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir. BEHK'nun uygulanmasına ilişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik de Kanunun yürürlüğe girmesinden 3 gün sonra, 27 Nisan 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu yayınlanmadan önce Kanunun genel işleyişi, kapsamı eksileri ve artıları üzerinde çok fazla durulmamıştır. Bunun en önemli nedeni ise, Kanuna, bir an önce Avrupa Birliği uyum çalışmaları çerçevesinde yer verilmek istenmesidir. Bu anlamda, BEHK'nun toplum değil de, AB tabanlı olduğu söylenmektedir. Halkta yıllardır süregelen, idarenin dokunulmazlığı, hesap sorulmazlığına dair oluşmuş bir düşünce yapısı vardır ve bu tabunun kolay kolay yıkılamayacağı düşünülmektedir. Halkın konu hakkında yeterince bilgili olmamasının en önemli nedenlerinden biri; Kanunun çıktığı ilk dönemlerden itibaren basın yayın organlarının konu üzerinde çok fazla durmaması ve halkı bu konuda aydınlatma yoluna gitmemiş olmasıdır.

Toplumsal talep olmaksızın genel anlamda AB uyum sürecine ayak uydurmak adına çıkartılan bu Kanunun Anayasamızda yer almıyor olması, ayrı bir tartışma konusu haline gelmiştir. Her ne kadar anayasada yer almasa dahi, bu hakkın kullanılmasını engelleyici herhangi bir hükmün bulunmadığı da açıktır.

2.2. BİLGİ EDİNME KANUNU KAPSAMINDAKİ KURUM VE KURULUŞLAR

Kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları BEHK'nun hükümlerine göre hareket etmek zorundadırlar. Bilgi Edinme Hakkının Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkındaki Yönetmeliğin 2. maddesine göre,

⁶⁹ Bkz. Yılmaz / Hız, s. 52.

merkezi idare kapsamındaki kamu kuruluşları ile bunların ilgili kuruluşları, köyler hariç olmak üzere mahalli idareler ve bunların ilgili kuruluşları, birlik veya şirketleri T.C. Merkez Bankası, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası ve üniversiteler dahil olmak üzere kamu tüzel kişiliğine sahip teşekkül, enstitü, teşebbüs niteliğindeki tüm kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları bilgi verme yükümlülüğü altında bulunan kurum ve kuruluşlar olarak nitelendirilmektedir⁷⁰.

Yasanın yürürlüğe girmesinden üç gün sonra yürürlüğe giren yönetmelikte köyler mahalli idare olarak Kanunun kapsamı dışında bırakılmıştır. Bunun yanında merkezi idare kapsamındaki kurum ve kuruluşlar ile yerel yönetim kapsamında yer alan kurum ve kuruluşlar ve bunlara bağlı ilgili kuruluşların bu Kanun kapsamında yer aldığı belirtilmiştir⁷¹.

Özel kurum ve kuruluşlar, bilgi edinme hakkının kullanılabilceği alana dâhil değildirler. Bu durumun tek istisnası ise, çevre ile ilgili düzenlemelerdir. Özel kurumların çevre ile ilgili plan ve projelerinde çevreye zarar verebileceği düşünülen çalışmaların Bilgi Edinme Kanunu'nun kapsamı içinde olması gerektiği vurgulanmaktadır. Kamu kurum ve kuruluşları, hizmeti verirken yaptığı çalışmalar, uyguladığı planlar ve aldığı kararlarla ilgili olarak halkı bilinçlendirmek zorundadır. En azından Kanun kapsamına bakıldığında kurum ve kuruluşlara getirilen yükümlülükler bunu gerektirmektedir. Herhangi bir gizlilik yanı bulunmayan, açıklanmasında hiçbir zarar teşkil etmeyecek nitelikte olan bilgi ve belgeler konusunda idari otorite şeffaf, hesap verebilir ve açık olmak zorundadır. Aksi takdirde BEHK'nun amacına ulaşması güçtür⁷².

Yasa ve yönetmelik maddeleri incelendiğinde yasama ve yargı organları ile özel sektör kişi veya kuruluşları, köylerin bu Kanunun kapsamı dışında tutulduğu söylenebilir. Köylerin ya da genel olarak mahalli idarelerin bu Kanunun kapsamı dışında bırakılması bir bakıma bilgi edinme hakkının kullanılmasını kısıtlamaktadır. Diğer dünya devletlerinde olduğu gibi, özel sektörün bilgi verme yükümlülüğü altına sokulmaması dünya ve Avrupa düzleminde de alışlagelen bir uygulama biçimidir. Buna

⁷⁰ Bakanlar Kurulu, “ Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik”(2004/7189), **Resmi Gazete** 25445, 24.04.2004.

⁷¹ Bkz. Akşener / Çakmakçı, s. 52.

⁷² Bkz. Akşener / Çakmakçı, s. 53.

karşın özel hukuk kişilerinden kamu hizmeti verenlerin konu ile ilgili olarak yapmış oldukları iş ve işlemlerin kanun kapsamına dahil edilmesi gerekmektedir.

Bu tür istisnalar dışında Kanun, Cumhurbaşkanlığı'ndan en küçük taşra kuruluşuna varıncaya kadar pek çok kamu kurum ve kuruluşuna Genel Müdürlük, Bakanlıklar, il ve ilçe yönetimlerine, BEHK uyarınca çeşitli sorumluluklar vermiştir. Köylerin bu alanın dışında tutulması ise; bir bakıma Kanunun uygulamasının internet sayfası, bilgisayar ortamı gibi teknolojik donanımlar gerektirmesi ve bu durumun köy idarelerince üstesinden gelinemeyeceği düşüncesine dayandırılabilir⁷³.

Yasama ve yargı organlarının yasama ve yargıya ilişkin faaliyetlerinin bu Kanunun kapsamı dışında tutulması doğal karşılanabilirken, bu erklerin idari faaliyetlerinin Kanun kapsamı içine alınması gerekmektedir.

1512 sayılı Noterlik Kanunu'nun 1.maddesinde Noterlik kamu hizmeti olarak tanımlanmış ve resmi daire olarak nitelendirilmiştir⁷⁴. Noterlik kurumu genel olarak iki kişi veya tüzel kişi arasında düzenlenen anlaşma, sözleşme veya özel hukuk kaynaklı ilişkilerin düzenlenmesi konusunda etkin olmasından ötürü, bu tür iş ve işlemlerin BEHK kapsamı dışında tutulması gerekmektedir. Netice itibari ile iki kişi arasında düzenlenen ve özel hukuk ilişkisine dayalı iş ve işlemler, ticari sözleşmeler hakkında bilgi sahibi olmak Yasanın kapsamı dışında tutulmaktadır.

Bilgi Edinme Hakkı Yasası esasen bilgi verme yükümlülüğüne sahip olan kurum ve kuruluşları çok yalın ve genel bir şekilde açıklarken, Yasanın yürürlüğe girmesinden üç gün sonra yürürlüğe giren yönetmelik Yasada geçen kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ifadesine biraz daha açıklık getirerek Yasaya dahil olan kurum ve kuruluşlara somut nitelik kazandırmaya çalışmıştır.

BEHK'na göre; bilgi edinme başvuruları istenen bilgi ve belgenin bulunduğu kuruluşun bilgi edinme birimine yapılmalıdır. Verimliliği arttırmak amacıyla bilgi veya belge talebinde bulunan kişi, eğer kendisinde mevcut ise istediği belgenin sayı, tarih numarası, yılı gibi bilgileri belirterek, idarenin vakit kaybetmeden kendisine cevap vermesini sağlayabilir.

⁷³ Bkz. Eken, **Yönetimde Şeffaflık**, s.105–106.

⁷⁴ Bkz. Kaya , s.223.

Merkezi idarenin taşra teşkilatında bulunan bilgi ya da belgelerle ilgili herhangi bir talep olursa kişi bu talebi valilik veya kaymakamlığa bağlı olarak faaliyette bulunan bilgi edinme birimlerine ya da taşra teşkilatında bulunan ilgili birimlere başvurmalıdır. Valilik veya kaymakamlıklarda bulunan bilgi edinme birimleri, merkez teşkilatını ilgilendiren herhangi bir konuda bilgi edinme talebiyle karşı karşıya gelirse, bu birimler yapılan başvuruyu ilgili idareye ileterek, konu ile ilgili olarak başvuru sahibini de bilgilendirmek zorundadır⁷⁵.

Bu konuda karşımıza çıkan en önemli nokta; idarenin sistemli ve gerçeği yansıtır biçimde teşkilat yapısını kamuoyuna tanıtabilmesidir. Hangi kamu kuruluşunun hangi yetki ve faaliyetlere sahip olduğunun kamuoyu tarafından bilinmesi, kişinin hangi konuda, hangi kuruma başvurması gerektiği noktasında önem teşkil etmektedir. Herhangi bir kurum ya da kuruluştaki bulunmayan belge talebi ardından, konunun ilgili kuruma iletilmesi zaman kaybına neden olacağından, bilgi edinme işleminin süratli ve etkin bir şekilde işlenmesine engel olmaktadır. Şayet başvurunun ilk yapıldığı birimde bulunmayan bir belge talep ediliyorsa, başvuru tarihi talebin asıl ulaşması gereken birime ulaştığı tarih olarak kabul edilmektedir.

2.3. KAMU KURUM VE KURULUŞLARININ BİLGİ VERME YÜKÜMLÜLÜĞÜ

BEHK'nun 5. maddesinde, “Kurum ve kuruluşlar, bu Kanunda yer alan istisnalar dışındaki her türlü bilgi veya belgeyi başvuranların yararlanmasına sunmak ve bilgi edinme başvurularını etkin, süratli ve doğru sonuçlandırmak üzere, gerekli idarî ve teknik tedbirleri almakla yükümlüdürler.” ifadesi yer almaktadır.

Bilgi edinme hakkı, Türkiye’de henüz yaygın şekilde uygulama alanı bulmamış bir düzenlemedir. Bilgi edinme hakkının temelinde yatan, yönetimde demokrasi ve açıklığı sağlamak, idareyi hesap verebilir kılmak, yönetilenleri yöneticilerle yakınlaştırmak ve saydam bir yönetim biçimi sağlamak olduğu için, Kanun kapsamında yer alan kamu kurum ve kuruluşlarının her hangi bir başvuruya gerek kalmaksızın kendiliğinden halkı bilinçlendirme, kamuoyunu aydınlatma görevi vardır. Aksi takdirde

⁷⁵ Bkz. Yılmaz / Hız, s. 74-75.

sadece talep olması halinde bilgi vermek, şeffaf bir yönetim biçiminin oluşması için yeterli değildir.

Kanun kamu kurum ve kuruluşlarına etkin ve süratli bir biçimde görevlerini yerine getirme yükümlülüğü getirdiğinden, bu durumun gereği olarak bilgi verme ödevine ilişkin olarak da bir takım düzenlemeler getirmiştir. Buna göre ;⁷⁶

1-Görev ve hizmet alanlarına giren konulardaki bilgi veya belgelerin konularını ve bunların hangi birimlerde mevcut olduğunu ihtiva eden kurum dosya planlarını,

2-Görev ve hizmet alanına giren konulardaki temel nitelikteki karar ve işlemlerini, mal ve hizmet alımlarını, satımlarını, projelerini ve yıllık faaliyet programlarını,

3-Görev ve hizmet alanlarına giren konulardaki, kanun, tüzük, yönetmelik, bakanlar kurulu kararı veya diğer düzenleyici işlemlerin neler olduğunu, yayımlanmışsa hangi tarih ve sayılı Resmi Gazete’de yayımlandığını, görev ve hizmet alanlarıyla ilgili mevzuatın değişiklikleri işlenmiş halini, bilgi iletişim teknolojisini kullanarak kamuoyunun bilgisine sunmakla görevlidirler.

Kamu kurum ve kuruluşları başvuruların en etkin şekilde değerlendirilebilmesi için ellerinde olan bilgi ve belgelerin düzenlemelerini yapmak zorundadırlar. Bilgi edinme kapsamına dahil olan, yayınlanmasında sakınca olmayan tüm bilgi ve belgelerin kamuoyunun bilgisine sunulması gerekmektedir. Kurum ve kuruluşlar, bu kapsamda internet sitelerini kamuoyunun bilgi edinme haklarını kullanmalarına uygun bir biçimde düzenlemeleri, ilgili bilgi edinme başvuru formlarını yayınlamaları zorunluluk arz etmektedir.⁷⁷

Bu düzenlemelerin yanı sıra kurum ve kuruluşların isteğe bağlı olarak kendi kurumları hakkındaki arşiv yönetimi, personel bilgisi, şikâyet ve başvuruların yapılma usulü gibi konuların resmi internet sitelerinde yayımlanmaları isteğe bırakılmış, ancak etkinlik ve süratliliği sağlayabilmek açısından önemli konular olarak belirlenmiştir.

Gerçektende bu tip bilgilerin kamuoyuna herhangi bir talep olmaksızın sunulması, kurum ve kuruluşların iş yükünü azaltacağı gibi, bu tip konularda yapılacak bilgi edinme başvurularının da oranını düşürecektir. Bu konular dışındaki kişisel bilgi

⁷⁶Bkz.Bilgi Edinme Hakkı Yönetmeliği, m.6.

⁷⁷Bkz.Yılmaz / Hız, s.70.

edinme taleplerinde yoğunlaşma olacak, iş yükü çok fazla olmayan kurum ya da kuruluşta bu bağlamda başvuruya daha süratli bir şekilde yanıt verebilecektir.

Kurum ve kuruluşlar bilgi verme görevini yerine getirebilmek için internet sitelerini bilgi edinme hakkının kullanılmasını kolaylaştırmak amacıyla düzenlemek zorundadırlar. Henüz internet sitesine sahip olmayanlar için, böyle bir düzenleme mali külfet getirdiğinden genellikle bu konuda sıkıntılar yaşanmaktadır. Bilgi özgürlüğü; yalnızca kamu kurum ve kuruluşlarının kişi veya tüzel kişilerin bilgi taleplerini karşılamasını kapsamamakta, aynı zamanda da kamu yararının sağlanacağı, kurum ve kuruluşlara ait bilgi ve belgelerin yasa istisnası dışında olanlarına herhangi bir talep olmaksızın ulaşabilmelerini gerektirmektedir.

2.3.1. Bilgi Edinme Hakkının Kapsamı

Pek çok hak ve özgürlükler konusunda olduğu gibi, bilgi edinme hakkı kapsamında da kamu kurum ve kuruluşlarının elindeki tüm bilgi ve belgelere erişmek mümkün değildir. Bilgi edinme hakkının öznesi, başvuru sahibidir. BEHK çerçevesinde başvuru sahibi, Türk vatandaşı olan gerçek ve tüzel kişiler ile yabancı kişilerle tüzel kişileri kapsamaktadır. Tüzel kişiler, kendileri adına ya da yetkili organları aracılığı ile bu hakkı kullanabilmektedirler. Türk vatandaşı olan gerçek veya tüzel kişilerin, Türk vatandaşlığı sıfatına sahip olması bu hakkı kullanmaları için yeterli sayılmaktadır. Bunun dışında Türkiye’de ikamet etme veya faaliyette bulunma gibi şartlar aranmamaktadır. BEHK’na göre, kişiler, herhangi bir kurum ya da kuruluştan bilgi talebinde buldukları zaman, Kanun kapsamında istedikleri bilgi veya belgeleri neden talep ettiklerini, doğrudan veya dolaylı olarak konuyla nasıl bir yakınlığının olduğunu ifade etmek zorunda değildirler.

Hakkın kapsamına giren bilgi ve belgeler, hem kişilerin bizzat kendilerini ilgilendiren, hem de toplumu bir bütün olarak ilgilendiren bilgi ve belgeleri içermektedir. İdarenin elinde bulunan yazılı bilgi ve belgeler, ses ve görüntü kayıtları, yasal düzenlemeler ile bunların uygulanmasına yönelik olarak yapılan açıklamalar, istatistikî çalışmalar, faaliyet raporları, idari kuruluşların toplantı raporları ve bu toplantı sonucunda alınan kararlar ile kişisel bilgiler bu Kanunun kapsamı içerisine girmektedir. Ancak kişisel bilgilere ulaşım sadece kişinin kendisine verilen bir haktır. Üçüncü

kişilerin bu bilgi ve belgelere ulaşmasına müsaade edilmemektedir. Çünkü özel hayatın ve aile hayatının gizliliği temel hak ve özgürlüklerin kapsamı içindedir.

Kamu kurum ve kuruluşlarının elinde bulunan bilgi ve belgelere ulaşma hakkının içeriği ve kapsamı yasa ile belirlenmiş olduğundan bunlara ulaşım ulaşamama, kanun koyucunun takdirinde değildir. Hangi konuların açıklanıp, hangilerinin saklanacağı konusunun idarenin taktir yetkisine bırakılması, BEHK' nun uygulanması açısından çok da sağlıklı bir yaklaşım değildir. Çünkü BEHK'nu çıkmadan önce kamu otoriteleri genel olarak gerçeğe dayalı olsun ya da olmasın ellerinde bulunan bilgi ve belgelerin pek çoğunu “devlet sırrı - gizli belge” olarak niteleme çabası içine girmiş, böylece halk gözünde itibarını korumak ve hesap vermemek için bilgi edinme kapsamına dâhil olması gereken bilgi ve belgelerin alanını daraltmaya çalışmışlardır.

Genel olarak bakıldığı zaman BEHK' nun kapsamına özel sektör haricinde pek çok kamu kurum ve kuruluşlar dahil edilirken, bu kurum ve kuruluşların elinde bulunan, yasa ile bir takım sınırlandırmalar getirilmemiş pek çok bilgi ve belgenin halka ulaşımının sağlanması için gerekli düzenlemelere gidilmiştir. Ancak her türlü iş ve işlemlerin aleni bir şekilde yürütülmesi kimi durumlarda sakınca doğurabilmektedir.

Örneğin; idari otoritelerce, hazırlık aşamasında olan bir takım projelerin her aşamasının açık bir şekilde hazırlanması, projenin sağlıklı yürütülmesi açısından sakıncalar yaratabilir⁷⁸.

2.3.2. Bilgi Edinme Hakkının Sınırları

Bilgi edinme hakkına ilişkin olarak 4982 sayılı BEHK' nun 4. maddesinde, Kanun kapsamı dışında kalan bilgi ve belgelerin niteliği belirlenmiştir. Bilgi edinme hakkını her türlü bilgi ve belgelere ulaşmayı kapsayacak biçimde uygulamaya koymak doğru bir yaklaşım değildir. Şüphesiz idarenin şeffaf ve saydam olması, insanların herhangi bir engellemeye maruz kalmaksızın, bilgi ve belgelere ulaşması bu Kanun kapsamındadır. Ancak kimi özel durumlar, bu kanunun istisnaları ya da sınırlarını oluşturmaktadır. Demokratik ülkelerde dahi bilgi edinme hakkı genel bir ilke olmasına karşın, kamu düzenini bozmamak amacıyla bu hakka bazı sınırlamalar getirilmektedir.

⁷⁸Bkz. Eken, **Yönetimde Şeffaflık**, 74.

Kişiler; kendileri ile ilgili bilgi ve belgelere ulaşılmasından, idare; birebir kendisini ilgilendiren ve gizli tutulmasında Kanun hükümleri uyarınca kamu yararı görülen, tüzel kişilerin ise; ticari iş ve işlemlerinin açıklanmasından rahatsızlık duymasının kaçınılmazlığından ötürü bilgi edinme hakkına bir takım sınırlandırmaların getirilmesi doğaldır⁷⁹.

Milli savunma, dış ilişkiler, ülkenin ekonomik çıkarlarını ilgilendiren meseleler bilgi edinme hakkının kabul edildiği tüm ülkelerde olduğu gibi, Türkiye’de de bilgi ve belge erişimine sınır getirilen konular arasında yer almaktadır. BEHK’nun kapsamı dışında tutulan konuları aşağıdaki başlıklar halinde sıralamak mümkündür.

2.3.2.1.Yargı Denetimi Dışında Kalan İşlemler

BEHK’nun 15.maddesinde, yargı denetimi dışında kalan idari işlemlerin bu Kanun’nun kapsamına dâhil olmadığı belirtilmiştir. İdarenin kural olarak bütün iş ve işlemleri yargı denetimine tabidir. Ancak bu kuralın üç istisnası vardır. Birincisi; Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemler, ikincisi; Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kararları, üçüncüsü ise; Yüksek Askeri Şura Kararlarıdır. Söz konusu mercilerin almış oldukları kararlar konusunda yapılan bilgi edinme başvuruları Kanunun kapsamı dışında yer almasından dolayı reddedilmektedir. Ancak alınan tüm kararları bilgi edinme hakkının sınırları içinde tutmak yanlıştır. Örneğin; Cumhurbaşkanlığında çalışan personel sayısını öğrenmek üzere yapılan başvurunun kabul edilmemesi mümkün değildir⁸⁰.

Yargı denetimi dışında kalan idari işlemlerden, kişinin çalışma hayatını ve mesleki onurunu etkileyecek nitelikte olanlar, bilgi edinme hakkı kapsamına dahildir⁸¹. Dolayısıyla Cumhurbaşkanı, Yüksek Askeri Şurası ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu kararları, kişilerin onuru ve mesleki hayatlarını etkileyebilecek nitelikte ise, ilgili kişiler bu bilgilere ulaşma hakkına sahiptirler. Yani burada da kişi bizzat kendisini ilgilendiren konularda bilgi sahibi olabilmektedir. Ancak bu şekilde sağlanan bilgi edinme hakkı, işlemin yargı denetimine açılması sonucunu doğurmaz.

⁷⁹Bkz. Kaya, s. 250.

⁸⁰Bkz. Yılmaz / Hız,s. 102.

⁸¹Bkz. Bilgi Edinme Hakkı Yönetmeliği, m. 41

2.3.2.2. Devlet Sırrına İlişkin Bilgi veya Belgeler

Tarihsel gelişmeler yönetimde gizliliğin uzun süre egemen olduğunu, günümüzde ise; şeffaflığın önem kazandığını göstermektedir. Toplumsal denetim ve katılımın artırılması bakımından, kamu alanındaki sır kavramının yeni ve çağdaş bir anlayışla ele alınması gerekmektedir. Anayasanın 26. maddesinin ikinci fıkrasında, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin hangi amaçlar için sınırlandırılabileceği belirtilmiştir. Bu sınırlandırmalardan biri; devlet sırrı niteliği taşıyan bilgi ve belgelerin açıklanması konusudur. Ancak Anayasadaki hükümlerde devlet sırlarının hangi usul gereğince belirleneceği, hangi bilgi ve belgelerin devlet sırrı niteliği taşıdığı, devlet sırrı olgusunu belirlemeye yetkili makam ve mercilerin hangileri olduğuna dair yeterli açıklığa rastlanmamaktadır. Devlet sırları ve gizliliğiyle ilgili olarak mevzuattaki yetersiz düzenlemeler, konunun özel bir kanunda düzenlenmesini gerekli kılmaktadır. Ayrıca, günümüzde Avrupa Birliği mevzuatıyla uyum sağlamak, şeffaf, denetlenebilir, demokratik bir yönetimin ve bireyin bilgi edinme hakkının sağlanması hususlarında devlet sırları ve gizlilik kavramlarına açıklık getirilmesi zorunluluk haline gelmiştir.

Devlet sırrı kavramına açıklık getirmek üzere hazırlanan ve TBMM'ne sunulan Devlet Sırları Kanunu Tasarısı'nda "devlet sırrı niteliği taşıyan bilgi ve belgeler" ve "diğer gizli bilgi ve belgeler" biçiminde iki ayrı kavram temel alınmıştır. Devlet sırrı, açıklanması veya öğrenilmesi, devletin dış ilişkilerine, milli savunmasına ve milli güvenliğine zarar verebilecek, anayasal düzeni ve dış ilişkilerinde tehlike yaratabilecek ve bu nedenlerle niteliği itibarıyla gizli kalması gereken bilgi ve belgeler olarak kabul edilmiştir. Diğer gizli bilgi ve belgeler ise; devlet sırrı niteliği taşımayıp da, açıklanması veya öğrenilmesi halinde ülkenin ekonomik çıkarlarına, istihbarata, askerî hizmetlere, idarî soruşturmaya ve adlî soruşturma ve kovuşturmaya zarar verecek nitelikli bilgiler olarak nitelendirilmiştir.⁸²

Tasarı kapsamında, bilgi ve belgelere devlet sırrı niteliği vermekle yetkili olacak, "Devlet Sırrı Kurulu" nun oluşturulması öngörülmektedir. Kurul, Başbakanlık Müsteşarının başkanlığında; Adalet, Milli Savunma, İçişleri ve Dışişleri bakanlıkları müsteşarlarından oluşacak, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Bakanlar, Milli Güvenlik Kurulu, kendi görev alanlarına ilişkin bilgi ve belgelerin devlet sırrı olarak

⁸² "Devlet Sırrı Kanunu Tasarısı", m.1,-m.4. Bkz. www.kgm.adalet.gov.tr/devletsirlari.htm

belirlenmesini Kurula doğrudan teklif edebilecektir. Cumhurbaşkanlığına ait bilgi ve belgelerin niteliğini ise; Devlet Sırrı Kanunu Tasarısı'nda Cumhurbaşkanının takdirine bırakılmıştır⁸³.

Devlet Sırrı Kurulu; devlet sırrıyla ilgili süreli veya süresiz gizlilik kararı verebilecek, ancak bu süreler 75 yılı geçemeyecektir. Kanuna uymayan ve devlet sırrına ilişkin bilgi ve belgeleri açıklayan memurlara ise; 1 yıldan 4 yıla kadar hapis cezası verilebilecek ve gizli kalması gereken bu bilgi ve belgelerin basın yoluyla açıklanması durumunda ise ceza 6 yıla yükselebilecektir.

Devlet Sırrının neleri kapsadığı konusunda belirleyici rol oynayacak olan Devlet Sırrı Kanunu Tasarısı; gizli bilgi ve belgelerin, ne şekilde belirleneceğini, korunacağını, açıklanacağını ve bu konulara ilişkin yükümlülüklerle açıklık getirmektedir. Devlet sırrlarına ilişkin alan, kanunla düzenleme yoluna gidilirken, kişilerin bilgi edinme hakkının gereksiz kısıtlanmaması da ön planda tutulmalıdır.

BEHK açısından da; açıklandığı takdirde devletin emniyetine, dış ilişkilerine, milli savunmasına ve milli güvenliğine zarar verebilecek devlet sırrı niteliğinde olan bilgi veya belgeler, bilgi edinme hakkı kapsamı dışındadır. Ancak; devlet sırrı, milli güvenlik ve savunma kapsamına giren konular somut bir şekilde ortaya konmamıştır. Dolayısıyla her olaya ya da başvuruya ilişkin olarak yorum yapıp bu maddenin kapsamı dışında olup olmadığına karar verilmesi gerekmektedir. Kanun maddesinde yer alan bu hükmün titizlikle irdelenmesi gerekmektedir. Çünkü idari otoritelerin bilgi vermektan kaçınma eğilimleri genel olarak bu maddenin içeriğine sığınarak yapılmaktadır. İdare, talep edilen bilgi ya da belgeyi; devlet sırrı, milli savunma gibi, Kanunla sınırlandırılmış konuların içinde göstererek, bilgi vermektan kaçınmaktadır. Herhangi bir belgenin, bu madde kapsamında yorumlanabilmesi için, istenen bilginin gerçek anlamda devlet sırrı niteliğinde olması veya milli savunma ve güvenlik ilkelerini açıkça tehdit edici nitelik taşıması gerekmektedir.

Devlet sırrı kavramı bilgi edinme hakkının benimsendiği hemen hemen bütün ülkelerde Kanun kapsamı dışında bırakılan bir alan olmuştur. Devletin güvenliği açısından, gerçek anlamda devlet sırrı niteliği taşıyan ve ülkenin iç ve dış ilişkileri açısından önem taşıyan bilgi ve belgelerin aleni bir şekilde kamuya açık tutulmaması gerekmektedir. Ancak burada önem teşkil eden durum, bu kavramın kapsamının ne

⁸³ "Devlet Sırrı Kanunu Tasarısı", m.6

olacağı ve ne şekilde belirleneceğidir. Ülkelerin güvenliği ve istihbarat ile dış ülkelere karşı izlenecek politikalar genel olarak devlet sırrı kavramı içerisinde ve bu bilgilere ulaşma serbestisi bulunmamaktadır.

2.3.2.3. İstihbarata İlişkin Bilgi Veya Belgeler

BEHK'nun 18. maddesi, sivil ve askeri istihbarat birimlerinin görev ve faaliyetleriyle ilgili olan bilgi veya belgeleri bu Kanunun kapsamı dışında tutmuştur. Ancak; Kanun kişinin bizzat çalışma hayatı ve mesleki onurunu etkileyecek nitelikte olan bilgi ve belgelere ulaşmasını mümkün kılmıştır. Bilgi ve belgeye erişmenin kısıtlandığı istihbarat alanı hem sivil hem de askeri istihbarata ilişkin bilgi ve belgelerdir. Sivil istihbarat derken kastedilen şey; yasal olarak istihbarat toplamakla görevli askeri makamlar dışındaki kamu kurum ve kuruluşlardır⁸⁴.

Kişinin mesleki hayatını ve onurunu doğrudan ilgilendiren konularla ilgili bilgi edinme başvurusu, istihbarat birimlerine değil, söz konusu araştırma veya soruşturmanın yapılmasını talep eden kurum veya kuruluşun bilgi edinme birimine yapılır ve başvuruya erişim bu kurum veya kuruluşça sağlanır. Bu konu hakkındaki bilgi edinme başvurusu, ilgilinin ya bizzat kendisi ya da konuya ilişkin olarak düzenlenen özel vekâletname ile tayin edilen vekil kişi tarafından yapılabilmektedir.

2.3.2.4. Ülkenin Ekonomik Çıkarlarına İlişkin Bilgi Veya Belgeler

BEHK'nun 17. maddesine göre; açıklanması ya da zamanından önce açıklanması hâlinde, ülkenin ekonomik çıkarlarına zarar verecek veya haksız rekabet ve kazanca sebep olacak bilgi veya belgeler, bu Kanun kapsamı dışındadır. Örneğin; paranın devalüe edilmesi konusuyla ilgili çalışmaların herkes tarafından bilinmesi kargaşa doğurabileceği gibi, paradan kaçışa neden olarak, spekülâtorlerin haksız kazanç sağlamasına zemin hazırlayabilir. Böyle bir durumda ilgili çalışmanın asıl amacına ulaşmasına mani olarak kamu düzeninin bozulmasına neden olabilir.⁸⁵ Konu ile ilgili

⁸⁴Bkz. Yılmaz / Hız, s. 107.

⁸⁵Bkz. Eken, **Yönetimde Şeffaflık**, s. 115.

belgelere ulaşmak amacıyla yapılan başvurulara ilgili birim tarafından red cevabı verilmesi halinde kişinin Bilgi Edinme ve Değerlendirme Kuruluna başvurması mümkün kılınmıştır.

2.3.2.5. İdari Soruşturmaya İlişkin Bilgi Ve Belgeler

Kurum ve kuruluşların yetkili birimlerince yürütülen idari soruşturmalarla ilgili bilgilerin, açıklanması halinde;

- a) Kişilerin özel hayatını ilgilendiren,
- b) Soruşturmayı yürüten görevlilerin hayatını tehlikeye sokacak,
- c) Soruşturmanın yürütülmesini engelleyecek,

d) Gizli kalması gereken bilgilerin açığa çıkmasına neden olacak veya soruşturmanın yürütülmesinde ihtiyaç duyulan bilgi kaynaklarının temin edilmesini güçleştirecek bilgi ve belgeler, bu Kanun kapsamı dışındadır.

Buradaki kısıtlama, idari soruşturmanın devam etmesi aşamasında geçerlidir. Soruşturma bittikten sonra ilgili bilgi ve belgelere BEHK kapsamında ulaşmak mümkündür. İdari soruşturma kapsamında yer alan bilgi ve belgelere ulaşma talebinde bulunan kişiye verilecek red cevabında, verilen bu kararın gerekçesi, yani Kanun kapsamı dışında bırakılan, yukarıdaki dört maddeden hangisine dayanılarak reddedildiği, bilgi edinme talebinde bulunan kişiye yazılı ve açık bir şekilde bildirilmek zorundadır.

2.3.2.6. Adli Soruşturmalarla İlişkin Bilgi Ve Belgeler

Adli soruşturmalarla ilgili bazı bilgi ve belgelerin açıklanması, Kanun tarafından yasaklanmıştır. Buna göre; suç işlenmesine yol açacak, suçluların yasal yollarla yakalanmasına engel olacak, yargılama işlevinin gerektiği gibi yerine getirilmesini engelleyecek, adil yargılanma hakkını ihlal edecek nitelikteki bilgi veya belgeler bu Kanunun kapsamı dışında yer almaktadır. İlgili maddelerden bir ya da bir kaçını içeren konularda herhangi bir başvuru olması halinde söz konusu bilgi edinme talebi

reddedilmektedir⁸⁶. Örneğin; herhangi bir suçluyu ihbar eden kişiye ait bilgilerin suçu işleyen kişiye verilmesi, sakınca doğurabileceğinden bu tarzda bir bilgiye ulaşmak bilgi edinme hakkına getirilen sınırlamaların içinde yer almaktadır. Henüz neticelenmemiş soruşturma aşamasında olan ve netlik kazanmamış konularda bilgi vermek yine söz konusu kovuşturmanın yürütülmesini tehlikeye atacağından yasaklanmıştır⁸⁷.

2.3.2.7. Özel Hayatın Gizliliği

BEHK'nun 21. maddesine göre, "Kişinin izin verdiği haller saklı kalmak üzere, özel hayatın gizliliği kapsamında, açıklanması halinde kişinin sağlık bilgileri ile özel ve aile hayatına, şeref ve haysiyetine, mesleki ve ekonomik değerlerine haksız müdahale oluşturacak bilgi veya belgeler, bilgi edinme hakkı kapsamı dışındadır." Ancak kamu yararının gerektirdiği hallerde, kurum ve kuruluşların kayıtlarında bulunan kişisel bilgi veya belgeler, kurum ve kuruluşlar tarafından, ilgili kişiye en az yedi gün önceden haber verilerek yazılı rızası alınmak koşuluyla açıklanabilir⁸⁸.

BEHK kapsamı dışında olan, kişiye özel kalması gerekli görülen ve üçüncü kişiler tarafından öğrenilemeyen bilgiler;

-kişinin sağlık bilgileri,

-özel hayatları ve aile hayatlarını ilgilendiren bilgi veya belgeler,

-kişinin şeref ve haysiyetine haksız müdahale sayılabilecek nitelikte olan bilgi ve belgeler,

-mesleki ve ekonomik değerlerine haksız müdahale sayılabilecek bilgi ve belgelerdir⁸⁹.

Özel hayatın kişinin sadece kendisine ait olmasından dolayı, bu konu BEHK'nun da özenle koruma altına alınmıştır. Ancak kişinin bizzat kendi iradesi ile izin vermesi halinde, özel hayatına ilişkin bilgiler açıklanabilmektedir. Bunun dışında herhangi bir şekilde kişinin özel hayatı ile ilgili bilgilerin açıklanması veya üçüncü kişilerin eline geçmesine izin verilmesi söz konusu değildir.

⁸⁶ Bkz. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, m. 20.

⁸⁷ Bkz. Eken, **Yönetimde Şeffaflık**, s. 118.

⁸⁸ Bkz. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, m. 21.

⁸⁹ Bkz. Akşener / Çakmakçı, s. 161.

Özel hayatın gizliliği kapsamına, kişilerin maaş bilgileri ve SSK numaralarının yanında dini ve siyasi görüşleriyle ilgili bilgiler içeren kayıtlarda dahildir. Uluslararası belgelerde de, özel yaşamın gizliliği temel haklar içerisinde yer almıştır. Ayrıca; zarar vermese dahi kişilerin özel hayatlarıyla ilgili bilgilere erişim yasaktır. BEHK’nda özel hayatın gizliliği güvence altına alındığı gibi, 1982 Anayasası, “Özel hayatın Gizliliği ve Korunması” adı altında kişiye özel olan bu alanı anayasal güvence altına almaktadır.

2.3.2.8. Haberleşmenin Gizliliği

Kişilerin özel hayatının korunmasına paralel olarak haberleşme kavramı da şahısların özel hayatı içinde algılanmakta ve Kanun kapsamı dışında tutulmaktadır. Kişilerin başkalarıyla çeşitli iletişim araçlarıyla yaptığı haberleşmenin içeriğinin açıklanmaması, bunların üçüncü kişilerin eline geçmemesi gerekmektedir.

Haberleşmenin gizli olması ve bu bilgilere üçüncü kişiler tarafından ulaşılmasının engellenmesi dışında, TCK’nuna göre de kişiler arasındaki haberleşmenin gizliliğini ihlal edenlerin altı aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezasına çarptırılmaları söz konusudur.

2.3.2.9. Ticari Sır Niteliği Taşıyan Bilgi Ve Belgeler

BEHK’nun 23. maddesinde; “Kanunlarda ticari sır olarak nitelenen bilgi veya belgeler ile, kurum ve kuruluşlar tarafından gerçek veya tüzel kişilerden gizli kalması kaydıyla sağlanan ticari ve mali bilgiler bu Kanun kapsamı dışındadır”, denilerek ticari sırların bilgi edinme hakkı dışında tutulduğu ifade edilmiştir. Herhangi bir kanunda ticari sır olarak nitelendirilmiş olan bilgi ve belgeler ile, gerçek veya tüzel kişilerden açıklanmama koşulu ile sağlanan bilgi ve belgeler ticari sır kapsamına girmektedir. Özel sektörde iken elde edilen bir takım bilgilerin açıklanmaması bu durumu kapsamamaktadır.

Bu maddenin kapsamı daha ziyade kamu kurum ve kuruluşları ile kamu görevlilerinin elde ettikleri bilgi ve belgeleri kapsamaktadır. 23.maddede yer alan ve ticari sır niteliği taşıyan bilgi veya belgelerin açıklanması halinde, ticari işletmenin zarar görmesi söz konusu olabilir. Bunun önüne geçebilmek içinde ticari sır niteliği taşıyan

bilgi ve belgelerin üçüncü şahıslara verilmesi yasaklanmıştır. Aynı şekilde TCK'nun ilgili maddelerinde de ticari sır kavramı koruma altına alınmış ve ticari sır, müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgeleri yetkisiz kişilere verenlerin, şikâyet üzerine ceza alacakları belirtilmiştir⁹⁰.

2.3.2.10. Fikir Ve Sanat Eseri Niteliğindeki Bilgi Ve Belgeler

Fikir ve sanat eserlerine ilişkin olarak bilgi edinme başvurusu yapılması halinde, BEHK'nun 24. maddesi gereğince bilgilere erişim engellenmektedir. Bu madde Avrupa Birliği Uyum Komisyonu, Adalet Komisyonu ve Hükümet Tasarısı'nda yer aldığı şekliyle hiçbir değişiklik yapılmadan aynen kabul edilmiştir. Fikir ve sanat eserleri kişiye özel kabul edildiğinden, bununla ilgili bilgi ve belgeler BEHK kapsamı dışında tutulmuştur.

2.3.2.11. Kurum İçi Düzenlemeler

Bilgi edinme hakkına getirilen kısıtlamalardan bir tanesi de, kurum içi düzenlemelerdir. Kurum ve kuruluşların, kamuoyunu ilgilendirmeyen ve sadece kendi personeli ile ilgili kurum içi uygulamalarına ilişkin düzenlemeler hakkındaki bilgi veya belgeler, bilgi edinme hakkının kapsamı dışındadır⁹¹. Ancak söz konusu düzenlemeden etkilenen kurum çalışanlarının bilgi edinme hakları saklı tutulmuştur.

Bir kurumdaki personelin nöbet programı, kamuoyunu birebir etkilemediği için, BEHK'nundan yararlanarak üçüncü kişilerin bilgi alması mümkün değildir. Buna karşın mesai saatlerindeki düzenleme bu kanun kapsamına girmektedir ve kamuoyunun bu konuda bilgi edinmesinin engellenmesi mümkün değildir.⁹²

⁹⁰Türk Ceza Kanunu , m.23.

⁹¹ Bkz.Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, m. 25.

⁹² Bkz. Kaya, s. 280.

2.3.2.12. Kurum İçi Görüş Bilgi Notu Ve Tavsiyeler

Kurum ve kuruluşların faaliyetlerini yürütmek üzere, elde ettikleri görüş, bilgi notu, teklif ve tavsiye niteliğindeki bilgi veya belgelere, kurum ve kuruluş tarafından aksi kararlaştırılmadıkça ulaşılması mümkündür⁹³.

Bilimsel, kültürel, istatistik, teknik, tıbbi, mali, hukuki ve benzeri uzmanlık alanlarında görüş verme yükümlülüğü bulunan kişi, birim ya da kurumların görüşleri, kurum ve kuruluşlar tarafından açıklanmama kararı verilmedikçe, bilgi edinme istemlerine açıktır. Kanununun 26. maddesinde kamu kurum ve kuruluşlarının elinde bulunan ve faaliyetlerini yürütmek üzere elde edilen bilgi ve notların yer aldığı belgelere erişim, kamu kurum ve kuruluşunun alacağı erişime açık olması ya da olmaması kararına bağlanmıştır. Yani; bu tür belgelere ulaşım ilgili kurum ve kuruluşun alacağı karara bağlanmış, aksine bir karar alınmadıkça bu tür bilgilere erişim kanun kapsamında yer almaktadır.

2.3.2.13. Tavsiye Ve Mütalaa Taleplerini İçeren Bilgi Veya Belgeler

Kanununun 27. maddesine göre, tavsiye ve mütalaa niteliğindeki bilgi ve belgelere erişim talebi Kanun kapsamı dışındadır. taleplerine ilişkin başvurular bilgi edinme hakkı kapsamı dışındadır. Mütalaa içeren bilgiden kasıt; idarenin elinde olmayan ve herhangi bir konu hakkındaki kurumun görüşünü isteyen bilgilerdir. Ancak Yasa kapsamındaki, kamu kurum ve kuruluşları, ellerinde olan bilgi ve belgeleri talepte bulunan kişiye sunmak zorundadır. Örneğin; Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, İngiltere’de okuyan, vize süresi ve oturma izni dolan bir öğrencinin İngiltere’de kalmaya devam etmesinin mümkün olup olmadığı ile ilgili yapılan başvuruyu, mütalaa talebi olarak kabul etmiş ve reddetmiştir⁹⁴.

⁹³ Bkz. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, m. 26.

⁹⁴ Bkz. Eken, **Yönetimde Şeffaflık**, s. 124.

2.3.2.14. Yayınlanmış veya Kamuya Açıklanmış Bilgi veya Belgeler

Kurum ve kuruluşlarca yayımlanmış veya yayın, broşür, ilân ve benzeri yollarla kamuya açıklanmış bilgi veya belgeler, bilgi edinme başvurularına konu olamaz. Yayımlanmış bir bilgi veya belgenin talep edilmesi halinde, idare sadece bu bilgi ya da belgenin ne zaman, nerde, ne şekilde yayımlandığını başvuru sahibine bildirmekle yükümlüdür⁹⁵.

2.3.3. Bilgi Edinme Hakkının Kullanımı

BEHK'nun 6. maddesine göre; "Bilgi edinme başvurusu, başvuru sahibinin adı ve soyadı, imzası, oturma yeri veya iş adresini, başvuru sahibi tüzel kişi ise; tüzel kişinin unvanı ve adresi ile yetkili kişinin imzasını ve yetki belgesini içeren dilekçe ile istenen bilgi veya belgenin bulunduğu kurum veya kuruluşa yapılır. Bu başvuru, kişinin kimliğinin ve imzasının veya yazının kimden neşet ettiğinin tespitine yarayacak başka bilgilerin yasal olarak belirlenebilir olması kaydıyla, elektronik ortamda veya diğer iletişim araçlarıyla da yapılabilir. Dilekçede istenen bilgi veya belgeler açıkça belirtilir."

Bilgi edinme başvurularında ulaşılmak istenen bilginin açık bir şekilde ifade edilmesi önemlidir. Bu durum aynı zamanda talep edilen konunun kurum veya kuruluş tarafından kolayca anlaşılıp, ivedilikle cevap verilmesini sağlamaktadır. Bilgi edinme başvurusuna konu alan talebin, aynı zamanda idarenin elinde olan ya da olması gereken bilgi ve belgeleri kapsamı gerekmektedir. Burada bilgiye erişimin kapsamı genişletilerek, idarenin elinde bulunan veya bulunması gereken belgeler ifadesi; bu hakkın kullanılması konusunda hakkın kapsamını genişletmektedir. Çünkü bu ifade; idarenin hem bizzat kurum olarak ürettiği, hem de idareye dışarıdan aktarılan bilgi ve belgeler anlamına gelmektedir.

Bilgi edinme başvurusunda bulunurken özellikle dikkat edilmesi gereken hususlardan biri; sürekli aynı niteliği taşıyan bilgi ve belgeleri idareden talep ederek idareyi zaman kaybına uğratmamak, diğeri ise; bu hakkın aracı olmadan bizzat kullanılmasıdır. Çünkü aracı kurum ya da kişiler işlemlerin daha yavaş yürütmesine neden olmakta ve idarenin verimli çalışmasını engellemektedir.

⁹⁵ Bilgi Edinme Hakkı Yönetmeliği, m.13.

Başvuru sahipleri istedikleri belgenin niteliği gereği kopyasını inceleme olanağına sahip değilse, belgenin aslını inceleme ve not alma hakkına sahiptir. Eğer belge ses kaydı niteliğinde ise, bu kaydı bizzat dinleme hakkı da bulunmaktadır. Kişilerin idarenin elinde bulunan ve kanunla ulaşılmada sakınca görülmeyen her türlü bilgi ve belgeye ulaşma hakkı vardır.

Bilgi edinme hakkının ülkemizde etkin şekilde kullanıldığını söylemek zordur. Geçmişinin çok eskilere dayanmaması ve kamuoyu tarafından hakkın içeriğinin çok fazla bilinmemesi, hakkın kullanımını kısıtlayan nedenlerdendir. Bu nedenle bilgi edinme hakkının kişi ve tüzel kişilere getirdiği yetkiler ve bunları kullanma yöntemleri hakkın kullanımını etkin hale getirmek açısından oldukça önemlidir.

BEHK'na göre; başvuruda bulunan kimsenin kimliğini tespit etmeye yarayacak başka bilgi veya özel işaretlerin bulunması halinde, özürü kişiler bakımından bu bilgiler veya özel işaretler imza yerine geçmektedir.

Bilgi edinme başvurularında gelişigüzel olmayan, belirli bir sistematige bağlı olarak uyulması gereken bir takım kurallar ve yöntemler vardır. Başvuruda bulunurken dikkat edilmesi gereken hususları aşağıdaki başlıklar altında sıralamak mümkündür.

2.3.3.1. Başvuru Usulü

BEHK'nunda başvuru usulleri konusunda oldukça geniş bir alan oluşturulmuştur. Ancak buradaki ilk şart başvuru usulünün yöntemi ne olursa olsun, başvurunun yazılı olmasıdır. Başvurunun elektronik ortamda ya da faks, teleks gibi diğer araçlarla yapılması mümkündür. Bilgi edinme hakkını kullanabilmenin ilk yöntemi usulüne uygun olarak hazırlanan dilekçe yöntemidir.

Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanunun 4. maddesinde açıklandığı gibi; başvuru sahibinin adı soyadı, adresi, oturma yeri ve iş adresi dilekçenin geçerlilik şartları arasında sayılmıştır. Tüzel kişiler ise; dilekçe ile yaptıkları başvurularında, tüzel kişinin unvanı, adresi ve yetkili kişinin imzası ve yetki belgesini içeren dilekçe ile başvurmak zorundadırlar⁹⁶.

Dilekçe ile yapılan başvuruların daktilo veya bilgisayar ortamında hazırlanması gibi bir zorunluluk bulunmamaktadır. Asıl önem teşkil eden; dilekçenin geçerlilik

⁹⁶ Bkz. Kaya, s. 237.

şartlarını taşıması için gerekli bilgilerin yer alması ve talebin okunaklı ve anlaşılabilir bir şekilde ifade edilmesidir. Söz konusu dilekçelerin posta yoluyla ilgili kuruma ulaştırılması halinde başvuru tarihi dilekçenin kurum ya da kuruluşa ulaştığı tarih olarak kabul edilmektedir.

Dilekçe ile yapılan başvurularda talebin BEHK uyarınca yapıldığını belirtme gibi bir zorunluluk yoktur. Ayrıca bilgi edinme başvurusunda bulunan kişinin, talep ettiği bilgi ya da belgenin gerekçesini, neden ve hangi amaçla istediğini, konu ile olan bağlantısını belirtmek gibi bir zorunluluğu da bulunmamaktadır.

27 Nisan 2004 tarihinde 25445 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Bilgi Edinme Hakkı Yönetmeliği’nin 15. maddesine göre, “Başvuru üzerine istenen bilgi veya belgeye erişimin kısa sürede sağlanabilmesi ve bilgi edinme taleplerinin kolaylıkla işleme konulabilmesi amacıyla, başvuru sahipleri bilgi edinme başvurusuna dair dilekçelerini verirken, gerçek kişiler için EK-1’de, tüzel kişiler için EK-2’de yer alan formlardan isterlerse yararlanabilirler.” Dolayısıyla başvuruların sadece belirtilen dilekçe örnekleri ile yapılması gibi bir mecburiyet bulunmamaktadır. Ancak, elektronik posta ve faks yoluyla başvuru yapacak gerçek ve tüzel kişiler sadece EK-1 ve EK-2’de yer alan formları kullanabilirler⁹⁷.

2.3.3.2. Elektronik Ortam Ya da Diğer İletişim Araçlarıyla Yapılan Başvurular

Elektronik ortamda ya da diğer iletişim araçları ile yapılan bilgi edinme başvurularında, T.C. vatandaşlarının T.C. kimlik numaralarını belirtme zorunluluğu vardır. Ancak elektronik imza kullanılarak yapılan başvurularda, T.C. kimlik numarası belirtme zorunluluğu aranmamaktadır. Aynen dilekçe ile başvuru da olduğu gibi, burada da kişiler elektronik ortamda yaptıkları bilgi edinme başvurularında isim, soy isim, adres gibi bilgileri bildirmek durumundadırlar. Tüzel kişiler ise; elektronik ortamda yapacakları başvurularda başvuru sahibinin unvanı, adresi ve tüzel kişi başvuru sahibinin yetkilisinin adı soyadı ve T.C. kimlik numarası belirtilmek zorundadır.

⁹⁷ Bkz. Bilgi Edinme Hakkı Yönetmeliği m. 15.

Elektronik ortamda bilgi edinme başvurusunda bulunacak kişilerin doldurması zorunlu olan ve Yönetmeliğin ek maddelerinde belirtilen formları kullanmaları gerekmektedir⁹⁸.

Elektronik posta yoluyla yapılan başvurularda başvuru formunun kurum ve kuruluşun bilgi edinme biriminin sahip olduğu elektronik posta adresine ulaştığı tarih başvuru tarihi olarak kabul edilmektedir⁹⁹.

Faks yoluyla yapılacak bilgi edinme başvurularında, gerçek kişi başvuru sahibi ile tüzel kişi başvuru sahibinin yetkilisinin T.C.numaraları belirtilmek zorundadır ve başvurunun ilgili kurumun bilgi edinme birimine ulaştırılması gerekmektedir. Bilgi talebinde bulunan kişi, cevabı faks yolu ile istiyorsa ayrıca faks numarasını da başvuru formuna eklemek durumundadır.

Elektronik ortamda yapılacak bilgi edinme başvurularında BEHY'nde belirtilen gerçek ve tüzel kişiler için oluşturulmuş başvuru formları şu şekildedir.

⁹⁸ Bkz.Yılmaz / Hız, s. 76.

⁹⁹ Bkz.Akşener / Çakmakçı, s. 81.

Tablo:3 Elektronik ortamda bilgi edinme başvurusunda bulunacak ‘‘Gerçek Kişiler’’ için başvuru formu.

BİLGİ EDİNME BAŞVURUSU FORMU

Başvuru sahibinin adı ve soyadı:	
Oturma yeri veya iş adresi:	
Türkiye Cumhuriyeti Kimlik No: (Elektronik ortamda yapılacak başvurular için doldurulması zorunludur.)	Başvuruya hangi yolla cevap almak istersiniz? Yazılı; Elektronik;
Elektronik posta adresi: (Elektronik ortamda yapılacak başvurular için doldurulması zorunludur.)	
İmzası	4982 sayılı BEHK gereğince istediğim bilgi veya belgeler aşağıda belirtilmiştir. Gereğini arz ederim.
İstenen bilgi veya belgeler: (Not: Ayrılan bölümdeki boşluk yetmediği takdirde, başvuru için boş sayfa / sayfalar kullanılabilir.)	

Tablo:4 Elektronik ortamda bilgi edinme başvurusunda bulunacak ‘‘Tüzel Kişiler’’ için başvuru formu

BİLGİ EDİNME BAŞVURUSU FORMU

Tüzel Kişinin Unvanı:	
Tüzel kişinin adresi:	
Yetkili kişinin Türkiye Cumhuriyeti Kimlik Numarası: (Elektronik ortamda yapılacak başvurular için doldurulması zorunludur.)	Başvuruya hangi yolla cevap almak istersiniz? Yazılı ; Elektronik ;
Yetkili kişinin elektronik posta adresi: (Elektronik ortamda yapılacak başvurular için doldurulması zorunludur.)	
Yetkili kişinin imzası: Not: Yetki belgem ekte sunulmaktadır.	4982 sayılı BEHK gereğince istediğim bilgi veya belgeler aşağıda belirtilmiştir. Gereğini arz ederim.
İstenen bilgi veya belgeler: (Not: Ayrılan bölümdeki boşluk yetmediği takdirde, başvuru için boş sayfa / sayfalar kullanılabilir.)	

BEHY'nin 7. maddesi ayrıca kurum ve kuruluşların iş yükünü hafifletmek ve kişiler açısından da etkin bir şekilde bu hakkın kullanılmasını sağlamak amacıyla, kurum ve kuruluşların internet sayfalarında teşkilatın yapı ve işleyişi, personeli, gelir ve gider tabloları, dosyalama ve arşiv düzeni, bilgi edinme hakkının kullanılması usulüne ilişkin bilgilerle kamuoyunu ilgilendiren kararların yayınlanmasını öngörmüştür¹⁰⁰

2.3.3.3. Bilgi Edinme Başvurularının Cevaplandırılması

Kurum ve kuruluşlar, usulüne uygun şekilde yapılan bilgi edinme başvurularına, Yasa'da belirlenen süre ve usuller çerçevesinde cevap vermek zorundadırlar. BEHK'nun 12. maddesinde, kurum ve kuruluşların, bilgi edinme başvurularıyla ilgili cevaplarını yazılı olarak veya elektronik ortamda başvuru sahibine bildirmeleri ve başvurunun reddedilmesi hâlinde bu kararın gerekçesi ve buna karşı yapılabilecek başvuru yolları ve süresinin belirtilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Kurum ve kuruluşlara iletilen başvurular konuyla ilgili olan ilgili birim tarafından değerlendirilerek cevaplandırılır. Kimi durumlarda verilecek cevabın birden çok birimin faaliyet alanına girmesi nedeniyle birkaç kurumun işbirliği yapması söz konusu olabilmektedir.

Bilgi edinme birimlerine ulaşan başvurular en geç 2 iş günü içerisinde konuyla ilgili birime gönderilir. Konuyla ilgili cevabı, ilgili birim vermekle yükümlüdür. Şayet bu başvurunun cevaplanması belirli bir maliyet gerektiriyorsa, ilgili birim bizzat bu konuyu başvuru sahibine bildirmektedir. Burada ifade edilen süreye riayet edilmesi cevap verme sürecinin aksamaması açısından önemlidir¹⁰¹. İdareler bilgi edinme başvurularına karşı olumlu veya olumsuz cevap verme hakkına sahiptirler. BEDK bilgi edinme birimlerinin gerekçeyi belirtirken sadece kararın dayandığı madde değil, aynı zamanda Kanun ya da Yönetmeliğin ilgili fıkrası, hatta bendinin belirtilmesi gerektiğine karar vermiştir¹⁰².

Bunun dışında, idare tarafından başvuru sahibine verilecek olumlu veya olumsuz yanıtla ilgili olarak, üst yazının ekleri hariç olmak üzere, bir suret de bilgi edinme

¹⁰⁰ Bkz. Bilgi Edinme Hakkı Yönetmeliği, m.7.

¹⁰¹ Bkz. Yılmaz / Hız, s. 92.

¹⁰² Bkz. Kaya, s. 241.

birimine verilmektedir. Bu uygulamanın nedeni, tutulacak raporlara veri oluşturacak bilgilerin muhafaza edilmesi gerektiğidir.

Bilgi edinme taleplerine olumsuz cevap verilmesinin pek çok nedeni olabilir. Genel olarak olumsuz cevaplanan başvuruların içeriği, yasa kapsamı dışında kalan istisnai konularda yapılan başvurulardır. Bunun yanında idarenin elinde olmayan, faaliyet alanını kapsamayan yahut henüz oluşmamış verilerin yer aldığı bilgi ve belgelerin talep edilmesi halinde, yine başvuru olumsuz olarak sonuçlanmaktadır.

Kurum veya kuruluşun, o an elinde olmayan veya görev alanı itibari ile olması gerekmeyen bilgi ya da belgelerin talep edilmesi halinde, başvurulara olumsuz yanıt verilebilmesinin yanı sıra, özel bir çalışma gerektiren ve özel olarak üretilmesi istenen bilgi veya belgelere ilişkin bilgi edinme başvurularına da olumsuz yanıt verilmesinde BEHK bakımından herhangi bir sorun yoktur.

Önceden yayınlanma tarihinin bildirildiği ve henüz zamanı gelmemiş bilgi ve belgelerle ilgili olarak; kamuoyuna belirli bir tarihte açıklanacağı belirtilen bir bilginin bu belirlenen tarih öncesinde talep edilmesi halinde, idarenin bu başvuruya olumsuz yanıt verme hakkı saklıdır.

Gerçeğe aykırı olduğu anlaşılan bilgi edinme taleplerine karşı, idarenin bu başvuru hiç yapılmamış gibi hareket etme hakkı vardır. Bunun dışında bilgi edinme başvuru yöntemi gerekli şartları taşıyor ise yine idare tarafından durum ilgisine bildirilir. Buna rağmen gerçeğe aykırı biçimde bir başvuru olması halinde idare bu talebe hiçbir cevap vermeme hakkına sahiptir.

Başvurulara verilecek cevabın olumlu olması, bilgi edinme hakkının gereğinin yerine getirilmesi açısından önem taşımaktadır. Başvuru talebi olumlu ya da olumsuz olsun, idare talebi yazılı veya elektronik ortamda veya başvurunun bilgisayar çıktısı iletilmek suretiyle değerlendirerek, ilgiliye bildirmek zorundadır. Ancak başvuru sahibinin cevabını almak istediği yol, cevabın kimin tarafından verileceğini belirlemektedir. Elektronik posta yoluyla verilecek cevapların kurum tarafından değil bilgi edinme birimi aracılığı ile gönderilmesi gerekmektedir. Başvurunun cevaplandığı tarih; kurum ve kuruluşun cevap yazısı üzerindeki tarihtir¹⁰³.

¹⁰³Bkz. Akşener / Çakmakçı, s.111.

Başvuru sahibinin talebi üzerine cevabın elektronik ortamda verilmesi gerekiyorsa, ilgili birim tarafından verilen cevabın bilgi edinme birimine gönderilmesi, burada elektronik ortama aktarılarak başvuruda bulunan kişiye iletilmesi gerekmektedir. Ancak istenen bilgi ya da belgenin mahiyeti, elektronik ortamda aktarılmasına olanak sağlamıyorsa, bu durumda talep edilen bilgi ya da belge yazılı olarak veya bizzat ilgili birim tarafından yerinde inceleme yapılmasına müsaade edilebilir. Aynı şekilde faks yoluyla cevap verilmesi istenilen herhangi bir talep olduğunda, yine bu belgede faks yoluyla gönderilmeye müsait değil ise, cevap yazılı veya elektronik ortamda verilebilir.

Başvuru taleplerine karşı cevabı, ilgili kurumun kendisi bizzat gerekli inceleme ve araştırmayı yaparak vermek zorundadır. Cevap verecek olan birimin, başvuruyu diğer kurum veya kuruluşlara yönlendirebilmesi için; istenen bilgi ve belgenin başka bir birimde olması veya konuyla ilgili diğer bir kurumun görüşüne ihtiyaç olması gerekir.¹⁰⁴ Başvurunun içeriği birden fazla kurum ve kuruluşu ilgilendiriyor ise, cevap verecek birim başvuruyu ilgili birime yönlendirir ve durumu başvuru sahibine yazılı olarak bildirir.

TBMM'nin aşağıda isimleri belirtilen kurumlar dâhilinde 2006 yılında bilgi edinme başvuru sayıları ve bunlara verilen cevaplarla ilgili olarak yayınladığı raporda yer alan bilgiler aşağıda belirtilmiştir¹⁰⁵.

- 1- Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği
- 2- Başbakanlık
- 3- Genelkurmay Başkanlığı
- 4- Bakanlıklar
 - Valilikler
 - Belediyeler
- 5- Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Sekreterliği
- 6- Yüksek Yargı Organları
- 7- Yükseköğretim Kurulu
- 8- Diğer Kurum ve Kuruluşlar

¹⁰⁴ Bkz. Akşener / Çakmakçı, s. 112.

¹⁰⁵ Bilgi Edinme Raporu, <http://www.tbmm.gov.tr/bilgiedinme/bilgiedinme-index.htm>. 12 Şubat 2008

- Türkiye Barolar Birliği
 - Basın İlan Kurumu Genel Müdürlüğü
- 9-Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu

Tablo:5 Türkiye genelinde bahsi geçen kurumlar bünyesindeki bilgi edinme başvurularına ilişkin veriler:

Bilgi edinme başvurusu toplamı(*)	864.616
Olumlu cevaplanarak bilgi veya belgelere erişim sağlanan başvurular	746.999
Kısmen olumlu cevaplanarak kısmen de reddedilerek bilgi ve belgelere erişim sağlanan başvurular	38.092
Reddedilen başvurular toplamı	69.199
Gizli ya da sır niteliğindeki bilgiler çıkarılarak veya ayrılarak bilgi ve belgelere erişim sağlanan başvurular	9.617
Başvurusu reddedilenlerden yargıya itiraz edenlerin toplam sayısı	539

(*) Açıklama: Bu sayı, diğer kurum ve kuruluşlara yönlendirilen başvurular toplamı olan 58.093 sayısının, toplam başvuru sayısı olan 922.708 sayısından çıkarılmasından sonra kalan “net başvuru sayısı”dır.

Rapordaki verilere göre 2006 yılında Türkiye genelinde 864.616 adet bilgi edinme başvurusu yapılmıştır. 2005 yılında 626.789 adet başvuru yapıldığı dikkate alındığında, başvurularda, 2006 yılında 2005 yılına göre Türkiye genelinde yaklaşık % 38 oranında bir artış olmuştur. 2006 yılında bilgi edinme başvurularına ilişkin olarak olumlu cevap verilen başvuru sayısı; 746.999’dur. Bu oran toplam başvuruların yüzde 86,4’ünü ifade etmektedir¹⁰⁶.

¹⁰⁶ Bkz. Bilgi Edinme Raporu

Kısmen olumlu kısmen de olumsuz cevaplanan başvuru sayısı 38.092'dir. Toplam başvurular içerisinde gizli ya da devlet sırrı niteliğindeki bilgiler çıkarılarak bilgi ve belgeye erişim sağlanan başvuruların sayısı 9.617 dir. Yanlış kuruma yapıldığı için doğru kurum ve kuruluşa yönlendirilen başvuru sayısı genel toplam içerisinde yüzde 6.7 lik bir orana sahiptir. Bu oranın oldukça düşük düzeyde olması da bu hakkın kullanımında, başvuruda bulunanların kurum ve kuruluşların görev alanları ile ilgili gerekli bilgiye sahip olduklarını gösterebilir. Aynı yıl reddedilen başvuru oranı % 8 iken, 2005 yılında reddedilen başvuru oranı % 8,6'dır. Bu anlamda 2005 yılına oranla başvuruların reddinin az da olsa azaldığı dikkat çekmektedir¹⁰⁷.

Genel olarak bir değerlendirme yapıldığında; Türkiye genelinde Kanunun gerek hak sahipleri açısından gerekse kamu kurum ve kuruluşları açısından tam anlamıyla uygulama alanı bulduğunu söylemek mümkün değildir.

2.3.3.4. Bilgi Edinme Başvuru Süreleri

BEHK'nun 11. maddesinde, bilgi edinme başvurularına ilişkin süreler düzenlenmiştir. Buna göre; kurum ve kuruluşlar bilgi edinme başvurusuna konu olan bilgi veya belgeyi on beş iş günü içerisinde başvuru sahibine bildirmek zorundadır. Ancak; istenilen bilgi veya belge başvuru alan kurum veya kuruluş içerisinde başka bir birimden sağlanması, başka bir kurumun görüşünün alınması veya başvuruya konu olan belgenin içeriğinin birden fazla kurum ya da kuruluşu ilgilendirmesi durumunda, bilgi veya belgeye erişim otuz iş günü içerisinde sağlanmaktadır. Bilgi ve belgelere erişim için gereken ücretin idare tarafından başvuru sahibine bildirilmesiyle birlikte on beş iş günlük süre kesilmektedir.

Bilgi edinme hakkının etkin bir biçimde kullanılabilmesi için hem başvuru sahibinin talebi makul süre içerisinde gerçekleştirilmeli, hem de idarenin gerekli bilgi ve belgeleri hazır hale getirebilmesi için gerekli sürenin belirlenmesi önemlidir.

Başvuru tarihlerinin hesaplanmasında asıl olarak başvuru tarihi esas alınmaktadır. Bilgi edinme başvurusu kişi ya da tüzel kişi tarafından bizzat yapılıyor ise, ilgili idare tarafından kendisine başvuru dilekçesinin kayıt defterinde yer aldığı sayı tarih numarası verilerek, başvuru işleme sokulur ve yasal süreç başlamış olur. Şayet

¹⁰⁷ Bkz. Bilgi Edinme Raporu

başvuru elektronik ortamda yapılmış ise; başvurunun idarenin elektronik postasına ulaştığı tarih, başvuru tarihi olarak kabul edilmektedir. Posta yoluyla yapılan başvurularda ise; postanın kuruma ulaştığı tarih, bilgi edinme talebi için esas teşkil eder. Aynı şekilde faks yoluyla ulaşan başvurularda; faksın ilgili kuruma ulaştığı tarih, başvuru tarihi olarak kabul edilirken, mesai saati bitiminde ulaşan başvurularda, resmi başvuru süreci takip eden ilk iş gününde işlemeye başlar¹⁰⁸.

İdarenin başvurulara cevap verip vermeme konusunda herhangi bir insiyatifi yoktur. Bilgi edinme başvurusuna karşı olumlu veya olumsuz olsun 15 iş günü olarak belirlenen sürede cevap vermeleri gerekmektedir. İstenilen bilgi ya da belge mahiyeti itibari ile kopyalanmaya veya elektronik ortama aktarılmaya uygun değilse, kişiye bu durum bildirildiği anda yasal süreç durmuş sayılır. Ancak böyle durumlarda şüphesiz başvuru sahibinin, söz konusu belgenin aslını inceleme, not alabilme, ses kaydı şeklinde olan bilgileri dinleyebilme, video görüntülerini izleyebilme hakkı saklıdır¹⁰⁹.

Başvuruya konu olan belge ya da bilginin elde edilmesi için, birden çok kurumun işbirliği içine girmesi veya başka bir kurumun görüşüne ihtiyaç olması halinde; görüşü istenen kurum ya da kuruluşa beş iş gününden daha az süre verilememektedir. Ancak genel olarak kurumlar, bu durumun farkında olmadıkları için bu süreyi diledikleri gibi kullanma eğilimi içerisine girmektedirler. Bu durumun önüne geçebilmek için görüş isteyen kurumun, yazısında görüşü alınacak kuruma görüş bildirmesi için belirli bir tarih vermesi gerekmektedir.

Başvuruya cevap verilmemesi halinde bu durumun zımni red sayılıp sayılmayacağı, şayet zımni red sayılacaksa bu sürenin on beş/otuz günün dolmasıyla mı yoksa altmış gün olan genel zımni red süreninin sona ermesiyle mi gerçekleşecektir. Bu noktada asıl olan Kanun maddeleridir. BEHK'na göre olumlu ya da olumsuz olsun idare her iki şekilde de başvuru sahibine konu hakkında cevap vermek zorundadır¹¹⁰.

¹⁰⁸ Bkz. Eken, **Yönetimde Şeffaflık**, s. 156.

¹⁰⁹ Bkz. Yılmaz / Hız, s.89.

¹¹⁰ Bkz. Kaya, s.248.

2.3.3.5. Bilgi Ve Belgeye Erişim Ücreti

BEHK'nun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik'in 22. maddesine göre, kurum ve kuruluşlar, bilgiye erişimi sağlarken yapılan inceleme, araştırma, kopyalama ve posta ücretlerini makul ölçülerde kalmak kaydıyla, bilgi talebinde bulunan kişiden isteme hakkına sahiptirler. Belirlenen bu tutarın, başvuru tarihinden itibaren on beş gün içinde gerçek veya tüzel kişiden istenmesi gerekmektedir. Şayet istenen bilgi ya da belgenin temin edilmesi, başka kurum ya da kuruluşların görüşünü ya da işbirliğini gerektirecek nitelik taşıyor ise, başvuru sahibine işlemin tutarı ve ücretin nereye ödeneceği başvuru tarihinden itibaren otuz gün içinde bildirilmesi gerekmektedir. Başvuru sahibi ücret bildirimini yaptıdığı tarihten itibaren on beş iş günü içerisinde ilgili ücretin ödendiğini gösteren makbuzu idareye sunmadığı takdirde bilgi edinme başvurusundan vazgeçtiği kabul edilir¹¹¹.

Kurum ve kuruluşların, erişimine imkân sağladıkları bilgi veya belgeler için başvuru sahiplerinden talep edecekleri ücretler, ilgili kurum ve kuruluş bütçesine gelir olarak kaydedilmek üzere ilgili saymanlıklara veya bu saymanlıklar adına bankalar ve diğer finans kurumları veya PTT şubelerinde açılan hesaplara yatırılır¹¹².

Bilgi edinme başvurularında idare tarafından ücret talep edilmesi genellikle başvuru sahipleri tarafından caydırıcı bir unsur olarak görülmekte ve taleplerinden vazgeçmektedirler. Dolayısıyla bu durum istenen bilgi ya da belgenin aleni hale gelmesine engel olmakta, Yasa uygulama alanı bulamamaktadır. Başvuru sonucu bilgi edinecek kişilerden alınacak ücret; kurum ve kuruluşlar tarafından belirlenmektedir. Bu durum bir takım tartışmaları da beraberinde getirmiş, her idare kendine göre farklı maliyetler çıkartma yoluna gitmiştir. Yönetmelik, kurum ve kuruluşların her yıl bütçe kanununda belirlenecek ilkelere göre bilgiye erişim ücret tarifesi belirlemelerini öngörmüştür.

Yönetmeliğin 27 Nisan 2004 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanmasından dolayı 2004 yılı Bütçe Kanunu'nda bu ilkeye yer verilememiş, buna istinaden Yönetmeliğin geçici 6. maddesi ile 2004 yılında bilgiye erişim ücretleri kurum ve kuruluşların takdirine bırakılmış ancak, erişimine imkân verilen bilgi veya belgenin ilk on sayfasının kopyalama ve postalama işlemleri için ücret alınmaması öngörülmüştür.

¹¹¹Bkz. Bilgi Edinme Yönetmeliği m.22

¹¹²Bkz. Bilgi Edinme Yönetmeliği m. 22.

2005 yılı Bütçe Kanunu'nda bilgiye erişim ücretinin belirlenmesinden doğan boşluğu ise BEDK ilke kararı ile doldurmaya çalışmış ve buna göre, bilgi verme ödevi olan kurum ve kuruluşların 2005 yılı içerisinde A3 ve A4 kağıtlar için sayfa başına 50 Yeni Kuruşu aşmayacak şekilde kopyalama ücreti ile, posta ücreti olarak da PTT Genel Müdürlüğü'nce belirlenen ücretin alınmasına karar vermiştir.¹¹³

Netice itibari ile bilgi edinme başvuruları uygulamaya konulurken kurum ve kuruluşun ilgili belge ya da bilgiyi temin edebilmesi için yaptıkları masraflar idare için belirli bir külfet taşımaktadır. Ancak bu masraflar belirlenirken kar amacı güdülmemesi bilgi edinme başvurusunda bulunan kişiyi başvurudan caydırıcı nitelikte olmaması gerekir. Bunun yanı sıra kurum ve kuruluşların her yıl Bütçe Kanunu'nda belirlenen ücret oranlarına riayet etmeleri gerekmektedir.

2.3.3.6. Yabancıların Bilgi Edinme Hakkından Yararlanma

Şartları

Yabancıların BEHK'nundan yararlanma şartları Avrupa Birliği'ndeki düzenlemeye benzer şekilde hazırlanmıştır. Kanun'un 4. maddesi uyarınca, herkes bilgi edinme hakkına sahiptir. Söz konusu hükme göre; "Türkiye'de ikamet eden yabancılar ile Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı tüzel kişiler, isteyecekleri bilgi kendileriyle veya faaliyet alanlarıyla ilgili olmak kaydıyla ve karşılıklılık ilkesi çerçevesinde, bu Kanun hükümlerinden yararlanırlar. Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerden doğan hak ve yükümlülükleri saklıdır".

Yabancıların Türkiye'de bilgi edinme hakkından yararlanabilmeleri için;

1-Yabancı kişinin Türkiye'de ikamet etmesi, tüzel kişinin ise, Türkiye'de faaliyet göstermesi,

2-İstenecek bilgi veya belgenin gerçek kişilerin bizzat kendisi, tüzel kişilerin ise faaliyet alanı ile ilgili olması,

3- Yabancı kişinin ülkesi ile Türkiye arasında "karşılıklılık ilkesi" bulunması gerekmektedir.

¹¹³Bkz. Kaya, s. 239-240.

Karşılıklılık ilkesine göre; ülkelerin Dışişleri Bakanlıkları tarafından hangi ülkelerin kapsam dâhilinde olduğu Resmi Gazete’de yayımlanmaktadır. göre; hangi ülke gerçek veya tüzel kişi olan Türk vatandaşına, hangi ölçüde bu hakkı tanımışsa, Türkiye de o ülkenin vatandaşına veya tüzel kişisine aynı hakkı tanımaktadır. Yabancı gerçek kişi ya da tüzel kişi tarafından yapılan bilgi edinme başvurularına karşılık kamu kurum ve kuruluşlarının ilk görevi; bu kişilerin Türkiye’de ikamet edip etmedikleri, faaliyette bulunup bulunmadıkları ve karşılıklılık ilkesinin var olup olmadığını araştırmaktır.

Yabancı kişiler veya tüzel kişiler tarafından BEHK kapsamında yapılan bilgi edinme başvuruları Türkçe yapılmak zorundadır. Farklı dillerde yapılan başvurular işleme konulmamaktadır.

Bilgi edinme hakkından kimlerin yararlanıp yararlanamayacağı, kamu otoritelerinin takdirine bırakılmaksızın BEHK’unda açıkça belirlenmiştir. Burada önemli olan bilgi edinme işlemi sırasında yasa ve yönetmelikte yer alan usul ve yöntemlere uyulmasıdır. Yasaya göre; Türkiye’de ikamet etmeyen gerçek kişiler ile Türkiye’de faaliyette bulunmayan yabancı tüzel kişilerin bilgi edinme hakkından yararlanmaları söz konusu değildir.

2.3.4. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu

Bilgi edinme hakkının uygulama alanı bulmasıyla ilgili olarak Kanunda yer alan önemli düzenlemelerden biri; üst kurul olarak oluşturulan Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu’dur. Bilgi edinme hakkının etkin ve verimli bir şekilde kullanılabilmesi için böyle bir üst kurulun varlığı şarttır. Diğer dünya ülkelerinde bu tip üst kuruluşlar kamu denetçisi, Ombudsman gibi isimler alırken, Türk hukukunda Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu adı altında düzenlemeye gidilmiştir. BEDK bağımsız bir otoritedir. BEDK azledilememesi bakımından organik anlamda, iş ve işlemlerinin yürütme organının vesayet denetimine tabi olmaması ve hiçbir organ ya da merci tarafından emir ve talimat almaması bakımından da fonksiyonel anlamda bağımsızdır. Ancak bu bağımsızlık BEDK’nun hiçbir şekilde denetime tabi olmadığı anlamına gelmemektedir. BEDK kararları yargı denetimine tabidir¹¹⁴.

¹¹⁴ Bkz.Kaya, s. 283.

2.3.4.1.Kurulun Yapısı Ve İşleyişi

4982 sayılı Yasa'da BEDK'nun kuruluş yapısı ve çalışma biçimi ayrıca düzenlenmiştir. BEDK 9 üyeden oluşmaktadır. Yasa'nın 14. maddesi uyarınca, "Kurul, birer üyesi Yargıtay ve Danıştay genel kurullarının kendi kurumları içinden önerecekleri ikişer aday, birer üyesi ceza hukuku, idare hukuku ve anayasa hukuku alanlarında profesör veya doçent unvanına sahip kişiler, bir üyesi Türkiye Barolar Birliğinin baro başkanı seçilme yeterliliğine sahip kişiler içinden göstereceği iki aday, iki üyesi en az genel müdür düzeyinde görev yapmakta olanlar ve bir üyesi de Adalet Bakanının önerisi üzerine bu Bakanlıkta idarî görevlerde çalışan hâkimler arasından Bakanlar Kurulunca seçilecek dokuz üyeden oluşur".

Kurul üyelerinin görev süresi 4 yıldır ve üyeliğe seçilenlerin tekrar seçilme hakları vardır. Kurul Başkanı, kurul üyelerince kendi aralarından seçilir. Kurul, en az ayda bir defa veya ihtiyaç duyulduğu her zaman Başkanın çağrısı üzerine toplanır.

Kurul tarafından belirlenen konularda komisyonlar veya çalışma grupları oluşturulabilir. Kurul ayrıca gerekli gördüğü takdirde, ilgili bakanlık ile diğer kurum ve kuruluşların ve sivil toplum örgütlerinin temsilcilerini bilgi almak üzere toplantılarına katılmaya davet edebilir.

Yönetmeliğin 25. maddesi uyarınca BEDK tarafından kurum ve kuruluşlardan talep edilen her türlü bilgi ya da belgenin 15 iş günü içinde Kurula gönderilme zorunluluğu bulunmaktadır. Kurulun kendisine gönderilen bu bilgi veya belgelerden gizlilik derecesi olanların korunması sorumluluğu bulunmaktadır.

2.3.4.2. Bilgi Edinme Değerlendirme Kuruluna Yapılacak İtirazlar Ve İtiraz Usulleri

BEHK'nun 13. maddesine göre, bilgi edinme istemi Kanunu'nun 16. ve 17. maddelerinde öngörülen sebeplerle reddedilen başvuru sahibi, yargı yoluna başvurmadan önce kararın tebliğinden itibaren on beş gün içinde Kurula itiraz edebilir. Kurula itiraz, başvuru sahibinin idari yargıya başvurma süresini durdurmaktadır.

Bilgi edinme hakkına ilişkin olarak BEDK'na başvuru yalnızca bilgi veya belge talebinin reddedilmesiyle ilgili değil, başvuru sahibine yanlış ya da eksik bilgi verilmesi

ve bu nedenle kişinin maddi ve manevi zarara uğraması durumunda da mümkündür. Bu tip durumlarda da kişilerin BEDK'na başvuruda bulunma hakları vardır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta; itirazların 15 gün içinde yapılabilmesidir. BEDK'na yapılan itirazlarda iş günü kavramı üzerinde durulmamıştır. BEDK'na yapılan itirazlara ilişkin olarak, kurul otuz iş günü içerisinde kararını vererek başvuru sahibine bildirmek durumundadır.

Kanunda 16. ve 17. maddelerdeki istisna teşkil eden durumlarda BEDK'na itiraz edilebilmesi öngörülmüştür. Yani devlet sırrına ilişkin bilgi ve belgeler ile ülkenin ekonomik çıkarlarına ilişkin bilgi ve belgeler hakkındaki başvurulara verilen red kararına karşı BEDK'na itiraz edebilme hakkı tanınmıştır. Ancak her iki durumda da kişinin BEDK'na başvurmadan direk yargı yoluna başvurması da mümkündür. Kurum ve kuruluşlar bu istisna maddeleri dışında kalan konulardaki başvurularına karşı red kararı aldıkları zaman BEDK'na müracaat ederlerse, BEDK konunun esasına girmeden direk başvuruları reddetmektedir. Çünkü kurulun görevi sadece 16. ve 17. maddelere ilişkin olarak verilen başvuruların reddiyle ilgilidir¹¹⁵. Burada yer alan düzenlemelere bakıldığında kişi veya tüzel kişilere BEDK'na başvurmaları konusunda mecburiyet getirilmediği ve BEDK'na itiraz başvurularının kendi inisiyatiflerine bırakılması dikkat çekmektedir.

Kanunun 14. maddesinde, Kurulun sekretarya işlemlerinin Başbakanlık tarafından yapılacağı öngörülmesine karşın, sekretarya işlemlerinin yapıldığı sabit bir yer olmadığı için başvurular direk olarak Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na hitaben Başbakanlık adresine yapılması gerekmektedir.

BEHK'na göre BEDK'na yapılacak olan itirazların yazılı başvuru ile yapılması şarttır. Elektronik Posta, faks gibi benzeri yollarla yapılan başvurular BEDK tarafından kabul edilmemektedir. Başvurunun daha çabuk ve etkin bir şekilde değerlendirilebilmesi için, BEDK'na başvuracak kişinin ilgili kurum ya da kuruluşa yapmış olduğu bilgi edinme başvuru dilekçesi ile beraber, bu kurumun vermiş olduğu cevabi yazı ve yazının tebellüğ tarihinin belirtilmesi gerekmektedir. Eksik evrakla başvuru yapan kişilere bu durumun bildirilmesinden itibaren otuz gün içinde eksikliklerini tamamlamamaları halinde, itiraz başvurusu BEDK tarafından vazgeçilmiş

¹¹⁵ Bkz. Yılmaz / Hız, s. 96.

olarak kabul edilmektedir. Posta yoluyla yapılan başvurularda dilekçenin Kurula ulaştığı tarih Kurula itiraz tarihi olarak kabul edilmektedir¹¹⁶.

Kurul kendisine gelen başvurunun ilk olarak süresi içerisinde yapılıp yapılmadığına dikkat etmektedir. Bu sürenin geçmiş olması BEDK açısından değerlendirilmeye gerek görülmeyen konular arasında yer almaktadır.

Kanunda dikkati çeken diğer bir nokta; BEDK'nun itiraz başvurusuna karşın vermiş olduğu kararı ilgili kamu kuruluşuna ne zaman bildireceğidir. Bu sürenin makul bir zaman dilimini kapsamaması Yasanın uygulanabilirliği ve itiraz başvurularının etkin bir şekilde sonuçlandırılmasının gereğidir.

BEDK'na ait kararların bağlayıcı olup olmadığı, bu konudaki tartışmaların odak noktalarından biridir. Yönetmelik; bilgi edinme hakkının kullanılmasına ilişkin hususların düzenlenmesiyle ilgili olarak yetkili kurumun BEDK olduğuna işaret etmektedir. Kurul kararlarının esasında herhangi bir yaptırım bulunmamaktadır. Pek çok ülkede olduğu gibi ülkemizde de, uygulanan Bilgi Edinme Hakkı Yasasına ilişkin ceza ilkeleri benimsenmiştir. Kurulun vermiş olduğu kararların bağlayıcı olmasının kabul edilebilir olması için, öncelikle bu verilen kararların kanun koyucunun iradesine aykırı düşmemesi gerekmektedir.¹¹⁷

Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu; 05 Mart 2008 tarihinde elde edilen verilere göre; Mayıs 2004 – Şubat 2008 tarihleri arasında 3.539 itiraz başvurusu hakkında karar vermiştir. Bu kararlar BEDK tarafından 93 toplantı sonucunda alınmıştır. Aynı tarihler arasında BEDK'na toplam 4.042 adet itiraz başvurusu yapılmıştır. İtiraz başvurularından 1.453 tanesi kabul edilmiş, kurum ve kuruluşun bilgi edinme başvurusuna vermiş olduğu karar yerinde görülmemiştir. Başvurulardan 601 tanesi kısmen kabul edilerek kurum ve kuruluşun başvuru sahibine vermiş olduğu yanıtın bir bölümü yerinde görülerek, bir bölümü kabul edilmemiştir. Başvurulardan 1.379 âdeti ise reddedilmiş ve ilgili kurumun vermiş olduğu cevap yerinde bulunmuştur. BEDK'na herhangi bir yeni unsur belirtilmeden sadece verdiği kararı değiştirmesi için yapılan ikincil nitelikli başvurulardan 12 sine karar alınmasının yerinde olmadığı hükmü verilirken, bu şekildeki itirazlardan 24'ü Kurul tarafından incelemeye alınmıştır.

¹¹⁶ Bkz. Eken, **Yönetimde Şeffaflık**, s. 165.

¹¹⁷ Bkz.Eken, **Yönetimde Şeffaflık**, s. 167.

Yaklaşık olarak 4 yıllık süre zarfında Kurula yapılan 95 başvuru raportörlerce başvuru sırasına göre incelenmekte olup henüz Kurul tarafından görüşülmemiştir¹¹⁸.

2.3.5. Bilgi Edinme Hakkının İhlaline Uygulanan Yaptırım

Kamu yönetiminin ve yönetimde yer alan görevlilerin elindeki en önemli güç bilgidir. Bu bilginin kamuoyu ile paylaşılması ise kamu otoritesi tarafından kullanılan gücün bir nevi paylaşılması, dolayısıyla elindeki gücün azalması anlamına gelmektedir. Kamu oyu karşısında güç kaybetmek istemeyen yönetim, bunun için bilgi paylaşımından uzak durmaya çalışmakta ve kamu görevlileri bu konuda çekimser davranmaktadırlar.

Kanunun 24. maddesinde, “Bu Kanunun uygulanmasında ihmali, kusuru veya kastı bulunan memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında, işledikleri fiillerin genel hükümler çerçevesinde ceza kavuşturması gerektirmesi hususu saklı kalmak kaydıyla, tabi oldukları mevzuatta yer alan disiplin cezaları uygulanır ve bu Kanunla erişilen bilgi ve belgeler ticari amaçla çoğaltılamaz ve kullanılamaz.”, ifadesi yer almaktadır.

Bilgiye erişim başvurularında kamu görevlilerinin bu erişime engel olmaması gerekmektedir. Bilerek ve isteyerek gerçek veya tüzel kişilerin bilgiye erişimlerine engel olunması ya da gizli kalması gereken bilgilerin açıklanması halinde, bu fiili işleyen kamu görevlilerine disiplin mevzuatındaki hükümler uygulanmaktadır. Kamu görevini yerine getirmekle sorumlu kişi, görevini yerine getirirken belirli yükümlülüklerle uygun şekilde hareket etmek zorundadır.

Bilgiye erişim başvuruları karşısında, bilerek bu görevi yerine getirmekten kaçınan ve kişilerin yasaya dayalı haklarını kullanmasını engelleyen kamu görevlileri için; ayrıca belirlenen bir ceza müeyyidesi olmamakla beraber, bu davranışın 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun daki “görevi kötüye kullanma” suçuna sebebiyet vereceği söylenebilir¹¹⁹. Görevlilerin işlemiş olduğu fiiller genel hükümler çerçevesinde ceza kavuşturması gerektiriyorsa ayrıca ceza kovuşturulmasının açılması mümkündür.

Ayrıca Yönetmeliğin 42 maddesinde; Kanun veya Yönetmelik çerçevesinde erişilen bilgi veya belgelerin ticari amaçlarla kullanılamamasının yanında, erişimi

¹¹⁸ Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Raporları, <http://www.bilgiedinmehakki.org/tr> 22 Şubat 2008.

¹¹⁹ Bkz. Kaya, s. 203.

sağlayan kurum ve kuruluşun izni olmadan yayınlanamayacağı belirtilerek, Kanun maddesinde geçen düzenlemenin ötesinde bir düzenlemeye yer verilmiştir. Bu durum basın yayın organları açısından ayrı bir tartışma konusu oluşturmaktadır. Çünkü basın yayın organları bu türdeki bilgi ve belgeleri yayınlarak, kamuoyunu aydınlatma görevini yerine getirmektedir. Ancak bu durumun Kanunun bu maddesi ile kıyaslandığında suç sayılıp sayılmayacağı durumu belirsizlik arz etmektedir¹²⁰.

Bilgi Edinme Yasası, bilgi ve belgelere erişim hakkının engellenmesi veya tam olarak yerine getirilmemesi halinde, konunun yargısal denetimi ile ilgili boyutuna da açıklık getirmemektedir.

Netice itibariyle Kanun; bilgi edinmesi kamu görevlileri tarafından engellenen veya tam olarak yerine getirilmeyen durumlarda, Kanun gereği görevli hakkında idari soruşturma veya cezai kovuşturma açılmasını öngörerek, bilgi edinme talebinde bulunan kişilerin haklarını Kanun hükmüyle koruma altına almaya çalışmıştır.

Bu hükmün varlığı aynı zamanda bilgi edinme hakkını kullanmak isteyen kişilerin başvurularının idare tarafından keyfi olarak reddedilemeyeceği ya da kısmen erişimin sağlanamayacağına göstergesidir.

2.4. Arşiv Yönetimi

Kurum ve kuruluşlar, ellerinde bulunan bütün bilgi ve belgeleri sistematik bir şekilde tasnif etmek zorundadırlar. Bilgi edinme hakkının doğru bir biçimde uygulanması ve kamuoyunun bilgilendirilebilmesi, kurum veya kuruluşa ait olan arşiv ve dosyalama sisteminin gelişmişliği ile doğru orantılıdır¹²¹.

BEHK'nda kurum ve kuruluşlara getirilen dosyalama sistemini düzenleme yükümlülüğündeki amaç; bilgi edinme başvuruları ve cevaplandırılmasını daha kolay şekilde gerçekleştirmektir. Bilgi ve belgelerin tasnif işlemi yapılırken belgeye ait olan adı, tarihi, konusu ve hangi birime ait olduğuna dair referans bilgilerinin kayıt altına alınması oldukça önemlidir. Bu düzenleme, yine bilgi edinme başvuruları incelenirken sonuca ulaşmada idareye kolaylık sağlamaktadır.

¹²⁰ Bkz. Eken, **Yönetimde Şeffaflık**, s. 169.

¹²¹ Bkz. Kaya, s.226.

Sahip olunan bilgi ve belgelerin kayıt altına alınması; istenildiği zaman o bilgiye kısa sürede ulaşmayı ve belgenin kaybolmamasını sağlamaktadır. Kanun; söz konusu dosyalama ve arşiv yönetiminin oluşturulması işlemi için Kanun kapsamındaki kurum ve kuruluşlara 6 aylık süre vermiştir. Söz konusu bu süre dolduğu için şuan da en azından kâğıt üzerinde tüm kurum ve kuruluşların arşiv yönetimi ve dosyalama sistemlerinin tamamlandığı kabul edilebilir¹²².

Bilgi ve belgelerin tasnif edilmesinin yanı sıra elde edilen bu verilerin idare tarafından korunabilmesi, bilgilerin kötü niyetle yok edilmesine karşı tedbir alınmasını gerektirmektedir. Yasa; bu verilerin yok edilmesinin dışında içeriklerinin değiştirilmesini önlemek için de kayıtların içeriğinden ziyade kayıtların kendisinin de açıklanmasını öngörmektedir¹²³.

2.5. Bilgi Edinme Birimlerinin Oluşturulması

Bilgi edinme birimlerinin oluşturulması, Yasa kapsamındaki kurum ve kuruluşlara verilen önemli yükümlülüklerden biridir. BEHK’unda bu konuda ayrıntılı bilgi yer almamasına karşın, konuyla ilgili yönetmelik bu konuya açıklık getirmiştir. Yönetmeliğin 8. maddesine göre; “Kurum ve kuruluşların basın ve halkla ilişkilerde görevli birimlerinde bilgi edinme hakkının etkin şekilde kullanılabilmesi ve bilgi ya da belgelere erişimin zamanında sağlanabilmesi amacıyla bilgi edinme birimleri oluşturulur”.

Basın ve halkla ilişkiler bünyesinde bilgi edinme birimlerinin oluşturulması öngörülürken, halkla ilişkiler birimi bulunmayan kurumlarda, kendi içinde bir bilgi edinme birimi oluşturarak, bu birimin yetkilisinin doğrudan kurum yetkilisine bağlanması öngörülmektedir. Her kurum için sadece bir tane bilgi edinme birimi oluşturulması gerekmektedir¹²⁴. Buradaki asıl amaç zaten iş yükü oldukça fazla olan kurumlarda, işbölümü yaparak başvuruların incelenmesi süresince karışıklık ve zaman kaybını önlemektir. Ayrıca bu bilgi edinme birimlerinde yeterli sayı ve düzeyde personelin bulundurulması da önemlidir.

¹²² Bkz.Eken, **Yönetimde Şeffaflık**, s.133.

¹²³ Bkz. Akşener/Çakmakçı., s.35.

¹²⁴ Bkz.Yılmaz/ Hız, s.72.

Kurulacak bilgi edinme birimlerinin kişilerin kolay bir şekilde başvurabilecekleri yerde olmasına dikkat edilmesi gerekmektedir. Bu birimlerde çalışan personelin ise; başvuruda bulunanlara yol göstermek, başvuru usul ve yöntemlerini açıklamak gibi görevleri vardır. Personelin; talep edilen belgenin kurumun hangi biriminde bulunabileceği, başvuru süreci ve sonrası hakkındaki bilgileri başvuru sahibi kişi veya tüzel kişilere verme görevi vardır¹²⁵.

Bilgi edinme birimlerinin basın ve halkla ilişkiler bünyesinde kurulması, bu alanda yetişen personelin başvuru sahipleri ile iyi ilişkiler kurması açısından önemlidir. Neticede bilgi edinme hakkının özünde yatan şeffaflık ve yönetilenlerin yönetime katılımını sağlama süreci, ilk olarak buradan geçmektedir.

Bilgi edinme sürecinin ilk durak yeri olan bilgi edinme birimlerinin, bilgiye erişimi kolaylaştırmak açısından teknolojik donanımına sahip olması gerekmektedir. Kurum ve kuruluşlar; plan ve programları ile faaliyetlerini tanıtıcı kitap, broşür gibi materyaller oluşturarak bilgi edinme başvurularını azaltma imkânına sahiptirler.

Bilgi edinme birimleri, bilgi edinme başvurularıyla ilgili olarak görevli tek birim değildir. Bu birimin görevi bilgi edinme başvurusunu alıp ilgili birime iletmektir. Bu aşamadan sonra ilgili birimin konuyla ilgili olarak başvuru sahibine cevap vermesi gerekmektedir¹²⁶. Yasanın uygulama aşamasında halka daha yakın olmak suretiyle kurum ve kuruluşların iş yükünü azaltmak açısından, bilgi edinme birimlerinin oluşturulması yasa kapsamındaki kurumların sorumluluğundadır. Bu birimler kurum ve başvuru sahibi arasında bir nevi köprü görevi görmektedir. Bu nedenle burada çalışan personellerin eğitilmiş, deneyimli ve teşkilatı ve yapısını çok iyi bilmesi gerekmektedir. Aksi bir uygulama ise yanlış yönlendirmelere, zaman kaybına ve etkinliğin azalmasına neden olabilmektedir.

2.6. Gizli Bilgileri Ayırarak Bilgi Veya Belge Verme Ödevi

BEHK'nun 9. maddesinde gizli bilgileri ayırarak bilgi verme konusunda, kamu kurum ve kuruluşların sorumluluklarıyla ilgili düzenleme getirilmiştir. Buna göre; istenen bilgi veya belgelerde, gizli kalması gereken bölümlerinin yanında, kamuoyuna

¹²⁵ Bkz. Yılmaz/Hız, s.73.

¹²⁶ Bkz.Eken, **Yönetimde Şeffaflık**, s. 137.

açıklanmasında her hangi bir kısıtlama olmayan bölümler varsa ve bunlar birbirinden ayrılabilir nitelikte ise, söz konusu bilgi ve belge, gizli kalması gereken veya açıklanması yasaklanan bilgiler çıkarıldıktan sonra başvuranın bilgisine sunulur. Ayrıca bu durumun gerekçesi yazılı olarak başvurana bildirilir.

Bu maddede yer alan düzenlemenin getirdiği en önemli tartışma konularından biri; gizli ve yasaklanan belgelerin ayrılarak verilip verilmemesi konusunda kurum ve kuruluşların objektif olup olmayacağıdır¹²⁷. Hangi belgelerin gizli belge niteliği taşıdığı, hangilerinin kamu yararı içerdiği konusunda objektif ve doğru bir ayırım yapmak büyük bir önem taşımaktadır. Söz konusu ayırım yapılırken, Kanunu'nun açıklığı kural, gizliliği ise istisna olarak düzenlediği unutulmamalıdır.

Zamanla gizlilik özelliğini yitiren bilgi veya belgeler, Kanunda sayılan istisnaların içinde yer almıyor ise kişilerin bilgi edinme başvurularına karşı açık hale gelebilir ve bu bilgilere ulaşılması hiçbir kurum veya kuruluş tarafından engellenemez.

2.7. Rapor Sunma Görevi

Pek çok ülkede idarenin bilgi edinme başvurularıyla ilgili olarak bir önceki yıla ait rapor düzenleme uygulaması vardır. İdari birimler bilgi edinme hakkının kullanılmasıyla ilgili raporları her yılın Şubat ayı sonuna kadar BEDK'na gönderirler. Kurulu da bu raporları genel çalışma raporlarıyla birlikte her yıl Nisan ayının sonuna kadar Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne gönderir. Söz konusu raporlar da bu süreci takip eden 2 ay içinde TBMM Başkanlığınca kamuoyuna duyurulur¹²⁸. BEHK'nun 30. maddesinde idarenin hazırlayıp BEDK'na sunacağı raporda bulunması gereken özellikler 5 başlık halinde toplanmıştır.

1-Kendilerine yapılan bilgi edinme başvurularının sayısı,

2-Olumlu cevaplanarak bilgi veya belgelere erişim sağlanan başvuru sayısı,

3-Reddedilen başvuru sayısı ve bunların dağılımını gösterir istatistik bilgileri,

4-Gizli ya da sır niteliğindeki bilgiler çıkarılarak ya da bu nitelikteki bilgiler ayrılarak bilgi veya belgelere erişimi sağlanan başvuru sayısı,

¹²⁷ Bkz. Yılmaz / Hız, s. 83.

¹²⁸ Bkz. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, m.30.

5-Başvurunun reddedilmesi üzerine, itiraz edilen başvuru sayısı ile bunların sonuçları.

Bilgi edinme talepleri ve bunlara verilen cevapların sayısının belirli bir rapor halinde düzenlenmesi ve bu bilgilerin istatistiki veriler şeklinde yayınlanması ile ilgili kurum ve kuruluşların takip altına alınıp, keyfi olarak belgeye erişimin engellenmesinin önüne geçilmeye çalışılmaktadır.

2.8. Personelin Eğitimini Sağlama

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamındaki idari otoriteler, Kanun ve bu Kanunun uygulanması ile ilgili olarak, bünyesindeki personelin eğitilmesi konusunda çalışmalar yapmak zorundadır. Bilgi edinmeye bilinçli ya da bilinçsiz olarak engel olunmasının önüne geçmek, Yasanın etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamak için kapsam dâhilindeki kurum ve kuruluşların hizmet içi eğitim ve seminerler düzenlemesi gerekmektedir.

Bu konu hakkındaki en önemli nokta ise; belgelerin gizli olup olmadığı konusunda doğru ayrıma varabilecek personellerin yetiştirilmesidir. Bilgi edinme hakkıyla ilgili olarak yeterli derecede eğitim almamış, Kanunun sınırlarını, konuyla ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının görev, yetki ve sorumluluklarını bilmeyen kişilerin, bilgi edinme başvurusunda bulunan kimselere yardımcı olması beklenemez.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİLGİ EDİNME HAKKININ TÜRKİYE DIŞINDAKİ ÜLKELERDE KORUNMASI

3.1. GENEL OLARAK

Bireylerin, kamu kurum ve kuruluşları tarafından üretilen veya derlenen bilgileri görebilmesi ve bunlardan yararlanabilme hakkı, bilgiye erişim özgürlüğünü yansıtmaktadır. Tüm dünyada bu hak yavaş yavaş tanınmakta ve Türkiye’de olduğu gibi Bilgi Edinme Yasası’na benzer Kanunlarla güvence altına alınmaktadır.

Günümüz yönetim anlayışının temelinde bilgi vardır ve bilginin paylaşımı iktidarın paylaşımıdır. Ulus devletlerin önünde ise; ellerindeki bilgi bankasını paylaşım açmaktan başka bir çıkar yol bulunmamaktadır. Çünkü bir yandan uluslararası ilişkiler ve küresel ekonomi, diğer yandan da toplumsal dinamikler daha çok bilgi paylaşımı üzerinde temellenmekte, bu bağlamda bilgi paylaşımı yönetebilirliğin ölçütü haline gelmektedir¹²⁹.

Yirminci yy.ın ikinci yarısında ve 21. yy.ın başlarında gerek demokratik değerlerin gelişimi, gerekse bilişim teknolojisindeki olağanüstü ilerlemeler, kamu yönetimlerini sahip oldukları bilgileri, bireylerle paylaşmaya yöneltmiş ve bu paylaşım uluslararası platformda da “Bilgi Edinme Hakkı” tanımıyla temel bir hak olarak kabul görmüştür. Toplumsal, ekonomik, kültürel ve siyasal değişimlerin yoğun olarak yaşandığı bir çağın başındayız. Sanayi çağı yerini bilginin her alanda önem kazandığı bir çağa bırakmıştır¹³⁰. Çoğulcu ve demokratik bir yönetim anlayışına sahip bu çağda, saydam bir yönetim ve halkı ilgilendiren konulardaki bilgilerin halka açık olması önemini giderek arttırmaktadır.

Bilgi edinme hakkı, günümüzde sadece uluslararası ve ulusal belgelerde korunan bir temel hak değil, aynı zamanda çağdaş toplumun temel özelliklerinden birini

¹²⁹Uçkan,Özgür; **E-Devlet, E-Demokrasi ve E-Yönetişim Modeli: Bir İlkel Öncelik Olarak Bilgiye Erişim Özgürlüğü**, s. 6. <http://www.transparency.org/sorge/24.pdf>, 24 Kasım 2007.

¹³⁰ Beydoğan, T.Ayhan ; “Gizlilik Bilgi Edinme ve Demokrasi”, **Yeni Türkiye Dergisi**, Sayı 29, (1999), s. 217.

de teşkil etmektedir. Bu anlamda bilgi edinme hakkı bilgi toplumu yönetim anlayışının ayırt edici özelliklerinin başında gelmekte, bir anlamda bilgi toplumu yönetim anlayışının gerçekleşebilmesi için, bilgi edinme hakkının vatandaşlara tanınması zorunlu görünmektedir.

Bugün yaklaşık olarak 50 ülke, kamu bilgisine erişimi kolaylaştırmak için kapsamlı bilgi edinme hakkı yasalarını kabul etmiştir. Ancak yine de bu yasaların bilgi edinme hakkının tam anlamıyla kullanılmasını sağlamada yeterli olduğunun söylemek güçtür. Kimi ülkelerde, yasalar işlem yetersizliğinden ya da uygulamadan kaynaklanan nedenlerle işlevsizleşmiştir. Kimi ülkelerde ise yönetimin zor durumda kalmasını önlemek için çeşitli sınırlandırmalar getirilmektedir¹³¹.

Bilgiye Erişim Özgürlüğü bakımından, bugün artık sansür uygulamaları dünyanın büyük bir bölümünde ya kalkmış, ya da biraz şekil değiştirmiş ve oldukça azalmıştır. Bununla beraber, gerek kişi haysiyet ve onurunu ve gerek ulusal güvenlik, kamu düzeni, genel ahlak gibi kavramları korumak amacıyla, ceza yasalarına konulmuş olan ağır hükümlerle çatışmamak için kişilerin gönüllü olarak öz denetim uyguladıklarını görmekteyiz.

Demokratik ülkelerde düşünce ve ifade özgürlüğü, anayasal bir hak olarak karşımız çıkmaktadır. Bilgiye erişim özgürlüğü ise; ya mahkemeler tarafından ifade özgürlüğünün içinde konuşlanmış durumdaki bir hak olarak görüldüğü için, ya da anayasada açıkça sözü edildiği için koruma altına alınmış bulunmaktadır. Bu ikinci uygulama yeni kurulan demokrasilerde ve demokratikleşen ülkelerde daha sık görülmektedir. Örneğin Japonya, Hindistan, Güney Kore, gibi ülkelerde Bilgiye Erişim Özgürlüğü Yüksek Mahkemeler tarafından ifade özgürlüğüne dayandırılarak anayasanın koruduğu haklar arasına konulmuştur¹³².

¹³¹Bkz. Uçkan, s. 8.

¹³²Bkz. Uçkan, s. 9.

3.2. AMERİKA

3.2.1. Amerika Birleşik Devletlerinde Bilgi Edinme Hakkının Gelişimi

ABD’de bilgi edinme hakkı ile ilgili olarak ilk düzenleme 1789 tarihli “House Keeping Statute’ dur. 1946 yılında çıkartılan Federal İdari Usul Kanunu’nda insanlara hesap sorma hakkı tanınmıştır¹³³. Köklü bir demokrasi geleneği olan ABD, keyfi yönetime karşı önlemler paketi olarak, çıkardığı idari usul yasasının tek başına yönetimde demokrasiyi sağlayamadığını görmüş ve bunun bir parçası olarak bilgi edinme hak ve özgürlüğü yasasının çıkarmıştır. Bu yasa federal hükümet kurumlarından bilgi elde etmek isteyen bireylere genel bir kamusal hak tanımaktadır. Bilgi edinme olgusu, bireye bilgi isteme hak ve özgürlüğü verirken idareye de bilgi verme ödevi yükler. İdarenin bilgi verme ödevi, her şeyden önce kamu görevlilerinin dışarıya bilgi vermesini yasaklayan kuralların kaldırılmasını gerektirir. Bu bağlamda bilgi edinmeyi bir sistem biçiminde benimseyen ülkelere örnek olarak, ABD’yi göstermek mümkündür.

Yönetimde demokrasinin sağlanabilmesi için katılımcılık ilkesinin benimsenmiş olması önemli bir unsurdur. Katılımcılık, hiçbir biçimde örgütlenmemiş olan bireyin de sesini duyurabilmesini ve idareyi işlem veya eylem yaparken yönlendirebilmesi demektir. ABD’de yönetimde demokrasinin bu ögesini gerçekleştirebilmek için “Gün Işığında Yönetim Yasası” çıkartılmıştır¹³⁴.

1998 yılında Amerika’da çıkartılan Dijital Milenyum Telif Hakkı Yasası elektronik bilgi edinme özgürlüğü konusunda düzenlemeler getirmiştir. Ancak 11 Eylül 2001 yılında ABD’de meydana gelen terör olayları nedeniyle özellikle elektronik bilgilerin denetimi konusunda bazı kısıtlamalara gidilmiştir.

¹³³Bkz. Kaya, s. 318.

¹³⁴Gürsel, Özkan; İdari Usul Kanunu’nda Düzenlenmesi Gereken Genel İdari Usul İlkeleri, **İdari Usul Kanu’nu İdari Usul Sempozyumu**, 17–18 Ocak 2008, Ankara: s. 59.

1946 yılında Truman zamanında çıkartılan İdari Usul Kanunu karar alma sürecinde izlenmesi gereken usulleri ayrıntılı bir biçimde düzenlemiştir. Bu düzenleme içinde yabancılar dahil herkese bilgi edinme hakkı tanınmış, ancak şart olarak konuyla doğrudan ilgili olma koşulu aranmıştır. Bu kanunla beraber halka ilk kez idarenin elindeki bilgi ve belgelere ulaşma olanağı sağlanmıştır.

ABD’de yasal hakkını kullanarak bilgi edinme talebinde bulunan kişinin talebinin reddedilmesi halinde yargıya başvurusunun yolu da açıktır. ABD’de BEHK ve Federal İdari Usul Kanunu’nun yanında, yönetimde demokrasiyi, şeffaflığı ve açıklığı pekiştiren üç ayrı yasa kabul edilmiştir. Bunlardan birincisi; danışma komitelerinin toplantılarının halka açık yapılmasını öngören 1972 tarihli “Federal Danışma Komitesi Kanunu”, ikincisi; ABD vatandaşlarına ve burada sürekli ikamet edenlere hükümet kayıtlarında kendileri hakkındaki bilgilere erişme hakkını tanıyan 1974 tarihli “Özel Yaşamın Gizliliği Kanunu” ve son olarak kamu toplantılarının halka açık yapılmasını öngören 1976 tarihli “Güz Işığında Yönetim” Kanunu’dur¹³⁵. Bilgi edinme hakkının kamu örgütleri açısından bazı belirsizlikler taşıması ve 1974 yılında yaşanan Watergate skandalı şeffaflığa ilişkin düzenlemelerin yeniden gözden geçirilmesine neden olmuş bu durum neticesinde de söz konusu bu üç yasa çıkartılmıştır. Yapılan bu kanunlar içerisinde en kapsamlı değişiklik ise 1996 yılında çıkartılan “Elektronik BEHK” ile gerçekleşmiştir.

3.2.2. Amerika Birleşik Devletlerinde Bilgi Edinme Hakkının

Kapsamı

20. yy.’ın başlangıcında, gerek belge üretimindeki artış ve bu artışın getirdiği maddi kayıplar, gerekse fazla belgelerin ayıklanıp elden çıkarılmasına yönelik yeterli düzenlemelerin olmaması nedeni ile idari işlemler yavaşlamış, belgelere erişim güçleşmiş ve depolama sıkıntıları ortaya çıkmıştır. Bu tip sorunların ortadan kaldırılabilmesi için; 1913 yılında ABD’de Verimlilik Bürosu kurulmuş ve bu büro ilk kez kurumsal harcamalarda tasarruf sağlanması konularında çalışmalar yürütmüştür. Bu tür çalışmalarla beraber belge üretiminin denetim altına alınması gerekliliği

¹³⁵ Bkz. Kaya, s. 321.

yaygınlaşmaya başlamış ve 1934 yılında ABD Ulusal Arşivi kurulmuştur¹³⁶. Amerika Birleşik Devletlerinde yürürlükte bulunan “Freedom of Information Act” isimli yasanın “Kamu Kurumları ve Personelleri Bölümü”nün bir kısmının özeti şu şekildedir¹³⁷.

-Her teşkilat herkese açık bilgileri, teşkilat tüzüklerini, görüşleri, yönetmelikleri, kayıtları ve tutanakları, ulaşılabilir hale getirecektir.

-Yol göstermek amacıyla, her teşkilat ayrı ayrı mevcut uygulamalarını Federal Dosya’da yayınlayacaktır.

-Halkın bilgi edinebilmesi, öneri veya ricada bulunabilmesi veya kararlara ulaşabilmesi için, merkez ve taşra organizasyonlarının kamusal tarifleri, nerede oldukları, personelin kim tarafından çalıştırıldığı (ve sivil servisinin olma durumunda, üyeleri), metotlarının ne şekilde olduğu açıklanacaktır.

- Prosedür kuralları, uygun formların tarifleri veya formların elde edilebileceği yerleri ve tüm tutanak, kayıt veya incelemelerin kapsam ve içeriklerinin açıklanması gerekmektedir.

-Her teşkilat, yayınlanmış kanun uyarınca, aşağıdaki kamusal konularda kontrol ve kopyaları ulaşılabilir halde bulunduracaktır:

*Kamu davalarıyla ilgili son kararları,

* Yönetim tarafından alınan kararlar ve gerekçeleri.

- Her teşkilat makul şekilde zaman, yer, ücret (varsa), ve takip edilmesi gereken prosedürleri anlatan yayınlanmış kuralları göze alarak yapılan, her türlü kayıt talebi üzerine, her kim olursa olsun kayıtları zamanında elde edilebilir hale getirecektir.

- Kayıtlar hakkında yapılan bir rica cevaplanırken, elektronik form veya formattaki kayıtları araştırmak için, teşkilat makul derecede gayret sarf edecek ve bu gayret teşkilatın otomatik bilgi sistemini önemli derecede aksatmayacaktır.

-Yasanın emirlerini yerine getirmek için, her teşkilat tüzükler yapacak, uyarı ve vatandaş yorumlarının sonuçları dikkate alınarak, yapılan başvuruların yerine getirilmesi

¹³⁶Bkz. Kaya, s. 322.

¹³⁷Fert, İsmail; **Bilgi Edinme Hakkı Yasası Ve Amerika Birleşik Devletlerinde Uygulanışı**, Polis Dergisi Yayınları, http://www.egm.gov.tr/egitim/dergi/eskisayi/41/web/kalite/Ismail_FERT.htm, 05 Mart 2008

için uygun ücretlerin listesi açıkça belirtilecek ve bu ücretlerin ne zaman iptal edileceğini ve azaltılacağını saptamak için prosedürler ve kavuzlar kurulacaktır. Bu gibi listeler, uyarı ve vatandaş yorumlarının sonuçları dikkate alınarak, Yönetim ve Bütçe Bakanı tarafından hazırlanan klavuzlara uygun olacak ve tüm teşkilatlar için tek liste fiyatı uygulanacaktır.

- Kayıtlar; ticari kullanım için talep edildiğinde, doküman araması, kopya, ve gözden geçirmeler için ücretler mantıklı standart fiyatlarla sınırlı olacaktır. Bu kayıtlar ticari kullanım için değil, herhangi bir eğitim veya ticari olmayan bilimsel bir kurum tarafından bilgi veya bilimsel araştırma amaçlı; ya da herhangi bir haber ajansı temsilcisi tarafından talep edildiğinde de, ücretler yine standart fiyatlarla sınırlı olmalıdır.

-Eğer bilgi açıklanması, vatandaşın yararına olacaksa, yani devlet faaliyetleri veya işlerinin halkça anlaşılmasına büyük ölçüde yardımcı olacağı olası ise ve talep edenin ticari maksadı asıl amaç değilse, dökümanlar ücretsiz veya makul bir ücret karşılığında düzenlenecektir.

-Bir önceki yılın 30 Eylül tarihi itibarıyla kayıtlarla ilgili yapılan ve idarede beklemede olan istek sayısı, ve o tarihte acenteye yapılmış olan isteklerin beklemedeki ortalama gün sayısı; kayıtlarla ilgili olarak idarenin eline geçen istek sayısı ve işleme konulan istek sayısı; alınan ücretler toplamı gibi bilgileri belirten bir raporun, bilgisayar haberleşmesi de dahil olmak üzere kamuya açık hale getirmek zorunludur.

ABD Başsavcısı, elektronik araçlarla hazır hale getirilen bu raporları, tek bir elektronik erişim noktasında kullanılabilir hale getirmekle sorumludur. Başsavcı, bu raporların sunulduğu yılın 1 Nisan tarihinden daha geç olmamak üzere raporların elektronik ortamda hazır olduğunu Temsilciler Meclisinin Hükümet Reform ve İnceleme Komitesi Başkan ve Üyelerine ve Senatonun Adliye ve Hükümet İşleri Komite Başkanlarına ve Üyelerine tebliğ etmek durumundadır¹³⁸.

Amerikan Yasası'nın incelemesinden de anlaşılacağı üzere, kişilerin kendilerini ilgilendiren konularda kamu kurum ve kuruluşlarının yapmış oldukları kayıtları inceleme hakkı en vazgeçilmez haklarından. Bunun yanında belgeleme, arşivleme sisteminin oluşturulması bunların düzenli raporlar halinde kişilere herhangi bir talep olmaksızın

¹³⁸Bkz. Kaya, s. 323.

elektronik yollarla erişimlerinin sağlanması, bu konuda atılabilecek önemli adımlardandır.¹³⁹

Ayrıca, ABD Yasası incelendiğinde Yasa'nın geniş kapsamlı olduğu görülmektedir. Bilgi edinme prosedüründen, uyuşmazlıklara; yıllık yapılan bilgilendirmelerden, harcamalara; kayıtların gizli tutulmasına ilişkin yapılacak cezai yaptırımlardan, denetlemeye kadar detaylı düzenlemenin yapıldığı görülmektedir.

3.2.3. Amerika Birleşik Devletlerinde Bilgi Edinme Yasasının

Kullanımı

ABD'de bilgi edinme hakkı gerek bu ülkede ikametgâhı bulunan, gerekse yabancılara tanınan bir haktır. Hem gerçek hem de tüzel kişiler bu haktan yararlanabilmektedirler. Herhangi bir bilgiye ulaşmak isteyen birey öncelikli olarak ulaşmak istediği bilgiyi net bir şekilde tanımlamak zorundadır, ancak bilgiye ulaşma isteğinin gerekçesini sunmak gibi bir zorunluluğu yoktur. ABD'de kurumlar istenilen bilgiyi 20 iş günü içerisinde ilgili kişiye sunmak zorundadırlar. Zorunlu durumlarda bu sürenin 10 gün daha uzatılması mümkündür. Söz konusu süreyi uzatmak için yargıç kararına ihtiyaç vardır. İstenilen bilginin içeriği özel hayatın gizliliğini ihlal edecek nitelikte ise bu bilgiler gerekçe gösterilerek gizli tutulmakta, bunun dışındaki konularda, gerekli bilgiler talep eden kişiye sunulmaktadır¹⁴⁰.

ABD'de federal idare kayıtlarına ulaşabilmenin üç yolu bulunmaktadır. İlk olarak; idare kendisiyle alakalı bilgileri resmi gazetede yayınlamak zorundadır. Resmi gazetede genel olarak halkın bilgi edinme hakkını kullanmak için başvuru yapacağı birimler ve bunun ne şekilde yapılması gerektiği, ilgili birimin çalışma sistemine ilişkin genel bilgiler, tüm evrakların veya raporların kapsam ve içeriği ile ilgili bilgiler yayınlanmaktadır. İkinci olarak; her idare, idare çalışanları el kitapçıkları ve çalışanlara verilen bir takım talimatları, insanların kolayca ulaşabileceği şekilde hazır hale getirmek zorundadır. Üçüncü olarak; Federal gazetede yayınlananlar hariç kişiler tüm diğer kayıtlı verilere ulaşma hakkına sahiptirler¹⁴¹.

¹³⁹Bkz. Eken, **Yönetimde Şeffaflık**, s. 86.

¹⁴⁰ Bkz. Eken, **Yönetimde Şeffaflık**, s.85.

¹⁴¹ Bkz. Kaya, s.323-324.

3.3. FRANSA

3.3.1. Fransa'da Bilgi Edinme Hakkının Gelişimi

Fransa merkeziyetçi ve katı bir yönetim sistemine sahip olmasından dolayı pek çok ülkenin yönetim sistemini etkilemiştir. İlk olarak 1789 İnsan Hakları Bildirgesi'nde vatandaşlara yönetimden hesap sorma hakkının verilmesi, bir tür bilgi edinme hakkı olarak nitelendirilebilir. Nitekim Fransız İhtilâli'nin başlamasında; Fransa'nın XVI. yüzyıldan beri kendisini “Tanrıdan başka kimseye hesap vermek zorunda görmeyen” krallar tarafından baskıyla yönetilmesi, halkın birbirine eşit olmayan sınıflara ayrılması ve bazı sınıflara geniş ayrıcalıkların verilmesi, Fransa'da yetişen aydınların yazılarıyla ve konuşmalarıyla eşitliği, adaleti ve özgürlüğü savunarak halkı bilinçlendirmeleri, bu bildirgenin yayınlanmasını tetiklemiştir. Fransa'da 05 Nisan 1884 tarihli Belediyeler Kanunu'nda getirilen bazı düzenlemelere göre de, Fransa'da ikamet eden veya vergi veren herkes bilgi isteme, belediye hesaplarını yerinde inceleme hakkına sahiptir. 1971 yılında yayınlanan bir raporda idarenin gizlilik uygulaması eleştirilmiş ve idarenin denetlenmesinin artırılması, idareye verilen ayrıcalıkların sınırlandırılması gerektiği ve bilgi edinme hakkının kanunlarla düzenlenmesinin önemi vurgulanmıştır¹⁴².

Fransa'da vatandaş ile idare arasında arabuluculuk fonksiyonu gören Mediateur 1973 yılında oluşturulmuştur. Ülkede bilgi ve belgelere erişimi sağlayan 3 önemli yasa vardır. Bunlardan ilki; bilgi edinme hakkını tanıyan 6 Ocak 1978 tarih ve 78-17 sayılı Bilgi İşlem Fişler ve Özgürlükler Hakkındaki Kanun'dur. Bu Kanun, kişiler hakkında tutulmuş fişlerin kullanımını ve onlara ulaşmayı düzenlemektedir ve Fransa'da gizli topluma son verme eğilimini başlatmıştır. Ardından, vatandaşlara belgelere erişim hakkı tanıyan 17 Temmuz 1978 tarih ve 78-753 sayılı İdari Belgeleri Öğrenme Hakkına İlişkin Kanun çıkartılmıştır. Üçüncü olarak; yönetimi daha demokratik hale getiren ve idari faaliyetlerin gerekçelendirilmesine yönelik olan, 11 Temmuz 1979 tarihli İdari Kararların Gerekeşi ve İdare ile Halk Arasındaki İlişkilerin İyileştirilmesi Hakkındaki Kanun'dur. Vatandaşları idare karşısında korumayı ve bilgilendirilmesini hedefleyen son yasal

¹⁴² Bkz. Eken, *Yönetimde Şeffaflık*, s.87.

düzenleme 2000 yılında çıkartılan “Yönetimle İlişkilerinde Vatandaş Hakları” isimli Yasadır¹⁴³.

Fransa’da bilgiye erişim hakkının gelişmesine ve demokrasinin yönetimle bütünleşmesine önayak olan bir dizi yasanın çıkartılmasının yanı sıra aynı dönemlerde Fransa’da pek çok makale ve yazıların yayınlanması hukukçulara destek olmuştur. Bununla beraber bilgi edinme konusuna önem veren pek ok çevreler bu konunun önemini vurgulayıcı mitingler düzenlemiştir¹⁴⁴.

3.2.2. Fransa’da Bilgi Edinme Hakkının Kapsamı

Fransa’da 1 Ocak 1980 yılında yürürlüğe giren Bilgi İşlem, Fişler ve Özgürlükler Kanunu; hem halkın bilgilendirilmesini, hem bilgisayarda hem de elde işlenen fişlerin kişilerin özel hayatına zarar vermemesini ve özel hayatın korunmasını düzenlemektedir. Kanun idarenin gizli uygulamalarıyla mücadele etmeyi hedeflerken aynı zamanda gerçek kişilere idarenin elinde bulunan ve kendilerini ilgilendiren bilgileri inceleme ve düzeltme hakkı tanımaktadır. Kanun, isteyen herkesin dökümanları inceleyerek bilgilendirilmelerini bir hak olarak kabul etmiş ve vatandaşlara bir takım serbestlikler getirmiştir¹⁴⁵.

Fransa’da birbiri ardına çıkartılan yasalar, bilgi edinme hakkını temel bir ilke haline getirmiştir. Bu haktan sadece vatandaşlar değil, Fransa’da sürekli veya geçici olarak ikamet edenler, dernekler şirketler, sendikalar gibi çeşitli gruplar da faydalanabilmektedir. Kişiler merkezi veya mahalli idarelerin elinde bulunan yazılı belgeler ses ve görüntü kayıtları, bilgisayar kayıtlarına serbestçe ulaşabilmekte ve onları inceleyebilmektedirler. Bununla beraber Fransa’da insanların bu haktan yararlanabilmesi için dökümanların varlığından haberdar olabilmeleri adına kurumların çıkarmış oldukları yönergeleri, aldıkları kararları arşivlerine koyma, yayınlama zorunluluğu getirilmiştir.

İdare ve memurlar, istenileni vermekle veya talebin reddedildiğini bildirmekle yükümlüdürler. Memurların 1978 yılında çıkartılan kanunda yapılan bir değişiklikte sır

¹⁴³Gürsel, Özkan; “İdari Rejim Olarak Örnek Aldığımız Fransa’da İdari Usul ve Bilgi Edinme Hakkına İlişkin Düzenlemeleri”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1–2, (1998), s. 282.

¹⁴⁴Bkz. Özkan, “İdari Rejim Olarak Örnek Aldığımız Fransa’da İdari Usul ve Bilgi Edinme Hakkına İlişkin Düzenlemeleri”, s. 283.

¹⁴⁵Bkz. Kaya, s. 335.

saklama yükümlülüğü, idari dokümanlara giriş serbestisini düzenleyen kanun çerçevesinde belirlenmektedir. 13 Temmuz 1983 tarihli Kanunla yapılan yeni bir düzenleme memurlara halkın bilgi talebini karşılama yükümlülüğü getirmiştir¹⁴⁶.

İdari Belgelere Erişme Hakkındaki Kanun; idarenin kayıtlarında yer alan her türlü bilgi ve belgeye kişiler tarafından erişilmesini ve bilgi edinme hakkına sahip olan kişiler ile bilgi edinmeye konu olan bilgi ve belgelerle birlikte, bilgiye erişebilmenin istisnai durumlarını açıklamaktadır.

Kamu kurum ve kuruluşları kişiler hakkında çeşitli bilgileri kapsayan fiş ve veri bankalarını elinde bulundurmaktadır. Fransa'da kişiler bu bilgi ve belgeleri başkalarının hak ve özgürlüklerine zarar vermeden kullanma hakkına sahiptirler. Söz konusu fiş ve kayıt sistemini tutanlar ise bu yasa çerçevesinde ilgili konularda kişileri bilgilendirme ve kayıtların doğru bilgilerden oluşmasını sağlama dışında bu bilgileri kullanmamak gibi çeşitli kısıtlamalara tabidirler. Ayrıca kişileri ilgilendiren bu tür kayıt ve fişlerde şahısların dini, siyasi ve felsefi düşünce tarzını yansıtan bilgilerin yer alması yasaklanmıştır¹⁴⁷.

Kanun temelde, bilgilenmenin iyileştirilmesini öngörürken, bilginin işlenmesinde ortaya çıkan gizli uygulamalarla mücadeleyi hedeflemekte ve böylelikle kişiler, kamu yönetimine, kendileri hakkında düzenlenmiş bir fişin varlığını veya herhangi bir fişte isminin geçip geçmediğini sorabilmekte, söz konusu fişlerin içeriğini görebilmekte eğer herhangi bir yanlışlık ya da hata varsa onları düzeltebilmektedir.

Fransa'da kişisel verileri içeren fişlere erişebilme hakkı genel bir şekilde düzenlenmesine rağmen bazı istisnalar da getirilmiştir; devlet güvenliğini, milli savunma ve kamu güvenliğini ilgilendiren bilgileri kapsayan fişler ve dosyalar bu kapsamda bulunmaktadır. Bunun dışında yasama faaliyetleri, idari yargılama ve Danıştay görüşleri, Sayıştay belgeleri ile Mediateur' a gönderilen şikâyet dilekçeleri gibi belgeler Fransa'da bilgi edinme hakkı kapsamı dışında yer almaktadır¹⁴⁸. Ülkede bilgi edinme hakkının kullanılmasına ilişkin çeşitli istisnalar da bulunmaktadır.1978

¹⁴⁶ Bkz. Özkan, **İdari Rejim Olarak Örnek Aldığımız Fransa'da İdari Usul ve Bilgi Edinme Hakkına İlişkin Düzenlemeleri**, s. 284.

¹⁴⁷ Bkz. Özkan, **Fransa'da İdari Usul ve Bilgi Edinme Hakkına İlişkin Düzenlemeleri**, s. 284.

¹⁴⁸ Bkz. Eken, **Yönetimde Şeffaflık**, s. 89.

tarihli Bilgiye Erişme Kanununun 6. maddesinde yer alan ve bilgi ve belgeye erişimi kısıtlayan istisnai durumları aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür¹⁴⁹.

-Hükümet görüşmelerinin ve yürütme yetkisi kapsamındaki otoritelerin gizliliğine zarar verebilecek olanlar,

-Milli birlik ve ulusal savunma gizliliğine zarar verebilecek olanlar,

-Fransa’da dış politikanın yürütülmesine zarar verebilecek olanlar,

-Kamu ,devlet ve kişi güvenliğini tehdit edebilecek bilgi ve belgeler,

-Ülkenin ekonomi politikasına zarar verebilecek bilgiler,

-Maliye ve gümrük işlerinin düzenlemelerine zarar verebilecek belge ve bilgiler,

-Yargıya intikal eden konuların açıklığa kavuşturulmasını ve yürütülmesini engelleyebilecek bilgi ve belgeler,

-Kanunlar tarafından koruma altına alınmış bilgi ve belgeler,

-Özel hayat, tıbbi gizlilik, bir kişi hakkında yargı ve değerlendirme içeren dokümanlar ise sadece ilgili kişiye verilmektedir.

Fransa’da 1978 tarihinde çıkartılan Bilgiye Erişim Kanunu uyarınca bilgi edinmede ortaya çıkabilecek uyuşmazlıkları çözmek amacıyla “Yönetsel Bilgilere Erişim Komisyonu” (CADA) kurulmuştur

3.2.3. Fransa’da Bilgi Edinme Hakkının Kullanımı

Fransız BEHK’ nun uygulanması çerçevesinde, bilgilere ulaşma bazı şartlara bağlanmış ve bunun yanında bazı güvencelerle de donatılmıştır. “Yerinde inceleme ve bilgilenme, hizmetlerin yürütmesini engellemek ve büroları rahatsız etmemek için bir düzenlemeye tabi tutulabilir, ama kesinlikle yasaklanamaz” hükmü getirilerek Kanunun uygulamasının çerçevesi belirlenmiştir. Kanun kişilere ilgili bilgi ve belgeleri inceledikten ve bilgilendikten sonra cevap hakkı tanımaktadır. Buna göre, herkes kendisiyle çatışan sonuçlara sahip bir idari dokümanın içeriğini bilme hakkına ek

¹⁴⁹ Bkz. Özkan, **Fransa’da İdari Usul ve Bilgi Edinme Hakkına İlişkin Düzenlemeleri**, s. 285.

olarak, eğer isterse söz konusu dokümanın ekine gözlemlerini ve düşüncelerini eklettirebilmektedir.

Bilgi edinme hakkının kullanımı, belirttiğimiz istisnalar dışında ilgili kamu örgütlerinin elinde bulunan bütün belge ve bilgiler için geçerlidir. Herhangi bir kurum elinde bulunmayan bir bilgi edinme talebiyle karşı karşıya kalırsa söz konusu talebi konu ile ilgili brime iletmek durumundadır. Fransa'daki Bilgiye Erişim Yasasına göre; bilgi talep eden kişi, isterse bilginin yer aldığı belgenin bir kopyasını alabilir, isterse de yerinde ücretsiz olarak incelemede bulunabilmektedir. Bilgi edinme başvurusu yasalarda belirtilen ve bilgi edinme kapsamı dışında kalan bilgileri içeriyorsa ilgili kişiye bu bilgiler gizlendikten veya çıkartıldıktan sonra iletilir¹⁵⁰.

Kanun; istisnalar dışında kalan belgelere ulaşma talebi olduğunda, bireylere istedikleri dokümanın verilmemesi halinde yargıya başvurma hakkı da tanımıştır. Aralık 1978 tarihli Kararname ile oluşturulan ve kanunun uygulanmasını izlemekle görevli CADA bu konuda önemli rol oynamaktadır¹⁵¹.

Fransa'da herhangi bir bilgi edinme başvurusu yapıldığı zaman ilgili kurum 1 ay içerisinde başvuruya cevap vermek durumundadır. Şayet bu 1 aylık süre zarfında herhangi bir cevap verilmez ise veya red kararı başvuru sahibine bildirilmezse, başvuru talebi reddedilmiş sayılmaktadır. Eğer red kararı ilgiliye bildirilmiş ise gerekçesi ile birlikte, karara karşı başvuru yolları ve bu başvurunun süresi de belirtilmek zorundadır. Başvuru sahibi idarenin zaman kaybına uğramaması işlerin aksamaması ve ilgili memurun talep edilen belgeyi rahatça bulabilmesi açısından incelemek istediği belgeyi açıklayıcı bir şekilde belirtmek zorundadır. Kamuya açık olan, yayınlanmış belgelere erişim hakkı uygulanmamaktadır. Bunun dışında herhangi bir kişinin bir kurumla yapmış olduğu sözleşmelere ticari açıdan zarar verebileceği gerekçesi ile ulaşma imkânı yoktur. 2001 yılında çıkartılan bir genelge ile Fransa'da bilgiye erişim ücretleri her kurum için sabitlenerek bilgi edinme başvuruları için düzenleyici işlemler getirilmiştir¹⁵².

¹⁵⁰ Bkz. Eken, **Yönetimde Şeffaflık**, s. 90.

¹⁵¹ Bkz. Eken, **Yönetimde Şeffaflık**, s. 92.

¹⁵² Bkz. Özkan, **İdari Rejim Olarak Örnek Aldığımız Fransa'da İdari Usul ve Bilgi Edinme Hakkına İlişkin Düzenlemeleri**, s. 287.

Bilgiye Erişim Yasası'ndan faydalanmak isteyen ancak idareden istediği bilgiyi yeterli ölçüde temin edemeyen yahut talebin reddedilmesi durumunda red gerekçesini yeterli bulmayan kişiler CADA başvurumaktadırlar. Başvuru yapıp CADA'nın görüşü alındıktan sonra konu yargıya intikal ettirilmektedir. CADA Bilgiye Erişim Kanununun uygulanmasını incelemek ve bununla ilgili yıllık rapor hazırlamakla görevli bir komisyondur. Söz konusu komisyon bu yasa çerçevesinde bilgi edinme hakkını kullanmalarına kolaylık sağlarken, aynı zamanda idarenin de belgenin açıklığı veya gizliliği konusunda şüpheye düşmesi durumunda ona yol gösterici olmaktadır. Kişiler kendileriyle ilgili bilgilere ulaştıktan sonra, gerek duymaları halinde, ilgili dökümanın ekine kendi yargı ve gözlemlerini de eklettirme hakkına sahiptirler¹⁵³.

3.4. İSVEÇ

3.4.1. İsveç'te Bilgi Edinme Hakkının Gelişimi

Tarih boyunca insan haklarının geliştirilmesi ve korunması için yöntemler araştırılmış, hak ve özgürlüklerin korunması, özgürlüklerin doğuşundan beri toplumları meşgul etmiş ve toplumlar bunları koruyabilmek için hızlı ve maliyetsiz kurumlar yaratmaya çalışmıştır. Başta İsveç olmak üzere, kendi hukuk sistemleri ve özel gereksinmelerine göre değiştirilerek oluşturulan kurumlar, pek çok ülkede büyük ilgi toplamıştır. Bu kurum İsveç'te Ombudsman adı altında ilk kez 1713 yılında kurulmuş ve 1809 yılında İsveç Anayasası'na girerek anayasal bir kurum niteliğine bürünmüştür. Ombudsmanlık kurumu diğer ülkelere farklı isimlerde yer bulurken daha önce bahsedildiği gibi Fransa'da bu kurum, Mediateur adıyla anılmakta ve burada Mediateur, kamu kuruluşlarının yönetilenlerle olan ilişkileriyle ilgili olarak gelen şikâyetler ile ilgilenmektedir¹⁵⁴.

İsveç'te ombudsman; kamu gücü ile bireyler arasındaki ilişkileri düzenlemek, kişi hak ve özgürlüklerini savunmak, yurttaşları yönetime karşı korumak ve kötü yönetimden doğan haksızlıkları önlemek amacıyla oluşturulmuş bir kurumdur.

¹⁵³Bkz. Kaya, s. 339.

¹⁵⁴Küçüközyiğit, Galip; **Bağımsız Bir Kamusal Denetim Organı: Ombudsman**, 2003, http://www.turkhukuk sitesi.com/makale_100.htm, 10 Ocak 2008.

Yönetimin yaptığı haksızlıkları ortaya koymak, takdir yetkisinin kötüye kullanılmasını engellemek, mevzuata saygılı olmayı ve uygun hareket etmeyi temin etmek amacını taşımaktadır.

Genel olarak “demokratik devlet” anlayışının 1789 Fransız devrimiyle ortaya çıktığı söylene de, bu tarihten daha önce Avrupa'da demokratik yapıların varlığı bilinmektedir. İsveç'te 1718'den 1772'ye kadar devam eden parlamenter sistem buna bir örnektir. 1766'da çıkarılan "Resmi Belgelerin Yayınlanması Hakkında Kanun" bu parlamenter sistemin bir ürünüdür. Buna göre belgelerin buldukları yerlerde kopyalarının yapılması ya da onaylı kopyaların sağlanabilmesi için tüm arşivlere giriş serbest bırakılmıştır. 1772'de kanun askıya alınmış ve 1809'da yeniden yürürlüğe konulmuştur. İsveç'teki en son değişiklik 1766 yılında kabul edilen ve günümüze kadar gelen kanunun bugünkü versiyonu 5 Nisan 1949 tarihli Basın Özgürlüğü Kanunu olmuştur ve diğer ülkelerdeki benzer kanunların temelini oluşturmuştur¹⁵⁵.

Bugün yaklaşık 50 ülkede BEHK vardır ve bu Kanunlar'ın çoğu Türkiye'de olduğu gibi yeni tarihlidir. Bilgi edinme hakkı ile ilgili ilk yasal düzenleme İsveç'te 1766 tarihli Basın Özgürlüğü Yasası'nda bulunmaktadır. Basın Özgürlüğü Kanunu basını herkes için özgür kılmıştır. Bireysel öğrenme hakkı ilk kez, İsveç'te 1776 yılında olmak üzere, ardından 1786 Virginia Bildirgesi ve 1789 Fransa İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi ile anayasal nitelikte bir hak olarak tanınmıştır. Bilgi alma hakkı, çağdaş ve uygulanabilir anlamda ilk olarak 1973 yılında çıkan Veri Kanunu ve 1980 yılında çıkan Gizlilik Kanunu ile düzenlenmiştir¹⁵⁶.

Gizlilik Kanunu uyarınca, bireylerin şahsi ve iktisadi yaşantılarının korunması esastır. 1949 tarihli basın özgürlüğü hakkındaki kanun anayasal nitelikte sayılmakta ve İsveç vatandaşlarının yönetsel belgeleri öğrenmesini güvence altına almaktadır. Günümüzde İsveç'te resmi belgelere ulaşmak yaşamın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir.

Son zamanlarda ise İsveç hükümeti, ulusal hükümet, il konseyleri, belediyeler ve ticaret birlikleri temsilcilerini şeffaflık konusunda cesaretlendirmek için “Şeffaf İsveç Kampanyası” adı altında bir harekete imza atmış, kampanya kamu sektöründe

¹⁵⁵ İçimsoy, Oğuz; **Bilgi Edinme Özgürlüğü**, <http://www.beyaz.net/index.php?module=newsmodule&action=view&id=147> 10 Ocak 2008.

¹⁵⁶ Bkz. Kaya, s. 309.

şeffaflığın arttırılmasını, kamuoyunun bilinçlendirilmesini ve aktif yurttaş katılımının sağlanması ile idari belgelerin kamuya olabildiğince açık olması yönünde çalışmaları hedef almıştır.

3.4.2. İsveç'te Bilgi Edinme Hakkının Kapsamı

İsveç'te resmi belgelere erişim başvurusu kamu otoritelerine yapılmaktadır. Ancak Basın Özgürlüğü Kanununda kamu otoritesi kavramının ne anlama geldiği tam olarak belirtilmemiştir. Tüm İsveç vatandaşları ve İsveç'te sürekli olarak ikamet eden yabancılar resmi belgelere erişim hakkına sahiptirler. Basın Özgürlüğü Kanununun ikinci bölümünde tüm İsveç vatandaşlarının resmi belgelere erişim hakkına sahip oldukları ifade edilmiş olsa da, Kanun'un 14. maddesinde istisnai durumlar dışında yabancı uyruklu olanların İsveç vatandaşları ile eşit kabul edildiğinin ifade edilmesinden ötürü, bilgiye erişim özgürlüğünün herkese tanındığını söylemek mümkündür¹⁵⁷.

Bireyler, kamu otoritelerince tutulan resmi belgelere en geniş şekliyle ulaşma hakkına sahiptir. Belgeler, içerdikleri konu ile ilgili durum karara bağlandığında, başka bir makama gönderildiklerinde erişime açık hale gelirler. Ülkenin iç işlerini ilgilendiren belgeler, dosyalanmış veya bir karar verilirken önemli bir etken olacak yeni bir içeriğe sahip olmadığı sürece resmi belge sayılmamaktadır. İsveç'te resmi belge niteliği taşımayan bu belgelerin açıklanması söz konusu değildir. Otoriteler resmi belgelerin bir dizinini tutmak zorundadırlar ve dizinlerin pek çoğu da halka açıktır. Sade bir vatandaşın Başbakanlık Ofisine giderek kendisi ile ilgili tüm belgelerin kopyalarını görme imkânı vardır¹⁵⁸. Son zamanlarda ise otoriteler sahip olduğu resmi belgelerin dizinlerinin elektronik ortama aktarılabilmesi için çeşitli çalışmalar yürütülmektedir.

Belge kavramı; İsveç kanununda yazılı, görsel ve işitsel bir nesne olarak ifade edilmektedir. Kamu otoritesinin elinde bulunan, herhangi bir kamu otoritesi tarafından düzenlenen veya edinilen belgeler resmi belge olarak kabul edilmektedir. Herhangi bir kamu otoritesinin elindeki bilgisayarda depolanmış bilgiler rutin araçlar aracılığı ile erişilebilir hale gelmedikçe otoritenin elinde bulunan bilgiler olarak kabul

¹⁵⁷ Bkz. Kaya, s. 310.

¹⁵⁸ Örnek Ülke İsveç-Dünya'daki ilk Bilgi Edinme Özgürlüğü Yasası, 17 Ekim 2006, <http://bilgiedinmehakki.org.tr>, 12 Ocak 2008.

edilmemektedir. Kanuni herhangi bir kısıtlama getirilmedikçe her türlü belgeye erişim hakkı mevcuttur. Kanuna getirilen istisnalar mutlak olmamakla beraber kamu otoritesinin yetki ve takdirine bırakılan durumlar vardır. Bazı belgelerin tamamına olmasa bile bir bölümüne ulaşma hakkı da tanınabilir.

İsveç'te, insanlara tanınan bilgi ve belgelere ulaşma hakkının geniş olması, bu durumun istisnalarının olmadığı anlamına gelmemektedir. Ulusal güvenlik, dış ilişkiler, ekonomik politika, idari otoritelerin denetleme işlemlerini gerçekleştirmek amacıyla oluşturdukları politikalar, mahremiyet ile bitki ve hayvan türlerinin korunması gibi bazı durumlarda bilginin açıklanması zorunluluğu bulunmamaktadır.

1 Ocak 1981 tarihinde yürürlüğe giren Gizlilik Kanununda hangi belgelerin gizli tutulması gerektiği açık bir biçimde ifade edilmiştir. Gizli tutulması gereken belgelerin açıkça belirlendiği bu Kanun ile hükümetin, belgelerin gizli tutulması konusundaki karar verme yetkisi ortadan kalkmıştır. Kanun hükümlerince; resmi belgeye ulaşma yetkisinin verilmediği bir konuda, kişinin bilgi edinme talebinde bulunması durumunda kamu otoritelerinin ve kamu görevlilerinin bu belgeye erişimi sağlaması gibi bir durum söz konusu değildir. Gizlilik Kanununda aynı zamanda gizli tutulan belgeler erişim süreleri de ayrıca belirlenmiştir. Buna göre söz konusu belgeler iki ile yetmiş yıl arasında gizli tutulmaktadır. Kanunda ayrıntılı olarak belirlenen erişimin engellenmesiyle ilgili süreler dolduğu takdirde, belgeye serbestçe erişim mümkündür. Sınırların oldukça net olarak belirlendiği kanunlara rağmen kasıtlı olarak bu gizliliği ihlal eden kişiye, 1 yıla kadar hapis cezası, Kanun hükümlerini ihmal nedeniyle ihlal eden kişiye ise, para cezası verilmektedir¹⁵⁹.

3.4.3. İsveç'te Bilgi Edinme Hakkının Kullanımı

Bilgi edinme talebinde bulunan kişi, öncelikle ilgili kamu kurumuna müracaat eder. Başvuru sözlü ya da yazılı olarak yapılabilir. Bilgi talebi belgeyi nezdinde bulduran otorite tarafından sonuçlandırılır. Bilgilenme talebinin kamu yetkililerince geri çevrilmesi halinde, genel idare mahkemelerine başvurma yolu açıktır. Bu başvurunun da sonuç vermemesi halinde, Üst İdare Mahkemesi'ne başvuruda bulunma hakkı vardır. Bilgiye erişim taleplerinde red kararına karşı yargıya başvurabilme

¹⁵⁹ Bkz. Kaya, s. 316

hakkının tek istisnası ise, yazılı olarak bir bakan tarafından bu kararın verilmiş olmasıdır. Böyle bir durumda kişi ancak konuyla ilgili olarak hükümete başvurma hakkına sahiptir¹⁶⁰.

“Anonim kalma hakkı” adı verilen kural gereği belge talebinde bulunan kişi kimliğini belirtme zorunluluğuna sahip değildir. Bu kuralın amacı bilgi talebinde bulunan kişinin kimliğinin belirlenmesi ve kayıt altına alınması suretiyle kamu otoritesi tarafından ilgili kişi üzerinde baskı ve olumsuz herhangi bir etki yapılmasını önlemektir. Bilgi talebinde bulunan kişi, talep ettiği bilgi veya belgeyi hangi amaçla kullanacağını açıklamak zorunda da değildir. Ancak gizli olan bir belgenin yalnızca belirli bir amaç için kullanılacağı durumunda idarenin bu belgeyi talep eden kişinin kimliğini isteme ve belgeyi elde etme amacını öğrenme hakkı vardır. Bu durumda kişi isterse talebini geri çekebilir veya istenilen bilgileri idari otoriteye verebilir¹⁶¹.

Resmi bir belgeye ulaşmak isteyen kişi tam ve ayrıntılı olarak neye ulaşmaya çalıştığını belirtmek zorundadır. Genel ifadelerin kullanılması, İsveç Bilgi Edinme Kanunlarına göre mümkün değildir. Talebin yerine getirileceği süre konusunda kesin bir hüküm bulunmamaktadır. Kanun’da “en kısa süre içinde talebin gerçekleştirilmesi” şeklinde genel bir ifade yer almıştır. Elde edilmek istenen belgenin Gizlilik Kanunu kapsamında olmaması durumunda kişi belgeyi yerinde inceleme hakkına sahiptir. Belgeleri inceleme talebi herhangi bir ücrete de tabi değildir. Ancak belgelerin incelenmesi dışında kişilerin ilgili belgenin bir kopyasını istemesi halinde belirli bir ücret ödenmesi zorunludur. Kimi durumlarda otorite, talep edilen bilgi veya belgenin araştırma dışında farklı bir amaçla kullanılmasına ya da yayınlamasına yasak getirebilir. Bu durumun ihlali ise cezai bir sorumluluk getirmektedir¹⁶².

¹⁶⁰ Bkz. Kaya, s. 311-317.

¹⁶¹ Bkz. Kaya, s. 317.

¹⁶² Bkz. Kaya, s. 317.

3. 5. İNGİLTERE

3.5.1. İngiltere’de Bilgi Edinme Hakkının Gelişimi

Halkın kişisel haklarının tanındığını belirten ilk siyasal belge 1215 tarihli Magna Carta olmuştur, ancak bilindiği gibi İngiltere’nin yazılı bir anayasası bulunmamaktadır. Devletin temel organlarının işleyişini, sistemini ve yapısını belirleyen yazılı bir metin oluşturulmamıştır. Bu ilişki ve güçler dengesi tarihsel süreç içerisinde kendiliğinden belirlenmiş ve gelenek olarak günümüze kadar ulaşmıştır. Anayasası, yerleşik hukuk normları, yasalar, yasa gücünde olan mahkeme içtihatları, anayasal görenekler ve antlaşmalar gibi hukuksal düzenlemelerin toplamından oluşur ve bunlar tarafından şekillendirilir. Siyasal ve yönetsel gelenekleri sonucunda kendine özgü “güçler ayrılığı” ilkesi doğmuştur. İngiltere’de güçler ayrılığı anlayışının odağında ise “parlamento egemenliği” ilkesi vardır¹⁶³.

İngiltere’de hukukun bir bütün olduğu, “ortak hukuk” sistemi vardır. Ortak hukuk sisteminde ilke olarak devlet dahil, hukukun tüm özneleri eşit kabul edilmekte ve ortak hukuka tabi olmaktadır. İngiltere’deki kabine parlamentoya karşı sorumludur. Merkezin çevre üzerinde belirgin bir üstünlüğü vardır. İngiltere’de temel hak ve özgürlükleri belirleyen yazılı bir anayasaya olmadığı için, kişisel özgürlükler ve kamu otoriteleri arasındaki ilişkilerde dengeyi sağlayıcı bir unsur olarak hukukun üstünlüğü kavramının önemli bir yeri vardır.

Çok güçlü bir “gizlilik” kültürüne sahip olan İngiltere’deki bu gelenek eski dönemlere kadar dayanmaktadır. Halkın resmi belgelere ulaşması, gizlilik kültürünün getirmiş olduğu anlayışla gereksiz görülmüştür. Yönetimde açıklık ve şeffaflık gibi günümüz demokrasisinin vazgeçilmez iki unsuru, ilk başlarda İngiliz yönetimine uzak kalmıştır. 1911 yılında çıkartılan Resmi Gizlilikler Kanunu’nda yönetimde gizliliğin esas alınması bu konuda getirilen cezai müeyyidelerle desteklenmiştir. Fulkon; 1968 yılında yayınlanan raporunda, kamu yönetiminde gizliliğin azaltılarak, kamu yararına daha iyi bir hizmetin verilmesi gerektiğini savunmuştur. Fulkon 1972 tarihinde biraz daha ileri giderek, “Resmi Gizlilikler Kanunu”nun 2. maddesinde yer alan “resmi

¹⁶³Ateş, Selahattin; “İngiltere Yönetim Yapısının Özellikleri”, **Türk İdare Dergisi**, Sayı 457, (1979), s. 4.

belgelerin gizliliğinin kötüye kullanılması” hakkında iki binin üzerinde suç tipini sayan maddenin tamamen kaldırılmasını öngörmüştür¹⁶⁴.

1970 ve 80 li yıllarda yaşanan ekonomik ve siyasal gelişmeler kamu sektörünü en çok tartışılan konular arasında ön sıralara getirmiştir. Birçok gelişmiş ülke bu dönemden itibaren kamu sektörü yönetiminde önemli bir dönüşüme tanıklık etmiştir. Katı, hiyerarşik ve bürokratik kamu yönetimi, esnek, kamu yönetimine dönüştürülmüş, pek çok faktörün etkisiyle de yavaş yavaş şekil değiştirmeye başlayan klasik kamu yönetimi anlayışı 20. yy.ın sonlarına doğru İngiltere’de de hız kazanmıştır.1977 yılında yürürlüğe konan “Croham Direktifi” ile kamu yönetiminin önemli politik kararlarının altında yatan nedenlerin halka duyurulması amaçlanmıştır. Yine aynı dönemde İngiltere’de kişilere bilgisayarlardan kendileri ile ilgili bilgilere ulaşabilme hakkı tanınmış ve bu hak “Veri Koruma Kanunu” adı altında yürürlüğe konmuştur. Yapılan bir dizi reform çalışmalarıyla İngiltere’de kişilere kendileriyle ilgili sağlık, sosyal, çalışma, konut, çevre ve güvenlik bilgileri gibi pek çok bilgiye ulaşmasını sağlayan yasalar çıkartılmıştır¹⁶⁵. İngiltere’de 1990’lı yılların başından itibaren bilgi edinme özgürlüğünü getiren çeşitli düzenlemeler yapılmış, bu düzenlemelerden bir kısmı hükümet tarafından reddedilirken, bir kısmı ise kabul edilmiştir. Köklü bir gizlilik kültürünü taşıyan İngiltere’de bilgi edinme hakkının tam anlamıyla hükümet tarafından kabul edilmesi ve yürürlüğe konması eskiden beri süregelen tabuların yıkılması anlamına geldiği için zor olmuştur. Hatta bu süreç içerisinde açıklık ve bilgi edinme özgürlüğünün getirilmesi seçimler sırasında adayların vaatleri arasında yer almış ancak bu vaatler tam anlamıyla uygulama bulamamıştır. Bilgiye erişim özgürlüğünün Bilgi Edinme Kanunu adı altında yasalaşması İngiltere’de ancak 2000 yılında gerçekleşebilmiştir.

3.5.2. İngiltere’de Bilgi Edinme Hakkının Kapsamı

İngiltere’deki Bilgi Edinme Yasası İskoçya Hariç Galler ve Kuzey İrlanda için geçerlidir. Merkezi İdare Birimleri, Parlamento Kuzey İrlanda Meclisi, Galler Meclisi, Kralın askeri kollukları gibi kurumlar bu yasanın kapsamı içinde yer alan kurumlardır. Bilgi talebi ile kamu otoritesine yapılacak olan müracaatlar yazılı olmalıdır. Bu yazılı

¹⁶⁴ Kurt, Süleyman; “Britanya İdari Yargı Yerleri ve Yargısal Denetim”, **Danıştay Dergisi**, Sayı 107, (2004), s. 78.

¹⁶⁵ Bkz. Kaya, s. 363.

talepte ilgili kişinin adı soyadı adresi ve istediği belgenin tam olarak hangisi olduğu belirtilmelidir. Söz konusu yazılı talebin bilgi edinme yasasına dayanılarak yapıldığının belirtilmesi zorunlu değildir. Bilgi talebinin idareye ya da kamu düzenine zarar verme amacı taşıması halinde, talep reddedilmektedir. Britanya’da bilgi edinme kapsamı dışında bırakılan en önemli konulardan bir tanesi tarihi belgelerdir. Tarihi belgelere ancak kanunlarda öngörülen sürelerin geçmesi durumunda ulaşmak ve bu kanun kapsamında bilgi edinmek mümkündür¹⁶⁶.

1998 yılında Tony Blair hükümeti zamanında İskoçya’da seçimler yapılarak İskoç parlamentosu oluşturulmuş ve saydamlığı sağlamaya yönelik olarak bir takım önlemler alınmıştır. Buna göre seçilen parlamento üyeleri mal bildiriminde bulunacaklar ve bunlar bir sicilde toplanarak bu sicilin tamamı kamu oyununun bilgisine açık tutulacaktır. Bu sicilin kamuoyunun kullanımına açılması internet aracılığıyla sağlanmış ve İskoçya parlamentosunun oluşturduğu web sitesinde özel olarak bir sayfa söz konusu sicile ayrılmıştır. Bu web sayfasında parlamento üyelerinin tamamının isim listesi bulunmakta ve parlamento üyesinin sahip olduğu mülkün listesi ve değerleri, sahip olduğu menkul kıymetler ve değerleri, her türlü kazancı seçimlerde harcadığı para ve bunun kaynaklarına ulaşmak mümkündür¹⁶⁷. Böylece herhangi bir yurttaş bu siteye ulaşarak parlamento üyeleri hakkında pek çok bilgiye ulaşabilmektedir.

Aynı dönemde hükümet programında yer alan önemli başlıklardan biri, bilgiye ulaşma hakkına ilişkin düzenlemedir. Konuyla ilgili olarak yapılan çalışmaların ardından bilgi edinme ile ilgili bir yasa çıkartılmıştır. Bu yasaya göre, yurttaşlar kamunun elindeki resmi bilgi ve belgeleri görme ve onları elde etme hakkına sahiptirler. Kanun kapsamında pek çok kamu kurum ve kuruluşunun yer aldığını söylemek mümkündür. Merkezi yönetim birimleri, bölgesel ve yerel yönetimler, kamunun tanıdığı yetkiyle kamu görevi yapan özel kuruluşlar, özelleştirilmiş olan firmalar ve devletle yapılmış kontratlar uyarınca hizmet sunan kuruluşlar bu yasanın kapsamı içine girmektedirler.

Ancak İngiltere’de çıkartılan bu yasanın tamamen sınırsız olduğunu söylemek yanlıştır. Başka kişilerle ilgili özel bilgi ticari sır niteliği taşıyan bilgiler, milli güvenlik ve savunmayla ilgili bilgiler ve benzerlerine ulaşmada açılacak dosyaların kişilere ya da

¹⁶⁶ Bkz. Kaya, s. 371-373.

¹⁶⁷ Bkz. Kaya, s. 366.

kamu menfaatlerine zarar getirebilecek nitelikte olması durumunda söz konusu yasadan faydalanmak mümkün değildir. Bu alandaki çalışmaların yasaya uygun yürütüldüğünü gözlemekten, yapılacak şikâyetleri değerlendirip birimlere müdahale etmekten ve milli çıkarlara aykırı şekilde yasanın gereksiz kullanımını önlemek adına üst düzeyde bir görevli belirlenmiş ve bu görevliye oldukça geniş yetkiler tanınmıştır¹⁶⁸.

3.5.3. İngiltere’de Bilgi Edinme Hakkının Kullanımı

Yazılı olarak talebini ilgili kuruma ileten ve herhangi bir konuda bilgi edinme hakkından yararlanmak isteyen kişi kendisine verilecek cevabın hangi yolla ulaştırılmasını istediğini belirtme şansına sahiptir. Kanunlara göre kişi; bilginin kopyasını almak, bilginin özetini incelemek ve bilgiyi içeren kaydı incelemek gibi üç farklı yolla bilgiye ulaşma hakkına sahiptir. Ancak kamu otoritesinin talepte bulunan kişinin bilgiye ulaşma yöntemiyle ilgili talebine mutlak suretle uymak gibi bir zorunluluğu bulunmamaktadır. Bilgi edinme talebinin iletildiği kurum en fazla yirmi iş günü içerisinde ilgiliye olumlu ya da olumsuz cevap vermek zorundadır. Kimi zaman kamu otoriteleri bilgi talebinde bulunan kişiden bir miktar harç talebinde bulunabilir ve bu miktar kuruma ödenene kadar istenilen bilgiyi vermekten kaçınabilir. Kendisinden ücret talep edilen kişinin bu parayı yatırması için üç aylık bir süresi vardır. Bu süre içerisinde eğer harç miktarı yatırılmamışsa, bilgi edinme talebi zaman aşımına uğramış sayılır¹⁶⁹.

İngiltere’de uygulanmaya çalışılan bilgi edinme hakkının oldukça önemli istisnaları ve kısıtlamalarını söylemek mümkündür. Örneğin istenilen bilgiye eğer farklı yollarla ulaşma imkânı varsa kanun bu bilgi edinme talebini istisna olarak görmekte ve kişilerin bu haktan yararlanmasına müsaade etmemektedir. Yıllık ya da belirli dönemler halinde çıkartılan çeşitli istatistikî bilgi veya araştırmalar gibi ileriki bir tarihte yayımlanması öngörülen herhangi bir bilgi varsa, bu bilgiye ulaşma istemi de kanun kapsamı dışında yer almaktadır. Aynı şekilde milli güvenlik, savunma, uluslararası ilişkiler, ekonomiyle ilgili bilgiler bu Kanunun istisnaları arasında yer almaktadır. Pek çok ülkede olduğu gibi İngiltere’de de üçüncü kişilerle ilgili bilgiler söz konusu

¹⁶⁸ Bkz. Kaya, s. 380.

¹⁶⁹ Bkz. Kaya, s. 373.

olduğunda, kişisel verilerin korunması kapsamında bu kişilerle ilgili bilgiler bilgi verme yükümlülüğünün kapsamı dışında tutulmaktadır

İngiltere’de bağımsız bir makam sıfatını taşıyan bilgi görevlisi, doğrudan parlamentoya karşı sorumludur ve başlıca görevi bu kanunun uygulanmasıdır. Bu görevlinin, kişilerin Kanun kapsamındaki haklarını anlatmak ve Kanunun doğru ve uygun bir şekilde uygulanmasını sağlamak gibi önemli sorumlulukları vardır. Kişiler bilgi talebinde buldukları kurumun, Kanunun gerektirdiği yükümlülükleri yerine getirmemesi durumunda bilgi görevlisine şikâyetle bulunma hakkına sahiptir. Ancak bu şikâyetin belirli bir süreyi geçmesi durumunda talep reddedilmektedir¹⁷⁰.

Son dönemlerde yönetimler, İngiltere’de devletten bilgi alma hakkını kullanan vatandaş karşısında, yönetimde yapılan harcamalar, iş ve işlemler ile ilgili pek çok bilgiyi kamuoyuna sunmak zorunda kalmıştır. Son derece merkezî ve kapalı bir siyasi yapıdan gelen İngiltere, bu kanunun tüm dünyada yaygınlaşması ve insanların haklarını öğrenmeye başlamasıyla birlikte, yönetimin kapılarını halka açmak zorunda kalmıştır.

3.6. AVRUPA BİRLİĞİ

3.6.1. Avrupa Birliği Düzleminde Bilgi Edinme Hakkının Gelişimi

1990’lı yılların başında gelişmiş ülkelerde, bilginin etkin bir biçimde kullanımı irdelenmeye başlanmıştır. Avrupa Birliği bu bağlamda 1994 yılında Bangemont raporlarını yayınlamıştır. Bu raporda AB’nin öncülüğü ile üye ülkelerde bilgi toplumuna nasıl geçileceği ile ilgili öneriler ve bilgi toplumu kavramı vurgulanmaktadır. Bu anlamda Avrupa Topluluğunun köklü ilkelerinden bir tanesi bilgiye erişim hakkıdır. Üye ülkelerin teker teker sahip oldukları ulusal düzenlemelerin yanı sıra Topluluk düzleminde de ayrıca belgelere erişim hakkının düzenlendiği bir sistem söz konusudur. Teknolojideki gelişmelere paralel olarak sanat, bilim özgürlüğü, tüketici hakları, temiz bir çevrede yaşama ve özel yaşamın gizliliği gibi üçüncü kuşak insan haklarından olan

¹⁷⁰ Bkz. Kaya, s. 381.

bilgi edinme hakkı, uluslararası hukukta ilk kez 1948’de Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 19. maddesinde ifade özgürlüğü bağlamında düzenlenmiştir. Buna göre;

“Herkes görüş ve ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak müdahale söz konusu olmaksızın kanaat özgürlüğü ile ülke sınırları söz konusu olmaksızın bilgi ve düşünceleri her türlü kitle iletişim aracı yoluyla aramak, almak ve yaymak özgürlüğünü içerir”¹⁷¹.”

Avrupa parlamentosu konsey ve komisyonu 2001 yılından itibaren Avrupa Birliği tüzüğünü uygulamaya başlamıştır. Avrupa birliği düzleminde uygulanan bu sistemin Türkiye’ de uygulanan sistemle benzer yanları vardır. Avrupa Birliğindeki sisteme genel olarak bakıldığında şeffaflık ve bilgi edinme hakkı konularının Maasricht Anlaşmasından önce çok fazla üzerinde durulan bir konu olmadığı göze çarpmaktadır. Konu ile ilgili olarak 1980’ler den itibaren çeşitli çalışmaların yapıldığını söylemek mümkündür. Avrupa Parlamentosu ilk olarak 1984 yılında “ Avrupa Topluluğunca Bilgilerin Zorunlu Yayınlanması” hakkındaki kararı kabul etmesi ile bu konudaki önemli adımlardan birini atmıştır. Daha sonraki yıllarda AP Avrupa Birliği Anlaşma Taslağına bazı konsey toplantılarının halka açık olması ile ilgili hükmü kabul etmiştir¹⁷².

1988 yılında üye devletlere sahip oldukları çevresel bilgilere erişimi sağlama yükümlülüğü getirilmiştir. Ancak bu yükümlülük topluluk kurumlarını bağlamamış sadece üye devletler tabi kılınmıştır. Hollanda, Danimarka, İsveç ve Finlandiya’nın Avrupa Birliği düzleminde hesap verebilirlik, şeffaflık ve bilgiye erişim konularının gelişmesinde önemli bir yere sahiptir. AP, Sayıştay gibi pek çok topluluk kurumu, iyi yönetim ilkesinin gereği olarak, halkın belgelere ulaşması konusunda bazı kuralları kabul etmiştir. Bilgi edinme hakkı ile ilgili olarak kuralların ana çerçevesi 1 Kasım 1993 yılında yürürlüğe giren Maasricht anlaşması ile belirlenmiştir. Bu gelişmeden sonra şeffaflık ve bilgi edindirme, iyi yönetimin ve demokrasinin gereği olarak vurgulanmış ve bilgi edinme hakkı ve bilgiye erişimin başlangıç noktası olan Maasricht Anlaşmasının ana metni ilan edilmiştir¹⁷³.

¹⁷¹ Bkz. Hasdemir, s. 87.

¹⁷² Bkz. Kaya, s.149.

¹⁷³ Bkz. Kaya, s.152.

1993 yılında Avrupa Komisyonu “Toplulukta Açıklık” adı altında yeni bir bildiri yayınlamış ve belgelere ulaşma hakkına ilişkin temel bazı ilkeler belirlenmiştir. Maasricht Anlaşmasının yürürlüğe girmesinden sonra Avrupa Komisyonu ve Konseyi bağlayıcı olmayan ortak bir Davranış Kodu benimsemiştir. Buna göre halkın Konsey ve Komisyonun elinde bulunan belgelere ulaşma ilkeleri ortaya konulmuştur. Açıklık ve belgelere erişim kavramları 1999 yılında yürürlüğe giren Amsterdam Anlaşması’nda ilk kez yer almıştır. Ancak burada ifade edilen belge kavramı tam olarak açıklanmamış, idarenin elinde bulunan belgeler mi, yoksa idareye dışarıdan iletilen belgeleri kapsayıp kapsamadığı açıklığa kavuşturulmamıştır¹⁷⁴.

Amsterdam Anlaşması’nın 255. maddesi ile Avrupa Birliğinin üç büyük organı niteliğini taşıyan Avrupa Parlamentosu, Avrupa Konseyi, Avrupa Komisyonu kendi belgelerine erişim hakkını tanımıştır. Ancak bu üç kurum dışında diğer kurumların belgelerine erişim hakkı tanınmamıştır. Amsterdam Anlaşmasının 255.maddesi gereği Avrupa Birliği vatandaşları ile üye ülkelerden birinde ikamet edenler ve tüzel kişilere bilgiye erişim hakkı bu üç kurum dahilinde güvence altına alınmıştır. Ancak 2001 yılındaki bilgi edinme hakkını içeren ve günümüzde de etkili olan Avrupa Birliği Tüzüğü, belge kavramının resmi özelliği ile ilgili herhangi bir tanımlama da bulunmamıştır¹⁷⁵.

Avrupa Birliği düzleminde önemli bir yeri olan ve tam adı “Çevresel Bilgiye Erişim, Karar Vermede Halkın Katılımı ve Yargıya Başvuru” olan Aarhus Sözleşmesi 1998 yılında Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu tarafından imzaya açılmış, 30.10.2001 tarihinde de yürürlüğe girmiş ve AB üyesi ülkeler dahil 39 ülke tarafından kabul edilmiştir. Ancak Türkiye bu sözleşmeyi henüz imzalamamıştır¹⁷⁶. Aarhus Sözleşmesi’nin temel yaklaşımı, halkın bilgiye erişim ve karar alma sürecine katılımında şeffaflığın sağlanmasıdır. Sözleşme’de, halkın bilgiye erişim ve karar alma sürecine katılımında vatandaşlık, milliyet ve ikametgâh farkının gözetilmemesi öngörülmüştür. Sözleşme insan faaliyetleri sonucu meydana gelen, insan sağlığına ve çevreye yönelik bir tehdit durumunda, halkın önlem almasını sağlayacak olan ve kamu otoritesinin elinde bulunan tüm bilgilerin bireylere anında ve gecikmeden ulaştırmayı taahhüt altına almaktır.

¹⁷⁴ Bkz. Hasdemir, s. 90-91.

¹⁷⁵Coşkun, Aynur; “Aarhus Sözleşmesinin İdare Hukuku Açısından İrdelenmesi”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 24, (2002), s. 149.

¹⁷⁶ Bkz. Coşkun, s. 151

Halen daha AB, tüm dünya ülkelerini Sözleşme'ye taraf olmaya çağırmakta ve Sözleşme hükümlerini uluslararası alanda yerleşik hukuk kuralları haline getirmeye çalışmaktadır. Bu yöndeki çabalara ABD ve Kanada gibi gelişmiş ülkeler de destek vermektedir.

Avrupa Birliği vatandaşlarının temel haklarını ve Avrupa Birliği'nin vatandaşlarına karşı sorumluluklarını düzenleyen Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı 2000 yılında kabul edilmiştir. Avrupa Birliği'ne üye devletler ile aday devletler kendi mevzuatlarını burada geçen hükümler doğrultusunda düzenlemek zorundadırlar. Avrupa Birliği anlaşmasını oluşturan metinde demokratik ve şeffaf yönetimin gerekliliği üzerinde durulmuş, Avrupa Parlamentosu ve Ombudsmanına dilekçe ile başvurma gibi haklara yer verilmiştir. 2001 yılında yürürlüğe giren Avrupa Birliği Tüzüğü belgelere erişim konusunda önemli bir adım olmuştur. Çünkü bu tüzük daha önce belgelere erişim hakkına getirilen sınırlamaların bir kısmını ortadan kaldırmıştır. İyi yönetim kavramının Avrupa Birliği hukukunda son zamanlarda önemli derecede yer edinmesi iyi yönetimin vazgeçilmez unsurlarından olan şeffaflık ve bilgi edindirme haklarının da önemli ölçüde gelişmesine olanak sağlamıştır. Bu bağlamda da yine Avrupa Birliği'nde bu konuda önemli gelişmelerin olduğu 2001 yılında "İyi Yönetim Kodu" kabul edilmiştir. Buna göre; kamu görevlilerine hukuka uygun hareket etme, aynı konumda olan kişilere eşit davranma, özel çıkarlar ile kamu yararı arasında özel bir denge kurma gibi bir takım yükümlülükler getirilmiştir¹⁷⁷.

Şimdiki hali ile, Avrupa Birliği düzlemindeki belgelere erişimin kapsamının geniş olması ve az sayıda sınırlamaya gidilmesi dikkat çekmektedir. Sistem herhangi bir kamusal ya da özel çıkara zarar vermemek şartıyla, tüm belgelerin erişebilir olması ilkesine dayanmaktadır.

3.6.2. Avrupa Birliği Düzleminde Bilgi Edinme Hakkının

Kapsamı

Avrupa Birliği Temel İnsan Hakları Şartı'nın "Belgelere Erişme Hakkı" başlıklı 42. maddesine göre; Birliğin bütün vatandaşları veya bir üye devlette ikamet eden veya

¹⁷⁷ Bkz. Coşkun, s. 153

kanuni adresi bu devlette bulunan bütün gerçek veya tüzel kişiler, Avrupa Parlamentosu, Konsey ve Komisyon belgelerine erişme hakkına sahiptir.

“Şeffaflık” kavramı, Avrupa Birliği terminolojisinde Birliğin kurumlarının faaliyetlerinde açıklığı ifade etmek için sıkça kullanılan bir kavramdır ve bu kavram, çeşitli konularda kamunun bilgiye erişim talepleri ile AB belgeleri ile bağlantılı olduğu gibi Birliğin karar alma sürecini ve anlaşmalar, yasa tasarıları gibi metinlere kolaylıkla erişimi de kapsamaktadır. Açıklık kavramı ise, vatandaşın yönetime etkin katılımı ile yönetimin daha meşru bir yapıya sahip olmasını sağlamaktadır.

1997 yılında imzalanan Amsterdam Anlaşmasının 255. maddesi ile şeffaflık kavramı, Avrupa Birliği Anlaşmasının (Maastricht) içine alınmış ve tüm Avrupa Birliği vatandaşlarının yanı sıra, üye devletlerde yerleşik bulunan veya kayıtlı büroları olan tüm gerçek veya tüzel kişilerin, Avrupa Birliği'nin bünyesinde bulunan belgelere erişimi sağlamıştır¹⁷⁸.

AB’ de bilgi ve belgelere erişim hakkı ancak Avrupa Komisyonu, Konseyi ve Parlamentosu’na ait belgeleri kapsamaktadır. Yani bilgi ve belgelere erişim hakkı, diğer Avrupa kurumları ve organlarını kapsayacak ölçüde geniş değildir. Bu üç kurum, bilgi ve belgelere erişimin kapsamını genişletebilmek için bir bildiri yayınlamış, diğer kurum ve organlarında gönüllü olarak AB Tüzüğünü uygulamasını istemişlerdir. Konsey ve Komisyon, Birlik üyesi olsun ya da olmasın herkese kendi uygulama kurallarına erişim hakkı tanımaktadır. Ancak bu üç önemli kurum henüz tam olarak kendi içinde belgelere erişim uygulamalarını oturtamamıştır. Ekonomik ve Sosyal Komite ile Bölgeler komitesi bilgiye erişim konusunda Avrupa Birliği vatandaşı olmayanları bu hakkın dışında tutmakta ve bilgiye erişimin alanını daraltmaktadırlar.

Tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi Avrupa Birliği düzleminde de bilgiye ulaşmanın belirli sınırları çizilmiştir. Kamu güvenliği, savunma, uluslar arası ilişkiler, herhangi bir üye ülkenin ekonomik politikası gibi konular, bilgi verme yükümlülüğünün dışında tutulmuştur. Hiç şüphesiz sınırlandırmanın mutlak maddelerinden bir tanesi özel yaşamın gizliliği ve bireyin bütünlüğünün korunmasıdır.

Kurumlar tarafından henüz karara bağlanmamış olan ve açıklanması halinde kurumun karar almasının zarar görebileceği durumlarda bilgi ve belgelere erişimin

¹⁷⁸ Bkz. TESEV, s. 25.

kapsamı daraltılmaktadır. Esasında bilgiye ve belgeye erişimin kapsamı konusunda en can alıcı noktalardan bir tanesi istisnaları belirlerken kamu menfaati kavramının net bir şekilde ortaya konabilmesidir. Yani hangi konunun ne ölçüde kamu menfaatini yansıttığı ve konu ile ilgili belgelere erişimin sağlanması durumunda kamu menfaatlerinin ne ölçüde zarar görüp görmeyeceğidir. Bu nedenle belgelere erişimin kapsamı belirlenirken kamu menfaati kavramının net bir şekilde ortaya konması oldukça önemlidir. Bunun dışında Tüzük düzleminde “Hassas Belge” olarak isimlendirilen ve kurum ve kuruluşlarda oluşturulmuş gizli, çok gizli, kişiye özel olarak nitelendirilen belgeler bulunmaktadır. Bu belgeler kayıt altına alındıktan sonra ancak ilgili kişinin rızasıyla açıklanabilmektedir. Tüzükte açıklanması yasaklanmış olan bilgi ve belgelerin talep eden kişilere verilmesi konusunda otoritenin taktir yetkisi yoktur.

2002 yılında çıkartılan Avrupa Birliği Tüzüğü’nün ardından aynı yıl yayınlanan bilgi edinme hakkına ilişkin teyit (Erişim isteminin reddi durumunda kuruma yapılan ikinci başvuru) başvurularına verilen olumlu yanıt oranlarını aşağıdaki tablo kısmen ortaya koymaktadır¹⁷⁹.

Tablo:1

	Tam Erişim	Kısmi Erişim
Konsey	% 76.4	%12.2
Komisyon	% 62.4	%8.3
Parlamento 528 başvurudan 9’u reddedilmiş, buna karşın yapılan bir yeni başvuru sonucunda kısmi erişim sağlanmıştır.		

Yine 2002 yılında AB tüzüğünde yer alan istisnai konularla ilgili olarak yapılan ilk bilgiye erişim başvurularında verilen olumsuz yanıtların oranı aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo:2

¹⁷⁹ Commission of the European Communities 2004, aktaran Hasdemir, s.114.

İstisna	AP	Konsej	Komisyon
Kamu Güvenliği		% 22.9	
Uluslararası İlişkiler		% 24.5	% 1.8
Kişisel Verilerin Korunması	% 22.2	% 0.2	% 5.2
Adli İşlem ve Hukuki Tavsiye	% 55.6	% 11.4	% 3.7
Teftişler, Soruşturmalar, Denetimler			% 35.9
Karar Verme Sürecinin Korunması	% 11.1	% 28.0	% 8.6
Birkaç İstisnanın Bileşimi		% 10.5	% 38.0

Genel olarak bakıldığı zaman ilk erişim istemleri reddedilen kişilerin, itirazının farklı bir kurum tarafından değerlendiriliyor olması, genellikle bilgi ve belgelere kısmen veya tümüyle erişimin yolunu biraz daha açmaktadır. AB tüzüğünün amaçları arasında gösterilen kurumların çalışmalarının daha saydam hale getirilmesi ve halka daha fazla yaklaşmak düşüncesi ve yapılan başvurular ile bunların neticelerinin istatistikî veriler şeklinde yayınlanması bu bakımdan önem teşkil etmektedir.

3.6.3. Avrupa Birliği Ve Bilgi Edinme Hakkının Kullanımı

Pek çok ülke, belgelere erişim hakkını ilk kez çevreye ilişkin hukuki metinlerde kabul etmiştir. Türkiye'nin henüz imzalamadığı Aarhus Sözleşmesi de çevreye ilgili konulardaki belgelere erişme hakkına büyük önem vermektedir. Avrupa Birliği düzleminde bilgi ve belgelere ulaşabilmek için topluluğun resmi lisanlarından biri ile e-mail, posta veya fax yoluyla yazılı bir şekilde yapılması gerekmektedir. Yapılan bu başvurularda, talebin gerekçesinin belirtilmesi zorunlu değildir. Ancak başvuru alan idare açısından herhangi bir açıklamaya ihtiyaç varsa, bilgi talebinde bulunan kişi gerekli açıklamayı yapmak durumundadır. Şayet istenilen belge birden fazla ve ayrıntılı ise, gayri resmi olarak ilgili kişiyle görüşmeler yapıp ortak bir noktanın da bulunması mümkündür.

Bilgi Edinme Yasası kapsamında önemli adımlar atan Avrupa Parlamentosu, Avrupa Komisyonu ve Konseyi son zamanlarda oldukça gelişen ve insanlar tarafından

da uygulama alanı bulan “elektronik ortamda” bilgi edinme başvurusunda bulunma konusunda zemin hazırlamışlardır. Bu üç kurum web sitelerinde başvuru formları hazırlamışlar ve isteyenler bu formları doldurarak bilgi ve belgeye erişme hakkını kullanabilmektedirler. Bilgi talebinin gerekçesini sunma zorunluluğu bulunmamakla birlikte, bilgi talebinde bulunan kişinin kimliği, açık adresi ve mesleki bilgileri, idare tarafından başvuru sırasında istenen bilgiler arasında yer almaktadır¹⁸⁰.

Bilgi ve belgelere erişim başvurularında önem arz eden konulardan bir tanesi de başvurunun cevaplanması süresidir. Esasında bu süreç 15 gündür. Ancak talep edilen belgelerin niteliğine zamanına göre cevaplama süresi de değişmektedir. Söz konusu 15 günün bitiminde idarenin bu süreyi uzatma hakkı bulunmaktadır. Kimi durumlarda, belgeye ulaşmak ve bu belgenin açıklanmasında her hangi bir zararın olup olmayacağını tespit etmek için daha uzun süreye ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısıyla da bazı bilgi ve belge taleplerinin cevaplandırılmasının 15 günlük sürede gerçekleşmemesi oldukça doğaldır. Diğer yandan yapılan başvuruların en kısa sürede cevaplandırılması esas teşkil etmektedir. Burada dikkati çeken en önemli konulardan bir tanesi belge yönetim sistemidir. Düzenli bir şekilde tutulan belge arşivleri, bilgi isteminde bulunan kişinin talebine zaman kaybetmeden cevap verilmesini sağlayacaktır.

İdare, bilgi talebine ilişkin verdiği kararı ilgili kişiye yazılı olarak bildirmek durumundadır. Talep zımnen, kısmen ya da tamamen reddedilebilmektedir. Ancak kişiler verilecek bir red kararının gerekçesini bilme hakkına da sahiptir. Yazılı olarak verilen red kararının ardından kişinin 15 gün içerisinde kararın yeniden gözden geçirilmesini isteme hakkı bulunmaktadır. İkinci başvurunun da red kararı ile sonuçlanması halinde, verilen red kararında bilgi talebinde bulunan kişiye bu karara karşı başvurması gereken hukuki yolların gösterilmesi gerekmektedir. Avrupa Birliği düzleminde ikinci kez verilen red kararına karşı kişinin Avrupa Ombudsmanı veya İlk Derece Mahkemesine başvurma hakkı vardır¹⁸¹.

Kişilerin bilgiye ulaşma talepleri, bu bilgileri kapsayan belgeleri yerinde inceleme veya fotokopisini alma şeklinde de karşılanabilir. Dolayısıyla bu anlamda kurum ve kuruluşlara kişilerin taleplerini karşılayabilmeleri açısından bünyesinde

¹⁸⁰ Bkz. Hasdemir, s. 98-99.

¹⁸¹ Bkz. Kaya, s.164-165

barındırdığı belgeleri halka açma yükümlülüğü getirilmektedir. Bu yükümlülük gelişen dünyada olduğu gibi Topluluk düzleminde de elektronik ortamlarda sağlanmaktadır.

Hesap verebilir, saydam bir yönetimi ifade etmesi açısından “İyi Yönetim Kodu” kavramının gereği olarak, topluluk kurumlarının da; bilgi talebinde bulunanlara karşı açık ve hesap verebilir nitelikte hareket etmesi gerekmektedir. Nitekim Topluluk kurumlarının bilgi edinme başvuruları ile ilgili olarak yayınlamış oldukları yıllık raporlar, Topluluğun saydamlık ilkesini gerçekleştirme çalışmaları açısından önem teşkil etmektedir¹⁸². Dolayısıyla da Avrupa Birliği bünyesinde bilgi edinme hakkının kullanımı her yıl artış göstermektedir. Ancak kurumların aldıkları kararları, bunların uygulama alanlarını ve elindeki bilgi ve belgeleri halka açma alışkanlığının tam anlamıyla geliştiğini söylemek güçtür.

¹⁸² Bkz. Kaya, s.153.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İdarenin elindeki bilgi ve belgeler, almış oldukları kararlar ve yürüttükleri işlemler, yönetenlerin elindeki en büyük güçlerdir. Bu gücü idare edilenlerle paylaşmak demek; halkın karşısında dokunulmazlıklarının ve ulaşılmazlıklarının yıkılması anlamına gelmektedir.

Kapalılık ilkesi çerçevesinde yürütülen iş ve işlemlerde kamu görevlilerinin ve idarecilerin şahsi çıkarları doğrultusunda hareket etme, keyfi iş ve işlemlerde bulunma serbestîsi artmaktadır. Dolayısıyla bu durum, kamu yönetiminde yolsuzluk oranlarında artışa neden olmaktadır. Nitekim yapılan araştırmalar, Türkiye’de yolsuzluk oranlarının oldukça yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Katı merkezîyetçi yapısı olan ve devletin yaptığı işlemler karşısında halkın hesap sormadığı, boyun eğmek zorunda kaldığı idari yapılarda, yönetimin kapılarını yönetilenlere açması oldukça güçtür. Ancak Küreselleşen dünyaya ayak uydurmak zorunda kalan ülkeler yönetimde şeffaflığa sıcak bakmak zorundadır.

Yönetimlerde demokrasinin oluşturulabilmesi için işbirliği, katılım ve iletişimin ön plana çıkartılması ve demokrasinin zarar görmesine neden olacak faktörlerin ortadan kaldırılması için çaba sarf edilmesi gerekmektedir. Alınması gereken en önemli tedbir ise; yönetimde şeffaflığı sağlamaktır. Çünkü şeffaflığın sağlandığı yönetimlerde tüm yolsuzluk ve keyfi kararlar su yüzüne çıkacaktır. “Gün Işığında yönetim”, karanlıkta kalan ve aydınlanması bir takım çevreleri rahatsız edecek olanlar için arzu edilmeyen bir durumdur. Bilgi edinme hakkının temelinde de gün ışığında yönetim anlayışı yattığından, Bilgi Edinme Hakkı Yasası’nın kişilere getirmiş olduğu hakların idare edenler tarafından kolay kolay benimsenmemesi doğaldır.

Dünya devletleri üzerindeki BEHK’nun uygulamaları incelendiğinde, devletlerarasında çok büyük farkların olmadığı anlaşılmaktadır. Her ülke kendi idari sistemi içerisinde belirlenen sınırlarda, kişilerin bu hakkı kullanmasının önüne geçmek istemektedir. Belirlenen sınırların çerçevesini ise, genellikle devlet sınırları, milli güvenlik ve uluslararası ilişkiler oluşturmaktadır.

Bilgi Edinme Hakkının etkin bir şekilde kullanılması için, öncelikle hak ve bu hakkın getirdikleri, yönetilenler tarafından net bir şekilde benimsenmelidir. Çünkü

kişiler; kendilerini ilgilendiren ya da öğrenmek istedikleri konularda bilgi ve belge sahibi olmak istemedikçe, bunun için idareye başvurmadıkça, geçmişten gelen kapalılık geleneğinin yıkılması zordur. Verimliliği sağlamak için kamu kurum ve kuruluşlarının belirli bazı ödevleri yerine getirmeleri gerekmektedir. Kişiler tarafından herhangi bir bilgi veya belge talep edilmese dahi, kamu kurum ve kuruluşlarının kamuoyunu aydınlatma görevi vardır. Hakkın, hak sahipleri tarafından kullanılması idarenin insiyatifindeki bir durum değildir.

Türkiye’de yönetimin kökleşmiş gizlilik politikasının çürütülmesi açısından Bilgi Edinme Yasası’nın kabulü ve Yasa hükümlerinin kurum ve kuruluşlarca benimsenmesi oldukça önemlidir. Ancak bu Yasa, ülkemizde toplumsal bir talep sonucu değil, Avrupa Birliği uyum süreci kapsamında ortaya çıktığından, Yasa’nın gerek yönetilenler, gerekse yöneticiler açısından tam anlamıyla işlerlik kazandığını söylemek güçtür. Ancak kaynağı ne olursa olsun, yönetilenleri yönetenlerle kaynaştırmak, yönetimde olup bitenleri gün ışığına çıkarabilmek ve şeffaflığı sağlamak açısından Bilgi Edinme Hakkı Yasasının önemli bir adım olduğunu söylemek mümkündür.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

ADALET BAKANLIĞI, DEVLET SIRLARI KANUN TASARISI

AKILLIOĞLU, Tekin, “Yönetimde Açıklık-Gizlilik ve Bilgi Alma Hakkı”, **I. Ulusal İdare Hukuku Kongresi**, Damıstay Yay., Ankara, 1990.

AKŞENER, Haşmet Sırrı; Ramazan, Çakmakçı, **Bilgi Edinme Hakkı Kanunu**, Birinci Baskı, Legal Yay., İstanbul 2004.

AKTAN, Coşkun Can, “Kirli Devletten Temiz Devlete”, **Yeni Türkiye Yayınları**, Sayı: 21, 1998.

AKTAŞ, Ziya, “Türkiye’de Bilgi Toplumuna Nasıl Erişiriz?”, **Türkiye Bilimler Akademisi**, Tubitak Yay., Ankara, 2003.

ARASLI, Oya, “Özel Yaşamın Gizliliği ve TC Anayasasında Düzenlenişi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1979.

ATEŞ, Selahattin, “İngiltere Yönetim Yapısının Özellikleri”, **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 457, 1979.

Bakanlar Kurulu, “ Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik”(2004/7189), **Resmi Gazete** 25445,. 24.04.2004

BEYDOĞAN, T.Ayhan , “Gizlilik Bilgi Edinme ve Demokrasi”, **Yeni Türkiye Dergisi**, Sayı: 29, 1999.

BİLGİ EDİNME HAKKI KANUNU (4982 S.K.), **Resmi Gazete**, 25269, 24 Ekim 2003.

BİLGİ EDİNME HAKKI KANUNU RAPORLARI,

<http://www.bilgiedinmehakki.org/tr>

BİLGİ EDİNME RAPORU,

<http://www.tbmm.gov.tr/bilgiedinme/bilgiedinme-index.htm>. 12 Şubat 2008

COŞKUN, Aynur, “Aarhus Sözleşmesinin İdare Hukuku Açısından İrdelenmesi”,

Amme İdaresi Dergisi, Cilt 24, 2002.

ÇELİK, Ahmet; Yaşar Tonta, “Düşünce Özgürlüğü Bilgi Edinme Özgürlüğü ve Bilgi Hizmetleri”, **Türk Kütüphaneciler Derneği**, 1996.

ÇUKURÇAYIR, Akif ; Esra B. Sipahi, “Yönetim Yaklaşımı ve Kamu Yönetiminde Kalite”, **Sayıştay Dergisi**, Sayı: 50–51,[t.y].

DİNDAR, Pınar, http://www.turkhukuksitesi.com/tezkaynak/makale_640.htm.

19 Aralık 2007.

EKEN, Musa , “Kamu Yönetiminde Gizlilik Geleneği ve Açıklık İhtiyacı” , **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 17, Sayı: 2 ,1994.

EKEN, Musa, “Gizlilik Geleneğinden Şeffaf Yönetime Doğru”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 38, Sayı:1, 2005

EKEN, Musa, **Yönetimde Şeffaflık**, Adapazarı: Sakarya Kitapevi, 2005.

FERT, İsmail, **Bilgi Edinme Hakkı Yasası Ve Amerika Birleşik Devletlerinde Uygulanışı**, Polis Dergisi Yayınları,

http://www.egm.gov.tr/egitim/dergi/eskisayi/41/web/kalite/Ismail_FERT.htm

05 Mart 2008.

GÖZÜBÜYÜK, Şeref, **Yönetim Hukuku**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2001.

GÜRSEL, Özkan, “İdari Rejim Olarak Örnek Aldığımız Fransa’da İdari Usul ve Bilgi Edinme Hakkına İlişkin Düzenlemeleri”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 2, Sayı: 1–2, 1998.

GÜRSEL, Özkan, İdari Usul Kanunu’nda Düzenlenmesi Gereken Genel İdari Usul İlkeleri, **İdari Usul Kanunu İdari Usul Sempozyumu**, 17–18 Ocak 2008.

HASDEMİR, Tuğba Arsak, **Kamusal İletişimde Bilgi Edinme Hakkı**, Ankara: Dipnot Yay., 2007.

İÇİMSOY, Oğuz, **Bilgi Edinme Özgürlüğü**,
<http://www.beyaz.net/index.php?module=newsmodule&action> 10 Ocak 2008.

İNAC, Hüsamettin; Feyzullah Ünal, “Türkiye’de Kamu Yönetiminin Denetlenmesinde Yönetimde Açıklığın Önemi Ve Uygulama Düzeyi”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı :18, 2007.

KAYA, Cemil, **İdare Hukukunda Bilgi Edinme Hakkı**, Ankara: Seçkin yay., 2005.

KAZANCI, Metin, “Türk Kamu Yönetiminde Halkla İlişkiler Anlayışı ve Uygulaması”,
Amme İdaresi Dergisi, Cilt: VI, Sayı:3, 1973

KINALITAŞ, Vahiti, “Bilgi edinme Hakkı”, (Adalet Yönetimi Yüksek Lisans Programı Dönem Projesi, TODAİE, 2004.

KÖSEOĞLU, Özerk; Fatma Yurttaş; Selek, Cihan, “Yolsuzluğu Önlemede Kullanılan Araçlardan Biri Olarak Yönetimde Açıklık ve Bilgi Edinme Hakkı”,
Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu, Sakarya, 18–19 Kasım 2007, Sakarya: 2007.

KURT, Süleyman, “Britanya İdari Yargı Yerleri ve Yargısal Denetim”, **Danıştay Dergisi**, Sayı: 107, 2004.

KÜÇÜKÖZYİT, Galip, **Bağımsız Bir Kamusal Denetim Organı: Ombudsman**,
http://www.turkhukusitesi.com/makale_100.htm 10 Ocak 2008.

Örnek Ülke İsveç-Dünya'daki ilk Bilgi Edinme Özgürlüğü Yasası, 17 Ekim 2006,
<http://bilgiedinmehakki.org.tr>, 12 Ocak 2008.

ÖZAY, İl Han, **Günışığında Yönetim**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2004.

ÖZDEMİRCİ, Fahrettin, “Belge Üretimi ve Kurumsal Bilgi Yönetimi”, **21. Yüzyıla
Girerken Enformasyon Olgusu Sempozyumu: Bildiriler (19–20
Nisan 2001)**. Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği, 2001.

RAMAZAN, Şengül, “Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Türk Kamu Yönetimini Camdan
Eve Dönüştürür mü?”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt 60,
Sayı: 3, 2005.

TESEV, **Bilgi Edinme Hakkı Değerlendirme Raporu**, Aralık 2004.

UÇKAN,Özgür, **E-Devlet, E-Demokrasi ve E-Yönetişim Modeli: Bir İlkesel Öncelik
Olarak Bilgiye Erişim Özgürlüğü**,
<http://www.transparency.org/sorge/24.pdf>, 24 Kasım 2007.

YILDIRIM, Ramazan, İdare Hukuku Açısından Bilgi Edinme Hak ve Özgürlüğü, **İdari
Usul Kanun Hazırlığı, Uluslararası Sempozyumu**, Ankara 1998.

YILDIZ, Şerife, **Bilgi Edinme Hakkının Etkinliği**, Günışığı Aylık Hukuk Dergisi,
<http://www.gunisigihukuk.com/bilgiedinmehakki.html>. 25 Aralık 2007.

YILMAZ, Zekeriya; Yüksel Hız, **Bilgi Edinme ve Dilekçe Hakkı**, Ankara: Seçkin yay.
2004.